

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL BOŞLUKLARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEREK YEŞİL
ALTYAPIYA KAZANDIRILMASI BAĞLAMINDA TASARIM SÜRECİNİN
BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazlı Deniz ERSÖZ

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

TEMMUZ 2020

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL BOŞLUKLARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEREK YEŞİL
ALTYAPIYA KAZANDIRILMASI BAĞLAMINDA TASARIM SÜRECİNİN
BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Nazlı Deniz ERSÖZ
(502171612)**

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gülşen AYTAÇ

TEMMUZ 2020

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502171612 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Nazlı Deniz ERSÖZ, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “KENTSEL BOŞLUKLARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEREK YEŞİL ALTYAPIYA KAZANDIRILMASI BAĞLAMINDA TASARIM SÜRECİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK MODEL ÖNERİSİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Gülşen AYTAÇ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Funda YİRMİBEŞOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Gül SAYAN ATANUR
Bursa Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi **: 15 Haziran 2020**

Savunma Tarihi **: 17 Temmuz 2020**

Aileme,

ÖNSÖZ

Akademik hayata atılmamdan itibaren her zaman desteğini hissettiğim, yol göstericim olan, tez danışman hocam, kıymetli Doç. Dr. Gülşen AYTAÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezimin gelişmesinde katkılarını esirgemeyen jüri üyelerim Prof. Dr. Funda YİRMİBEŞOĞLU ve Doç. Dr. Gül SAYAN ATANUR hocalarıma destekleri için teşekkür ederim.

Mesleğimdeki ilerleyişimde büyük emekleri olan, saygı ve sevgi dolu bir çalışma yaşamını deneyimlememe imkan veren tüm Bursa Teknik Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü hocalarıma yürekten teşekkür etmek isterim.

Tez sürecinde destekleriyle güç bulduğum sevgili arkadaşlarım ve meslektaşlarım Arş. Gör. Merve DİLMAN, Arş. Gör. Naile ANGIN ve Arş. Gör. Gökçen ÖZALP başta olmak üzere yanımda olup nazımı çeken tüm dostlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Koşulsuz sevgileriyle güç bulduğum, eğitimci bir aileden gelmenin bütün olumlu taraflarıyla beni bugünlere ulaştıran, ERSÖZ ailesi fertleri; canım annem, babam, babannem ve dedem ; başarımdaki uğur kaynağı, canım kardeşim ve bu mesleği seçme sebebim olan, fikrine her zaman ihtiyaç duyduğum meslektaşım yüksek mimar halam Özlem ERSÖZ, iyi ki varsınız. Sizlersiz bu çalışma olmazdı. Ayrıca ilk öğretmenim, canım anneannem benimle gurur duyduğunu hissediyorum.

Hayat yolcuğumda beni ben yapan herkese teşekkürlerimle...

Haziran 2020

Nazlı Deniz Ersöz
Peyzaj Mimarı & Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
SEMBOLLER	xiii
ÇİZELGE LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xv
ÖZET	xix
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı ve Hedefleri	2
1.2 Tezin Kapsamı.....	3
1.3 Tezin Yöntemi.....	4
1.4 Modelin Oluşumu ve İncelenmesi.....	5
2. KENTSEL BOŞLUK KAVRAMI	7
2.1 Kentsel Boşluk Kavramının Gelişimi	7
2.2 Kentsel Boşluk Tipolojileri	8
2.3 Kentsel Boşlukları Tanımlamak.....	10
2.4 Kentsel Boşlukları Geçici Kullanımlarla Yeniden İşlevlendirmek.....	11
2.4.1 Kültür ve karşı kültür.....	12
2.4.2 Aktivizm ve topluluk kullanımı.....	13
2.4.3 Düzensizlik ve huzursuzluk.....	14
2.4.4. Kamusal sanat.....	16
2.4.5. Taktiksel kentleşme.....	17
2.5 Kentsel Boşlukları Kalıcı Stratejilerle Yeniden İşlevlendirmek.....	19
3. BİR KENTSEL BOŞLUK TİPOLOJİSİ OLARAK AÇIK YEŞİL ALANLAR	23
3.1 Açık Yeşil Alan Kavramı	23
3.2 Açık Yeşil Alan Tipolojileri.....	24
3.2.1 Kent parkları.....	25
3.2.1.1 Kent parkı kavramının gelişimi.....	27
3.2.1.2 Kent parkı tasarımı	31
3.2.1.3 Kent parkı ve yeşil altyapı ilişkisi	33
3.3 Açık Yeşil Alanlar için Alternatif Yaklaşımlar.....	35
3.3.1 Bina ölçeğindeki açık yeşil alanlar.....	35
4. KENTSEL BOŞLUKLARI YENİDEN İŞLEVLENDİREREK YEŞİL ALTYAPIYA KAZANDIRMA TASARIM SÜREÇ MODELİ	41
4.1 Model ile İrdelenen Süreç Kriterleri.....	45
4.1.1 Kentsel boşluk tipolojilerini belirlemek	45
4.1.2 Yeniden işlevlendirme stratejisini belirlemek.....	49
4.1.3 Proje katılımcılarını belirlemek.....	52

4.1.4 Mekansal etki ölçęğini belirlemek.....	53
4.1.5 Kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerini belirlemek.....	53
4.1.6 Yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamı oluşturmak.....	55
4.2 Toronto Yeşil Çatılar Projesi.....	57
4.2.1 Kentsel boşluk tipolojilerini belirlemek	59
4.2.2 Yeniden işlevlendirme stratejisini belirlemek.....	60
4.2.3 Proje katılımcılarını belirlemek.....	61
4.2.4 Mekansal etki ölçęğini belirlemek.....	62
4.2.5 Kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerini belirlemek.....	63
4.2.6 Yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamı oluşturmak.....	63
4.3 Cihangir Roma Bostanı.....	67
4.3.1 Kentsel boşluk tipolojilerini belirlemek	69
4.3.2 Yeniden işlevlendirme stratejisini belirlemek.....	71
4.3.3 Proje katılımcılarını belirlemek.....	73
4.3.4 Mekansal etki ölçęğini belirlemek.....	74
4.3.5 Kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerini belirlemek.....	75
4.3.6 Yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamı oluşturmak.....	76
4.4 Nilüfer Ekobahçe.....	79
4.4.1 Kentsel boşluk tipolojilerini belirlemek	80
4.4.2 Yeniden işlevlendirme stratejisini belirlemek.....	80
4.4.3 Proje katılımcılarını belirlemek.....	82
4.4.4 Mekansal etki ölçęğini belirlemek.....	83
4.4.5 Kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerini belirlemek.....	83
4.4.6 Yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamı oluşturmak.....	84
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
KAYNAKLAR.....	95
ÖZGEÇMİŞ.....	102

KISALTMALAR

PPS : Project for Public Spaces (Kamusal Alanlar Projeler)

COTA :The City of Toronto Act (Toronto Kent Akti)

MSGSÜ :Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

EKODER :Ekoloji Yaşam Derneği

DIY :Do It Yourself

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Modeli incelemek amacıyla seçilen projeler.	6
Çizelge 3.1: Yeşil çatı tiplerinin özellikleri.....	39
Çizelge 4.1: Toronto yeşil çatı yönetmeliği bina taban alanı-yeşil çatı gereksinimi oranları.....	60

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 :Tezin gelişim süreci.	4
Şekil 2.1: Modeli incelemek amacıyla seçilen proje alanları.....	6
Şekil 2.2: Kentsel boşlukların oluşum nedenleri.....	9
Şekil 2.3: Kentsel boşluk tipolojileri.....	10
Şekil 2.4 : La Chapelle Stalingrad, Paris	12
Şekil 2.5: Manhattan'daki Green Guerrilas topluluğunun ekim çalışmaları.....	13
Şekil 2.6: GreenThumb kuruluşunun dönüştürdüğü kentsel boşluk alanlarından biri.....	14
Şekil 2.7: GreenThumb tarafından Newyork kentinden açık yeşil alanlara dönüştürülen kentsel boşluk haritası.....	16
Şekil 2.8: Karayolu alt geçitindeki atıl alanı işlevlendirmek için oluşturulan 'Aspire' isimli aydınlatma çalışması.....	17
Şekil 3.1: Öncü kent parklarından Central Park.....	26
Şekil 3.2: Kent parkı kavramının gelişimi.....	28
Şekil 3.3: Parc de la Villette.....	30
Şekil 4.1: Tasarım süreç modeli	43
Şekil 4.2: Tasarım süreç modeli alt kriterleri	44
Şekil 4.3: Aşama 1 alt bileşenleri	48
Şekil 4.4: Aşama 2 alt bileşenleri	51
Şekil 4.5: Toronto yeşil çatılar projesi konumu	57
Şekil 4.6: Toronto kentsel yeşil alan sistemi	58
Şekil 4.7: Toronto yeşil çatı politikalarının gelişimi	59
Şekil: 4.8 : Toronto yeşil çatı haritası	62
Şekil: 4.9 : Toronto yeşil çatılar projesi uygulama örnekleri 1... ..	64
Şekil 4.10: Toronto yeşil çatılar projesi uygulama örnekleri 2.....	64
Şekil 4.11 : Toronto yeşil çatılar projesi uygulama örnekleri 3.....	65
Şekil 4.12 : Toronto yeşil çatılar projesinin model üzerinden ilerleyişi.....	66
Şekil 4.13 : Cihangir roma bostanı konumu.....	67
Şekil 4.14 : Cihangir roma bostanının İstanbul'da konumu	69
Şekil 4.15 : Cihangir roma bostanının yakın çevresi.....	69
Şekil 4.16 : Cihangir roma bostanı kuşbakışı	70
Şekil 4.17 : 66 Kolektif tarafından düzenlenen bostan hikayeleri'nin görseli	72
Şekil 4.18 : Mekanda adalet ve gıda yürüyüş rotası 2018	73
Şekil 4.19 : Cihangir roma bostanı dans etkinlikleri	75
Şekil 4.20 : Cihangir roma bostanında gönüllülerin çalışmaları	77
Şekil 4.21 : Cihangir roma bostanı projesinin model üzerinden ilerleyişi	78
Şekil 4.22 : Nilüfer ekobahçe konumu	79
Şekil 4.23 : Nilüfer 4. tohum takas şenliği posteri	81
Şekil 4.24 : Nilüfer ekobahçede Ekoder gönüllülerinin çalışmaları	82
Şekil 4.25 : Nilüfer ekobahçeye Nilsem ziyareti.....	84
Şekil 4.26 : Nilüfer ekobahçe projesinin model üzerinden ilerleyişi	86

KENTSEL BOŞLUKLARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEREK YEŞİL ALTYAPIYA KAZANDIRILMASI BAĞLAMINDA TASARIM SÜRECİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ

ÖZET

Günümüz kentlerindeki yoğun nüfus artışı ve buna bağlı olarak yapı stoğu gereksiniminin yükselmesi ile birlikte kentsel boşluklar giderek azalmaktadır. Kentsel boşluklar, kentlerin başta ekolojik olmak üzere ekonomik, sosyal ve estetik gereksinimleri için önem taşımaktadır. Aynı zamanda kentsel boşluk alanları, kentlilere kamusal alanlar oluşturmaktadır. Çağdaş kent tasarımcıları, kentlerdeki boşluk alanlarını yeniden işlevlendirerek, kentin açık alan sistemine katkı sunacak mekanlara dönüştürmektedir. Bu bağlamda, mevcut kentsel boşluk alanları için, geçici veya kalıcı kullanımlar içeren farklı açık mekan tasarım yaklaşımları geliştirilmektedir. Ancak yapılan uygulamalar, çoğu zaman noktasal kararlar taşıyarak, bütüncül bir bağlam öngörmemektedir. Aynı zamanda, kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilmesi için oluşturulmuş belirli kriterler bulunmadığı için, alınan kararların birbirini destekler nitelikte oluşu mümkün olmamaktadır.

Çalışmanın amacı, kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilerek, yeşil altyapıya kazandırılması sürecindeki tasarım kriterlerinin bütüncül bir şekilde ortaya konulmasıdır. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde, literatür incelemesi yapılarak, kentsel boşluk kavramı, kentsel boşluk tipolojileri ve kentsel boşlukları yeniden işlevlendirme projelerinde öne çıkan mekansal tasarım stratejileri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan, kentsel boşluk tipolojilerinden biri olan açık yeşil alanlar, kentsel boşlukları yeniden işlevlendirerek, yeşil altyapıya kazandırma sürecinde doğal çevre ve yapılı çevreyi biraraya getiren tasarım etmenlerinin ortaya konulması amacıyla incelenmiştir. Bu anlamda, ölçek ve mekansal program olarak en zengin bağlamı taşıyan açık yeşil alan olan kent parkları üzerinde durulmuştur. Kent parklarının tasarım süreci ve mekansal başarısını belirleyen ölçütlerin, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapı kazandırılması için oluşturulan kriterlere katkı koyması amaçlanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, önceki bölümlerde incelenen literatür verileri aracılığında, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılması amacıyla oluşturulan tasarım süreç kriterleri modeli açıklanmıştır. Tasarım süreç akışını göstererek yeniden işlevlendirme kriterlerini içeren model üzerinden, farklı yaklaşımlar taşıyan kentsel boşluklarının yeniden işlevlendirilmesiyle ilgili 3 proje incelenmiştir. Projelerin seçiminde yeniden işlevlendirme süreçleri sistematik ve bütüncül bir şekilde ilerletmelerine dikkat edilmiştir. Bu projeler ile modelin, tasarım sürecini belirleyen etmenleri hangi açılardan ele aldığı ortaya konulmuştur. Kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapı kazandırılmasındaki tasarım sürecini ilerleten kararların süreç modeli üzerindeki hangi kullanıma karşılık geldiği ifade edilmiştir.

Yapılan çalışma kapsamında sonuçlar değerlendirildiğinde, kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılmasının etkili bir şekilde

gerçekleştirilebilmesi adına için süreci bütüncül olarak ele alarak tasarım kriterlerinin geliştirilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Literatür çalışmaları göz önünde tutularak, tez kapsamında ortaya konulan model ile, tasarım sürecinin belirlenmesine yardımcı olacak ölçütler ortaya konulmak istenilmiştir. Yapılan çalışmanın, kent tasarımcıları, belediyeler sivil toplum kuruluşları ve kent kullanıcıları için kentsel boşlukları yeniden işlevlendirme projelerinde yardımcı bir araç olarak kullanılması beklenmektedir. Gelecekte tasarlanacak bu tip projeler için, modelin tasarım sürecini farklı paydaşlar ile sistematik ve bütüncül bir şekilde ele alınması konusunda faydalı olması öngörülmektedir. Aynı zamanda kent kullanıcılarının tüm dünyayı etkileyen covid-19 pandemisi sonrasında giderek artan açık yeşil alan ihtiyaçları ve değişen açık mekan kullanımları bağlamında modelin interaktif bir şekilde ele alınarak geliştirilmesi beklenmektedir.

**A MODEL PROPOSAL FOR THE DETERMINATION OF THE DESIGN
PROCESS IN THE CONTEXT OF INTEGRATING RE-FUNCTIONING
URBAN VOIDS TO GREEN INFRASTRUCTURE SYSTEM**

SUMMARY

Nowadays, urban voids gradually decrease by the need for building stock due to the increase in the population growth. Urban voids are significant for ecological, economic, social and aesthetic needs of cities. Besides, urban voids provide public spaces for the urban users. Contemporary urban designers transform these areas into the spaces which contribute to the open space system of the city by re-functioning the urban voids in the cities. In this context, many open space design approaches including temporary and permanent use of the space are developed for the existing urban voids in the cities. However, most of these projects do not envisage a holistic context, mostly by carrying point decisions. Moreover, it is not possible for the decisions taken to be mutually supportive, since there are no specific criteria for the design process of re-functioning of urban voids.

The purpose of the study is to reveal the design criteria in a holistic way in the process of re-functioning urban voids and integrating them to the green infrastructure. In this context, literature review is studied in the first part of the thesis. The concept of urban void, urban void typologies and open space design strategies which are prominent in the process of re-functioning urban voids are emphasized. The open green areas, one of the urban void typologies, which constitute the second part of the study, have been investigated in order to reveal the design factors that bring together the natural environment and the built environment in the process of re-functioning the urban spaces and bringing them to the green infrastructure. In this sense, urban parks, which are the open green area with its richest context as their scale and spatial program, are emphasized. The criteria that determine the design process and spatial success of the urban parks are intended to contribute to the criteria created for the re-functioning of the urban voids and providing green infrastructure. In the third part of the study, the design process model, which is created in order to re-function the urban voids and integrate them to the green infrastructure, is explained through the literature data examined in the previous sections. Three related projects, which have different approaches, have been analyzed through the model including design process flow and re-functioning criteria. With these projects, it is revealed in which aspects the model handled the factors that determine the design process. It is stated which decisions on the process model correspond to the decisions that advance the design process in the re-functioning of the urban gaps and providing green infrastructure.

When the results are evaluated within the scope of the study, it is seen that it is significant to develop the design criteria by considering the design process as a whole in order to effectively reinstate the urban voids and integrate them to the green infrastructure. Considering the literature studies, it was aimed to put forward the

criteria that will help determine the design process with the model of the thesis. The study is expected to be used as an starter tool for urban designers, municipalities, non governmental organizations and urban users in the re-functioning of urban voids. For such projects to be designed in the future, it is envisaged to be useful in the systematic and holistic handling of the process with different stakeholders. Besides, it will be expected that urban users develop the model with an interactive way in the context of increasing open green space needs and changing habits of public spaces after the covid-19 pandemic, which impresses the entire world.

1. GİRİŞ

Günümüz kentlerinde nüfus artışına bağlı olarak konut alanlarına duyulan ihtiyacın fazla oluşu ve ekonomik faaliyetlerden ötürü kentsel boşluk alanları giderek azalmaktadır. Bu nedenle, kentlerdeki kamusal alan ve açık yeşil alanların miktarı kent kullanıcılarına oranla yetersiz hale gelmektedir. Kentlerdeki yeşil alanlarının yerini binaların almasıyla kaybedilen ekolojik ve sosyal unsurları geri kazanmak adına birçok strateji geliştirilmektedir. Çünkü kentsel boşluklar ve açık yeşil alanlar, kentlere birçok farklı perspektifte yarar sağlamaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalarda açık yeşil alanların insan sağlığına fiziksel ve ruhsal açıdan sağladığı olumlu etkiler ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında, açık yeşil alanlar kentler sağladığı ekolojik faydaların yanı sıra ekonomik bağlamda değerlendirildiğinde kamu sağlığı için ayrılan maliyetleri azaltmaya yardım eden öğelerdir (Thompson, 2002). Son yıllarda, sözü edilen bu olumsuzluk gelişmelere bağlı olarak kent merkezlerinde, kırsal alanlara oranla yağmur, hava sıcaklığı, rüzgâr ve nem miktarındaki değişimler daha yaygın görülmektedir (Heidt & Neef, 2008). Kentsel ısı adası (urban heat island) olarak tanımlanan, yansıtıcı olmayan geniş yüzeylerin uzun süreli ısı depolaması ile kent merkezindeki sıcaklık değerlerini yükseltmesi durumunu önlemek için mevcut kentsel boşluk alanların geçirimli yüzeyler olarak hizmet edecek şekilde yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya entegrasyonun sağlanması büyük önem taşımaktadır. Kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesine yönelik projelerin, sözü edilen olumlu etkilerinin gözlemlenebilir olması adına kent ölçeğinde bir sistematik içinde ilerlemesi gerekmektedir. Çünkü bu alanların yeşil altyapıya katkı sunabilmeleri birbiriyle güçlü ilişkiler taşıyan bütüncül bir açık yeşil alan sistemi tanımlaması ile mümkündür. Ayrıca, ekolojik perspektiften detaylı bir şekilde bakıldığında, güçlü bağlantılar içeren kent içi yeşil alan sistemleri, kent ormanları tanımlayarak, normal şartlar altında kent içinde yok olacak birçok flora ve faunaya habitat sunduğu görülmektedir (Byrne & Sipe, 2010). Bu bağlamda kentsel boşluk alanlarının, yeniden işlevlendirilmesi sürecinde ortaya çıkan en önemli nokta bütüncül tasarım sistematığının geliştirilmesidir. Literatürde yer alan açık yeşil alan gereksinimleri ve kentsel boşluk

tipolojik sınıflandırmaları altlık olarak değerlendirilerek ortaya çıkarılacak tasarım süreç kriterleri ile olumlu sonuçlar gözlemlenmesi mümkündür. Bu açıdan bakıldığında, kentsel boşluk alanlarındaki yeniden işlevlendirme stratejilerinin tekil uygulamalardan öteye geçip, kentsel ölçekte bütüncül bir şekilde devam ettirilmeleri sonucunda, kırsal yeşil alan sisteminin devamı niteliğinde hizmet eden bir kentsel açık yeşil sistemi tanımlayabilir. Ayrıca, kentlerde süregelen, kırsal dokudan kentsel dokuya geçişteki yoğun bir şekilde gözlemlenen ekolojik nitelik kaybını önlemeye de yardımcı olur. Kentsel yeşil altyapı sistemini güçlendirerek, bu iki farklı doku arasında ekolojik denge sağlama işlevi görür (Wuqiang ve diğerleri, 2012). Çalışma ile yeşil altyapıya katkı sağlayan kentsel boşlukların tasarım süreçlerinin sistematik bir model önerilerek ilerletilmesi amaçlanmaktadır. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesine yönelik birçok farklı tasarım stratejisi hakkında projeler geliştirilmektedir. Ancak, bu alanların yeniden işlevlendirilmesi tasarım sürecini belirleyen sistematik ve bütüncül bir sınıflandırmanın eksikliği görülmektedir.

1.1 Tezin Amacı ve Hedefleri

Kentsel boşluk alanları, günümüzdeki kentleşme sorunları göz önüne alındığında büyük önem taşımaktadır. Nitelikli tasarım kriterleriyle ve bir sistematik içerisinde kentsel yeşil altyapıyla birlikte işlevlendiren kentsel boşluk alanları, kentlerin karşılaştığı birçok problem için çözüm niteliğindedir. Bu çalışmanın amacı, günümüzde dünya kentlerinin en önemli sorunlarından biri olan yoğun yapılaşmaya bağlı olarak ortaya çıkan kentsel açık yeşil alanların azalması ve bu bağlamda karşılaşılan başta ekolojik olmak üzere sosyal, psikolojik ve estetik kentsel sorunlara, kentsel boşlukları mevcut yeşil altyapıya sistematik ve bütüncül bir şekilde kazandıracak bir model önerisinde bulunmaktadır. Bu bağlamda amaçlanan, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek tasarlanması sürecini ölçeklere, proje paydaşlarına, mekansal kullanımına, programına ve yeşil altyapı sağladığı bağlama odaklanarak belirlenen bir dizi kriter yardımıyla kurgulamaktır. Çalışmada, kentlerdeki giderek azalan kentsel boşlukların mekansal özelliklerini sistematik bir şekilde belirleyerek, güncel bir yaklaşımla, değişen niteliklerine göre sınıflandırılması ve kentlerdeki mevcut altyapı ile ilişkilendirilmesine yönelik tasarım süreç

kriterlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, tezin hedefledikleri aşağıdaki başlıklar altında sınıflandırılmıştır:

- Kentsel boşluk kavramını inceleyerek, farklı yaklaşımlar bağlamında kentsel boşluk tipolojilerini ortaya koymak
- Kentsel boşluk tipolojilerinden biri olan kentsel açık yeşil alanlar ile atıl kentsel boşluklar arasında tasarım ve planlama süreçleriyle bütünlük sağlamak
- Kentsel boşlukları yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırabilecek sistematik bir tasarım süreci model oluşturmak
- Yeşil altyapıya katkıları bağlamında kentsel boşlukları farklı kapsamalar ile yeniden işlevlendiren üç farklı örnek projeyi oluşturulan model ile incelemek

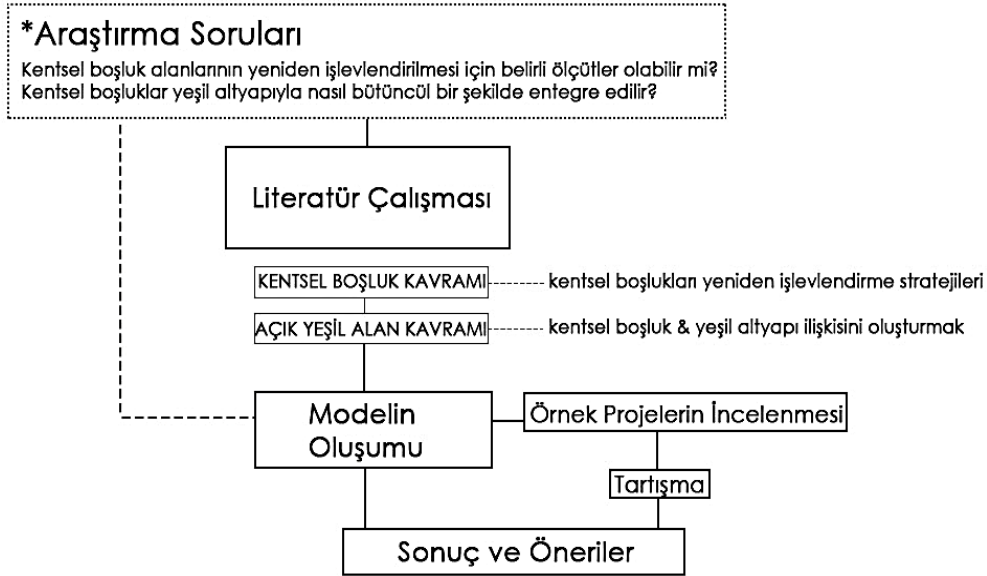
1.2 Tezin Kapsamı

Kentsel boşluklar, kentsel açık yeşil alan sistemiyle bağ kurarak, yeşil altyapıya katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, kentsel boşluklar birçok farklı açık mekan tipolojisiyle tasarlanarak yeşil altyapıyla bağ kurabilir. Çalışma kapsamında, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek sistematik bir şekilde yeşil altyapıya kazandırılması için nasıl bir tasarım sürecinin gerektiği incelenmiştir. Kentsel boşluk tipolojilerinin yeniden işlevlendirme sürecinde karşılaştıkları birçok farklı strateji ve bunu gösteren açık mekan kullanımlarının üzerinde durulmuştur. Yeşil altyapı ve kentsel boşlukların ilişki kurmasını oluşturan bu tasarım süreci için, literatür araştırması olarak açık yeşil alan kavramına değinilmiştir. Birçok açık yeşil alan tipolojisi arasından ölçek ve kullanım açısından daha fazla tasarım parametresi sunan kent parklarına değinilmiştir. Başarılı bir kent parkının sağlaması gereken niteliklerin ve tasarım parametrelerinin kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesi için oluşturulacak tasarım süreci modeline katkı sunması amaçlanmıştır. Literatür taramasından elde edilen veriler ile birlikte, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesine yönelik modelin parametreleri ortaya konulmuştur. Bu çalışma ile hedeflenen, kentsel boşlukları yeniden işlevlendirirken, bütüncül bir tasarım süreci yönetmenin gerekliliğine dikkat çekerek, belirli tasarım parametreleri oluşturulmasını sağlamaktır. Tez kapsamında oluşturulan tasarım süreci kriterleriyle seçilen üç farklı kentsel boşlukları yeniden işlevlendiren proje yardımı ile,

kentsel boşluk alanlarını yeşil altyapıya başarılı bir şekilde nasıl ilişkilendirdikleri ortaya konulmuştur.

1.3 Tezin Yöntemi

Tezin ilerleyişi iki aşamalı olarak gerçekleşmiştir. Bitinci aşamada araştırma soruları üzerinden ‘kentsel boşluk’ ve ‘açık yeşil alan’ kavramı ile ilgili olarak literatür araştırma yapılmıştır. Bu bölümlerde ortaya konulan kentsel boşlukların mekansal özellikleri, literatürde uygulanmış yeniden işlevlendirme projelerinin mekansal özellikleri, açık yeşil alan tasarım kriterleri göz önüne alınarak kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesine yönelik tasarım süreci modeli ortaya konulmuştur. Tezin ikinci aşamasında ise, modelin kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesi sürecini hangi bağlamlarda ele alarak tasarım aşamalarını belirlediğinin gözlemlenebilmesi adına üç farklı tasarım süreci ve yaklaşımı içeren kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesine yönelik proje model ile tasarım sürecine nasıl yaklaştıkları bağlamında ele alınmıştır.

Şekil 1.1: Tezin gelişim süreci.

1.4 Modelin Oluşumu ve İncelenmesi

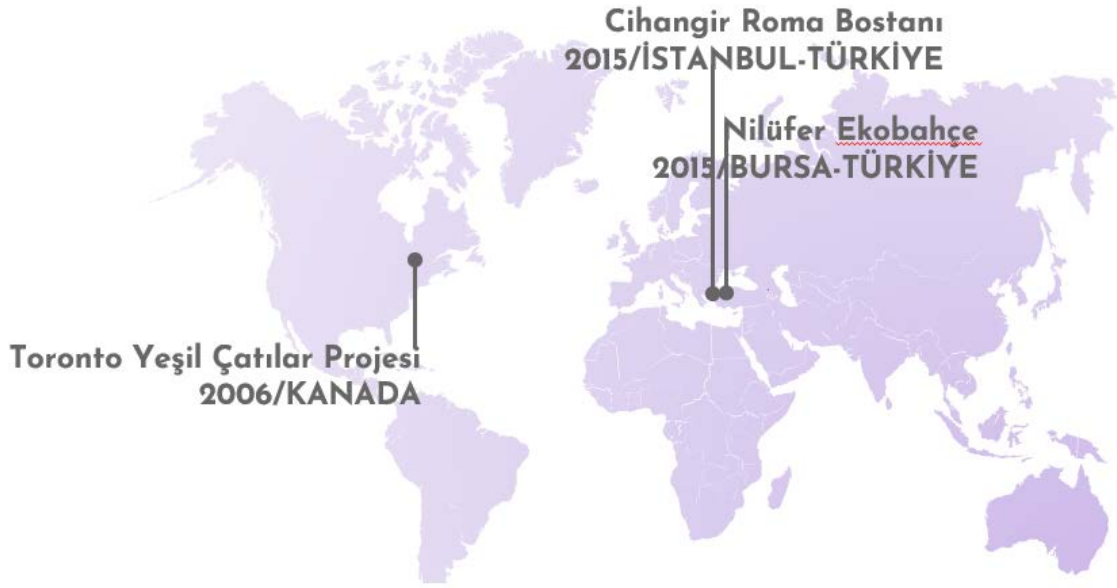
Kentsel boşluk alanlarının yeşil altyapıya kazandırılmasına yönelik projelerde, belirli tasarım süreç kriterleri olmaması dikkate alınarak, tüm tasarım paydaşlarını içeren sistematik bir öngörü sağlamaya yardımcı olmak amacıyla model kurgulanmıştır. Model ile, birbirinden farklı mekansal karakterler taşıyan kentsel boşlukların yeniden işlevlendirme stratejileri biraraya getirilerek, bu projelerde yer alacak tüm katılımcılar ile tasarım sürecini bütüncül ilerletmek amaçlanmaktadır. Kentsel boşlukların yeniden işlevlendirme süreçleri, belediyeler, kent tasarımcıları, dernekler, kuruluşlar, gönüllüler ve kent kullanıcıları gibi birçok farklı kullanıcı tarafından yönetebilen projeler olmakla birlikte, modelin içerdiği bütüncül kriterler ile tasarlanacak alanların hangi tasarım gereksinimlerini dikkate alarak ilerleyen bir süreçte dahil olduğunu göstermek hedeflenmektedir.

Model oluşumu sırasında belirlenen tasarım süreç parametreleri, literatür araştırması ile kentsel boşlukların yeniden işlevlendirme stratejilerini, süreç paydaşlarını, mekansal ölçek gereksinimlerini, açık yeşil alan ve kamusal mekan tasarım kriterlerini, tasarlanan mekanların açık yeşil alan sistemine katılımını ve yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamını göz önüne alarak bütüncül bir yapıda oluşturulmuştur. Bu bağlamda literatürde belirlenen kentsel boşlukların tanımı ile ilgili eksik bulunan mekansal tipolojiler de model oluşturulurken dikkate alınmıştır.

Tezin ilk iki bölümünü oluşturulan literatür araştırmalarını takip eden üçüncü bölümde modelin oluşumu kriterlerinin belirlenmesi ve seçilen 3 örnek proje üzerinden incelenmesi yer almaktadır. Modelin işleyiş kurgusunu göstermek amacıyla, kentsel boşlukları yeniden işlevlendirerek yeşil altyapı kazandıran 3 ayrı proje incelenmiştir. Bu bağlamda seçilen projelerden biri geçici kullanımlarla yeniden işlevlendirme, ikincisi kalıcı stratejiler ile yeniden işlevlendirme ve üçüncü proje de geçici ve kalıcı stratejilerin birarada yer aldığı karma bir projedir. Seçilen projeler aynı zamanda, farklı paydaşlar tarafından uygulanmaları doğrultusunda da belirlenmiştir. Kentsel boşlukların yeniden işlevlendirme süreçlerini farklı stratejik yaklaşımlarla ele alan projeler seçilerek, oluşturulan modeldeki tasarım süreç akışında, örnek projenin hangi kategoride yer aldığı gösterilerek, tasarım sürecinin paydaşları, ölçeksel durumu, çevresindeki mekana olan etkisinin yoğunluğu belirtilmiştir.

Çizelge 2.1 : Modeli incelemek amacıyla seçilen projeler.

Proje Adı	Proje Alanı	Başlangıç Yılı
Toronto Yeşil Çatılar Projesi	Toronto/ Kanada	2006
Cihangir Roma Bostanı	İstanbul/ Türkiye	2015
Nilüfer Ekobahçe	Bursa/ Türkiye	2015

Şekil 2.1: Modeli incelemek amacıyla seçilen proje alanları (Ersöz, 2020).

2. KENTSEL BOŞLUK KAVRAMI

2.1 Kentsel Boşluk Kavramının Gelişimi

Kentsel boşluklar, literatürde 1986 yılında Roger Trancik tarafından kaleme alınan “Finding Lost Space” kitabında ilk kez tanımlanmıştır. Trancik’in yaptığı tanımlamaya göre, kentsel boşluklar, yeniden tasarlanmaya ihtiyaç duyan, bulunduğu çevreye ve kullanıcıya olumlu bir etkisi olmayan alanlardır. Sözü edilen alanlar yeterince tanımlı değildir ve güçlü bağlantılar içermemektedir (1986). Bir başka tanımlamaya göre kentsel boşluk alanları hiçbir zaman tanımlanmamış mekanlardır (Akkerman, 2009). Bu bağlamda benzer bir görüşle kentsel boşluklar mekan oluşturmayan sadece doluluklara tezat oluşturulan boş alanlardır (Bteich, 2006). Kentlerde sokaklar ve meydanlar, yapı stoğu ile bağlantılı şekilde kurgulanmıştır. Bu ağ, mahalle ölçeğinden kent ölçeğine doğru hiyerarşik bir şekilde aynı sistemin sürdürülmesi şeklinde gelişmiştir (Trancik, 1986). Bu bağlamda bakıldığında, kentsel boşluk olarak nitelendirilen alanlar, bu sistemin arasında kalan mekanlardan oluşmaktadır. Eğer bir toplanma ya da buluşma noktası tanımlamıyorsa, bu alanlar binaların arasında kalan tanımsız mekanlara dönüşmektedir.

Bir başka yaklaşımla, kentsel boşluklar kent içerisinde değerlendirilmemiş, az kullanılan, terk edilmiş ya da güncel kullanıma uygun olmayan alanlardır (Perera, 1994). Yine bu yaklaşıma benzer bir şekilde, kentsel boşluk alanları daha az mekansal tasarıma sahip, kişisel zihin haritalarımızda yer bulamayan mekanlardır(Nelischer, 2015). 1990’lı yıllardan itibaren, büyük kent merkezlerindeki alanlarının emlak değerinin yükselişe geçmesiyle birlikte, yeni yapılan binaların sınırları arasında tanımsız boşluklar oluşmaya başlamıştır. Bu süreçle birlikte “Kentsel boşluk” kavramı içeriğini genişleterek boş, sahihsiz alan- vacant land -tanımını da içermeye başlamıştır. Bu alanlar seyrek kullanım içerene terk edilmiş binaların yer aldığı parsellerdir (Pagano ve Bowman, 2000).

Kentsel boşluklar, kentsel yeşil altyapının da bir unsuru olarak düşünülebilir. Nitekim, bu bağlamda yapılan çalışmalarda açık yeşil alanlar da kentsel boşluklar olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan kentlerdeki yeşil altyapıya katkı koyan mevcut açık yeşil

alanlar, faydalı kentsel boşluklar olmakla birlikte kimi çalışmalar bu görüşe ters durmaktadır. Bu çalışmalarda, çağdaş kentsel tasarım stratejileriyle, yeni gelişen kentsel dokuda planlanan geniş açık yeşil alanlar, sınırlı sayıda kullanıcıya hizmet vermesinden dolayı “Planlanmış atıl alanlar” olarak nitelendirilmektedir (Cybriwsky, 1999). Kentsel boşluk alanları, üstte sözü edilen farklı tanımları içermek ile birlikte, yapılan tanımlamalar kentsel boşluk alanının ölçeği, mülkiyet durumu, mekansal bağlamı, alanı çevreleyen öğeleri, kentsel planlama kararları gibi birçok unsurun etkisinde yeni anlamlar kazanmıştır. Günümüz kentlerinde, otopark alanları, dar tanımsız sokaklar ve sıklıkla kullanılmayan alt geçiş alanları da kentsel boşluk kavramının bir parçası olabilmektedir.

2.2 Kentsel Boşluk Tipolojileri

Kentsel boşluklar topoğrafyanın açık mekan tasarımına elverişli olmaması ya da planlama stratejilerinde yapılan hatalar gibi birçok farklı nedenden kaynaklı olarak oluşabilir. Kentsel boşluk tipolojileri bu bağlamda coğrafik özelliklerden dolayı ve planlama hataları sonucu ortaya çıkmak üzere 2 ayrı kategoriye ayrılabilir. Bu bağlamda planlama hataları sonucu oluşan kentsel boşluklar, kentsel dokuda bilinçli olarak ayrılan boş alanların, atıl hale dönüşmesiyle ortaya çıkar (Narayanan, 2012). Aynı zamanda bir açık alan tasarımı içermesine rağmen, zamanla az kullanılan atıl mekanlara da dönüşen alanlar da kentsel boşluk tipolojilerinden bir başkasıdır (Narayanan, 2012). Öte yandan doğal afetler ya da savaşlar gibi, kentsel boşlukların ortaya çıkmasına sebep olan olağandışı durumlar da olabilmektedir. Örneğin Detroit kentindeki ekonomik çöküşe bağlı olarak nüfus azalışı ve kentsel büzülmenin görülmesiyle birlikte birçok kentsel boşluk alanı ortaya çıkmıştır (Gallagher, 2010).

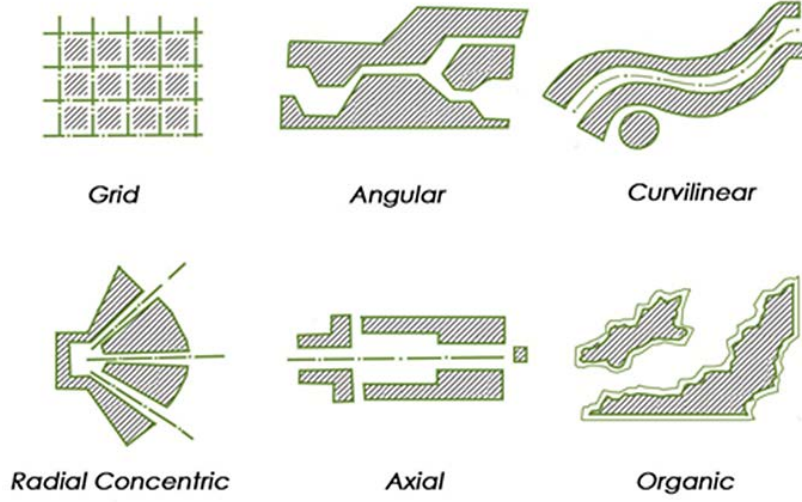

Şekil 2.2: Kentsel boşlukların oluşum nedenleri (Ersöz, 2020).

Güncel birçok farklılaşan yaklaşımın yanı sıra, kentsel boşluk kavramına ilk kez değinen Roger Trancik tarafından yapılan sınıflandırmaya göre kentsel boşluklar 5 kategoriye ayrılmaktadır. Trancik doluluk ve boşluk kavramlarını birlikte tanımlarken oluşan mekanları “Şekil ve Zemin Teorisi” olarak nitelendirmiştir. Bu bağlamda kentsel boşluklar;

- Gridal
- Açısal
- Eğrisel
- Eksenel
- Organik

formlarda olabilir (Trancik, 1986).

Şekil 2.3: Kentsel boşluk tipolojileri, Trancik (1986)'ten uyarlanmıştır.

2.3 Kentsel Boşlukları Tanımlamak

Günümüz kentlerinde, yapılaşma artışıyla birlikte yeni boş alanlara ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında, kentsel boşluk alanlarını belirleyerek, kent sistemine ilişkilendirmek önem arz etmektedir. Kentsel boşluk alanları, tanımsız, terk edilmiş mekanlar olarak tanımlanmalarının yanı sıra başarılı bir tasarım ve planlama stratejisiyle birlikte, kentin gizli kaynaklarını ortaya koyabilecek benzersiz yerlere dönüşebilmektedir (Trancik, 1986). Kentsel boşlukları tanımlamaya yönelik güncel çalışmalarda 3 farklı içeriğe rastlanılmaktadır:

- Kentsel boşlukları daha tanımlı mekanlar yapabilmek adına bu alanların güvenlik problemleri çözülmelidir.
- Kentsel boşluklara ilişkin tasarım stratejileri oluşturulurken sürece kullanıcı da dahil edilmelidir.
- Kentsel boşlukların tasarım stratejileri hâlihazırda geliştirilmeye açık bir konu olarak bulunmaktadır.

Ekoloji ve sürdürülebilirlik bağlamında bakıldığında, kentteki biyotik ve abiyotik etmenlerin akışının devamlılığı için kentsel boşlukların açık kamusal alanlar tanımlaması gerekir. Bu anlamda düşünüldüğünde, kentsel boşluklar, çevresiyle bağlantı kuran kullanımlar, yarı-kapalı mekanlar, su kenarları ya da büyük açık yeşil alanlarla ilişkilendirildiğinde kamusal alanlar olarak tanımlanır. Böylelikle kullanıcıların uğrak yeri olan mekanlar haline gelirler.

Kentsel boşlukların yeni açık mekanlar yaratma potansiyeli oldukça yüksektir (Trancik, 1986). Kentsel dokuyla sürekli bir ilişki kurduğu durumda dinamik bir kentsel açık alan sisteminin parçası haline gelir. Bu alanlar aynı zamanda da kimi zaman, kentteki mevcut açık yeşil alanlarının bir parçası olarak çalışılarak, kentin yeşil altyapı sistemine katkı koymaktadır. Günümüzde, çevre sorunları ile ilgili duyarlılığının artması ve kentlerde ekolojik kentsel tasarım çözümlerine olan gereksinimin nispeten yükselmesine bağlı olarak, kentsel boşlukları kentin yeşil altyapı sistemini destekleyecek niteliklerle tasarlamak ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda, mevcut yeşil açık alanlar, yeşil altyapı sistemine eklenmesi düşünülen kentsel boşluklara farklı tipolojilerdeki ağlarla ilişkilendirilmiştir. Yeşil altyapının getirdiği ekolojik faydalardan maksimum düzeyde yararlanmayı sağlamak için, kent içerisinde yeşil koridorların yaratılması gereklidir. Bu koridorlaşma sistemi, büyük kentlerde kentsel boşlukların belirlenen stratejilerle tanımlanarak, kullanıcı ve mekansal ihtiyaçlar göz edilerek yeniden işlevlendirme stratejileri oluşturulmasıyla sağlanmaktadır. Bu bağlamda kentsel boşlukları tanımlamaktan sonraki adım, uygun yeniden işlevlendirme stratejisinin belirlenmesidir. Bir sonraki başlıkta kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesine dair uygulanan geçici ve kalıcı kullanımlardan söz edilmektedir.

2.4 Kentsel Boşlukları Geçici Kullanımlarla Yeniden İşlevlendirmek

Günümüz kentlerinde, yapılaşma artışıyla birlikte kentsel boşluk alanlara ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında, kentsel boşluk alanlarını belirleyerek, kent sistemine ilişkilendirmek önem arz etmektedir. Literatürde kentsel boşlukları yeniden işlevlendirmek adına farklılaşan yöntemler kullanılmaktadır. Bu işlevler ;

- Kentsel boşlukları kamusal sanat mekanları olarak kullanmak
- Geçici kullanımlar önermek
- Değişmeyen, kalıcı kullanımlar önermek
- Örnek alanlar belirleyerek, planlı çözümlere aşamalı olarak geçiş sağlamak olarak araştırmalarda yer almaktadır.

Kentsel boşluk alanları için tanımlanan geçici kullanımları öne süren işlevler, Girolama'nın yaptığı sınıflandırmaya göre 3 kategoriye ayrılmaktadır. Bu başlıkları, 'Kültür ve Karşıt Kültür', 'Aktivizm ve Topluluk Kullanımı' ve 'Düzensizlik ve Huzursuzluk' olarak nitelendirmiştir(2012).

2.4.1 Kültür ve karşı kültür

Kültür ve karşı kültür, kentsel boşluk alanlarının, geçici kullanım tipolojilerinden biri olmakla birlikte, bu mekanların yaratıcı faaliyetler amacıyla, güncel kullanıcıların tarafından düzenlenmesini ifade eder (Girolama, 2012). Avrupa’da kentsel boşluk alanlarının tarihi, sanatsal ve kültürel amaçlarla kullanılmasını teşvik eden birçok kuruluş bulunmaktadır. İngiltere’de, Londra Kalkınma Ajansı, CIDA-Kültür Endüstrileri Geliştirme Ajansı, Sanat Konseyi, kültürel ve yaratıcı yeniden kullanım için kentsel boşluk alanlarının fırsatlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Hollanda’da, Amsterdam Broedplaatsen Bürosu ve Almanya’da Leerstand Melder, kentsel boşluk alanlarının kültür ve karşı kültür temasıyla değerlendirilmesini amaçlayan benzer kuruluşlardır. Kültür ve karşı kültür niteliklerini taşıyan geçici kullanıma Paris’te yer alan La Chapelle Stalingrad rnek verilebilir.

şekil 2.4 : La Chapelle Stalingrad, Paris (Url-1).

La Chapelle Stalingrad, kamu (belediye) ve halk (sokak sanatçıları) arasında gerçekleşen bir işbirliği projesidir. Bölge, Paris'in eski bir sanayi bölgesidir. şehrin merkezinde bulunmakta olan mahallede çok sayıda boş ve sahipsiz alan vardır. Terk edilmiş binaların yasadışı kullanımını önlemek için, kamu yetkilileri sanatçılar ile 2001 yılında bu binaları geçici sanatsal kullanım için kullanmak üzere bir anlaşma oluşturmuştur. Alanın canlanması adına, birçok sokak sanatçısına, eserlerini terk edilmiş binaların cephe ve i alanlarına çizmeleri istenmiştir. İşbirliğinin ardından La Chapelle Stalingrad

mahallesindeki kentsel boşluk alanları, binalardaki resimleri görmeye gelen ziyaretçilerle hareketli ve canlı bir hale dönüşmüştür. Bu projesi, kentsel boşluk alanlarının bulunduğu çevrenin kültürel kimliğine katkı koyarak, mekanı az ama etkili taktiklerle yeniden kente kazandırma bağlamında güçlü bir örnektir.

2.4.2 Aktivizm ve topluluk kullanımı

Kentsel boşluk alanlarının, yeniden geçici kullanılmasına yönelik ikinci strateji, ‘Aktivizm ve topluluk kullanımı’ olarak nitelendirilir(Girolama, 2012).Bu tip yeniden kullanım alanları genellikle dernekler ve yerel örgütler tarafından teşvik edilen yerlerdir. Aktivizm ve topluluk kullanımı olarak tasarlanan kentsel boşluklar, ortak kullanılan ekim-dikim bahçeleri, sosyal fayda güdülen etkinlik alanları gibi tipolojilerde oluşmaktadır. Amerika’nın Manhattan’ın bölgesindeki ‘Green Guerrillas’ topluluğu, kentsel boşlukların aktivizm ve topluluk kullanımı anlamında değerlendirilmesi için başarılı bir örnek gösterir.

Şekil 2.5: Manhattan’daki Green Guerrillas topluluğunun ekim çalışmaları (Url-2).

Green Guerrillas (Yeşil Gerillalar) topluluğu, Manhattan bölgesine yeni açık yeşil alanlar kazanmaktır, kent bloklarını stabilize etmek ve insanların kamusal mekana ilişkin problemlerini çözmek ve birlikte çalışmalarını sağlamak amacıyla topluluk (komünite) bahçeciliğini araç olarak kullanmaktadır. Günümüzde Newyork kent dokusu içerisinde yer alan 600’den fazla oluşturulan topluluk bahçeleriyle disiplinli ve özverili bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedir. Topluluk 1973 yılında Manhattan’da kuruluşundan kendi

kendini örgütlenmiş ve gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmalarını sürdüren bir ekipten oluşmaktadır (Green Guerrillas Organization).

Kentsel boşluk alanlarının, aktivizm ve topluluk kullanımıyla yeniden işlevlendirmesi için başka bir örnek de 'GreenThumb' isimli kuruluşun çalışmalarıdır. GreenThumb, 1970'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan mali kriz sonrasında Newyork kentinin kamu ve özel arazilerinin terk edilmesine çözüm bulmak amacıyla başlamıştır. GreenThumb bahçelerinin büyük bir kısmı gönüllüler tarafından yenilenen terk edilmiş bahçelerdir. Günümüzde mahalle sakinleri tarafından yönetilen bu topluluk bahçeleri, kent için açık yeşil alanlar sağlayarak hava kalitesini, biyoçeşitliliği ve kent sakinlerinin refahını artırmayı amaçlamaktadır. Gönüller tarafından oluşturulan bu bahçeler rekreatif kullanımların yanı sıra, bir meydan gibi işlevlendirilerek kamusal aktiviteler için kullanılan mekanlar da oluşturmaktadır (NYC Parks GreenThumb).

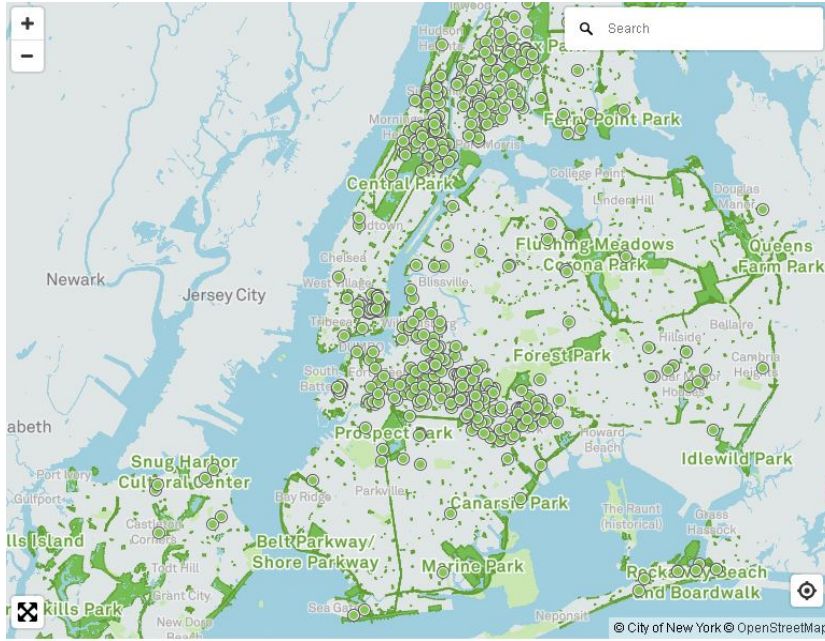

Şekil 2.6: GreenThumb kuruluşunun dönüştürdüğü bir kentsel boşluk alanı (Url-3).

GreenThumb kuruluşu, New York'ta, gönüllüler tarafından kentsel boşluk alanlarında dönüştürülmüş 550'den fazla topluluk bahçesine program ve bitkisel materyal desteği sağlamaktadır. Bitkisel materyallere erişim noktası sağlayan dönüştürülmüş açık alanlarında, yılın her ayında, çağdaş tarımsal üretim yöntemleri ve sürdürülebilirliğe dair toplumsal bilinçlenme konularıyla ilgili bahçe kültürü temellerini kapsayan atölyeler düzenlenmektedir. GreenThumb kuruluşu tarafından oluşturulan kentsel boşluk alanlarından dönüştürülen bahçeler Newyorkta 5 farklı bölgeye (Bronx, Brooklyn,

Manhattan, Queens ve Staten Island) yayılmış haldedir. Kimi alanlar rekreatif kullanım için tasarlanmış yeşil alanlardır ve bir topluluk buluşma alanı olarak kullanılmaktadır. Kent çeperinde yer alan daha büyük ölçekli kentsel boşluk alanlarından dönüştürülen alanlar ise tam teşekküllü çiftliklerdir. GreenThumb programının sürdürülebilirliği için en önemli bileşenlerden biri bahçıvanlardır. Gönüllü bahçıvanlar farklı yaş gruplarındaki birçok insandan oluşmaktadır (NYC Parks GreenThumb). Kuruluş aynı zamanda birçok yayın oluşturarak, farklı konularda bahçecilik hakkında bilgiler vererek kentlileri gönüllü olarak çalışmaya teşvik etmektedir. Aynı zamanda GreenThumb tarafından oluşturulan bu çalışmalar, Cornell Üniversitesi'yle yapılan 'Sağlıklı Topraklar, Sağlıklı Topluluklar' isimli çalışma ile sağlıklı bir bahçe oluşturmak isteyen vatandaşlar için öneriler geliştirilmiştir. Çalışma ile üzerinde durulan başlıklar şunlardır:

- Toprağın temiz olmasına önem verilmelidir.
- Ağaç köklerinin zarar görmemesi adına yükseltilmiş toprak zeminler oluşturulmalıdır.
- Alanın çevresinde toprağa zarar verebilecek kimyasallar içeren ahşap ürünler kullanılmamalıdır.
- Toprağın pH ve mineral dengesi oluşturulmalıdır.
- Çocuk oyun alanlarının güvenli olmalıdır. Kum veya ahşap gibi doğal temiz içerikli materyaller içermelidir. Çocukların güvenle toprakla oynabileceği alanlar oluşturulmalıdır (Cornell Waste Management Institute, 2014).

Şekil 2.7: GreenThumb tarafından Newyork kentinden açık yeşil alanlara dönüştürülen kentsel boşluklarının haritası (Url-4).

2.4.3 Düzensizlik ve huzurluk

Kentsel boşluk alanlarının geçici olarak yeniden kullanımının son kategorisi ‘Düzensizlik ve huzursuzluk’ olarak tanımlanmaktadır (Giraloma, 2012). Bu bağlamda yasadışı veya gayri resmi olarak dönüştürülen kentsel boşluk alanlarında yapılmak istenilen, terk edilmiş bir alanın faydalı kullanımlara dönüştürmektir. Bu nitelikleri taşıyan kentsel boşluk tipolojileri gecekondü alanları gibi yasadışı yerleşimler de olabilmektedir. Düzensizlik ve huzursuzluk oluşturulan, yeniden geçici olarak işlevlendirilmiş kentsel boşluk alanları örneklerden biri Berlin, Kreuzberg mahallesidir. 1964-1965 yıllarında, bölgedeki 19. Yüzyıldan kalan birçok atıl binanın yıkılarak kentsel dönüşüme katılması planlanmıştır. Bu nedenle Kreuzberg mahallesindeki özel mülk sahipleri, kendi yapılarının kentsel dönüşüme katılacağını düşünerek binaların bakımsızlığa terk etmişlerdir. 1981’de Kreuzberg mahallesinde 150 adet terk edilmiş bina kalmıştır. Ucuz konut alanları ve boş yapı parsellerinin bulunması ve daha özgür, daha az düzenlenmiş bir yaşam tarzı isteyen bireyler için Kreuzberg önemli bir alan olmuştur (Bishop ve Lesley, 2012). Günümüzde Kreuzberg, Türk, Suriyeli, Afrikalı gibi birçok farklı etnik kökene sahip insanı bulundurmaktadır. Alanda bulunan kafe ve restoranların da çoğunlukla Türkler tarafından işletiliyor olması, eski mekan kullanımının üstüne yeni etnik kimlik öğeleri katarak, daha büyük ölçekli bir kentsel boşluk alanında dramatik değişiklikler oluşturmuştur.

Giraloma'nın kentsel boşluk alanlarını yeniden işlevlendirmek ile ilgili söz ettiği kullanımlara ek olarak, dünyanın farklı kentlerinde bu tip alanları geçici kullanımlarla açık alan sistemine katmak amacıyla farklı yaklaşımlar da oluşturulmuştur.

2.4.4 Kamusal sanat

Kentsel boşluk alanları, çağdaş sanat çalışmalarıyla geçici olarak işlevlendirilerek mekansal özelliklerini artırmaktadır. Bunun bir örneği, atıl bir mekan oluşturan karayolu altgeçit alanını keyifli bir mekana dönüştürüp aynı zamanda güvenlik problemlerine çözüm getiren Avustralya'nın Sidney kentindeki Warren Langley'in yaptığı kamusal sanat çalışmasıdır. 'Aspire' başlıklı sanat eseri, geceleri alanı aydınlatan, yaya görünürlüğünü ve güvenliğini artırmaya yardımcı olan ışıklandırılmış yapay bir ağaç dizisidir (McAtomney, 2014).

Şekil 2.8: Karayolu alt geçitindeki atıl alanı işlevlendirmek için oluşturulan 'Aspire' isimli aydınlatma çalışması (Url-5).

Kamusal sanat yoluyla, kentsel boşluk alanlarının geçici olarak işlevlendirilmesine başka bir örnek de Bill FitzGibbons'un çalışmasıdır. LED aydınlatma efektleri kullanılarak kentsel boşlukların görünümü ve kullanıcı deneyimi geliştirilerek, dikkat çekici açık oluşturulmuştur. FitzGibbons'un çalışmaları, kentsel boşluk alanlarını daha davetkar alanlar yapmak hem de güvenliği artırmak amacıyla kullanıcı deneyimini zenginleştirilen canlı renkler kullanılarak oluşturulmaktadır (Zimmer, 2013). Kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilmesinde kullanıcının katılımı önemli bir paya sahiptir. Bu bağlamda oluşturulan kamusal sanat çalışmalarında da bu söylemin üzerinden tasarımlar geliştirilmiştir. Aynı zamanda bu enstalasyonlar kullanıcıların kişisel merakları gözetilerek

halkın katılımıyla oluşturulduğu takdirde, kentsel boşluk alanların mekansal kalitesinin artırabileceği belirtilmektedir (Lehman, 2013). Diğer taraftan bu bağlamda çalışmalarını yürüten sanatçılar için de bu tip alanlar ciddi bir üretim ve dönüştürülme potansiyeli taşımaktadır. Belçikalı sanatçı Elly Van Eeghem, kent dokusundaki boşluk alanlarını çatlaklar olarak ifade ederek, “tanımlanmamış ve katmanlı kimlikleri” nedeniyle sanatçılar için ilgi çekici alanlar olarak nitelendirmektedir (Van Eeghem ve diğerleri., 2011). Bu bağlamda yapılan tüm kamusal sanat enstalasyonları hiçbir şekilde bağımsız veya sadece o alan bağlamında oluşturulmuş çözümler değildir; birçoğu, kentsel boşluk alanların mekansal kalitesini arttırmaya çalışan çeşitli müdahale stratejilerine entegre edilmiştir.

2.4.5 Taktiksel kentleşme

Kentsel boşluk alanlarının geçici kullanımlarla işlevlendirilmesi yönelik yaklaşımlardan biri de taktiksel kentleşmedir. Benzer yaklaşımlar gibi görülmekle birlikte taktiksel kentleşme ve topluluk bahçeciliği tanımları birbirinden oldukça farklıdır (Lydon ve Garcia, 2015). Taktiksel kentleşme yaklaşımı ile oluşturulmak istenen yöntem ,toplulukların ve mahallelerin ortak yararı için mekânları dönüştürmenin bir yöntemidir. Taktiksel kentleşme ya da kendin yap şehirciliği gibi literatürde yer bulan yaklaşım, önceki maddelerle sözü edilen birçok geçici mekan dönüştürme hareketini ortak bir şemsiyede toplayan bir kavramdır.

Kişiler tarafından veya kamu eliyle kullanılmayan veya az kullanılan kentsel boşluk alanlarının sunabileceği potansiyelleri geliştirmek amacıyla dünyanın birçok kentinde taktiksel kentleşme yaklaşımı kullanılmıştır. Toronto'daki ‘The Laneway Project’, New York’un Kamusal Alanlar Projesi (Project for Public Spaces) ve Dallas’ta yapılan ‘Better Better Project’ gibi birçok projede taktiksel kentleşme yaklaşımından yararlanılmıştır. Taktiksel kentleşme kavramı son yıllarda daha yaygın bir şekilde görülmekle birlikte, uzun yıllardır birçok kentleşme yaklaşımının kökeninde yer almaktadır. Taktiksel kentleşme yaklaşımı, geçici olarak mekanların dönüştürülmesini amaçlayan bir kavram olarak tanımlanmakla birlikte, amaçlanan kalıcı mekansal stratejiler üretilmesini sağlamaktır. Dünyanın birçok kentinde yaygınlaşan taktiksel kentleşme yaklaşımlarıyla birlikte, Türkiye’de de bu tip oluşumlar son yıllarda görülmeye başlanmıştır. İstanbul’da Cihangir semtinde yer alan Roma Bostanı, gönüllü bir ekibin bakımını üstlendiği bir alandır. Kamu arazi üzerinde yer almakla birlikte, üzerinde gerçekleştirilen ekim dikim faaliyetleri, kentteki açık yeşil alanların azalmasının önüne geçmek amacıyla yürütülen bir süreçtir (Öcal ve Erkut, 2019).

Taktiksel kentleşmenin güçlü yanlarından biri, yapılan müdahalelerin sadece geçici değil kalıcı çözümlere dönüşebilme potansiyelinin olmasıdır. Kentsel boşluk alanları için geçici olarak geliştirilen mekan stratejileri, düşük maliyetli girişimler yoluyla yeni fikirler geliştirmek için kullanılır. Aynı zamanda, hızlı bir şekilde üretilebildiği için sürekli olarak gerçekçi bir şekilde kullanıcı tarafından test edilmeye, düzeltilmeye ve değiştirilmeye izin verir. Bu nedenle neredeyse hiç risk taşımayan bir yaklaşımdır (Lydon ve Garcia, 2015). Taktiksel kentleşme projelerin birçoğu, sokaklar, park alanları gibi küçük ölçekli mekanlar için uygulanmış olsa da, geri kalan henüz dönüşümü yapılmamış birçok otopark alanı veya araç yolları gibi büyük ölçekli alanların yeşillendirilmesi için örnek oluşturmuştur (Voigt, 2015). Hayata geçirilen birçok geçici müdahale ile birlikte taktiksel kentleşme kavramının, daha hızlı ve az maliyetli bir şekilde yeni mekanlar üretimi için önemli strateji olduğu ortaya konulmuştur (Project for Public Spaces, 2015). Bu durumda birçok küçük ölçekli kentsel boşluklar için mekansal iyileştirilmeler pratik ve düşük maliyetli bir şekilde yapılmakla birlikte, bu mekanların birbiriyle ilişkili bir şekilde kentin açık alan sistemine katılması, uzun vadede görülmesi amaçlanan ekolojik, sosyokültürel ve estetik faydaların alınabilmesi için önem taşımaktadır.

2.5 Kentsel Boşlukları Kalıcı Stratejilerle Yeniden İşlevlendirmek

Kentsel boşluk alanlarını kalıcı stratejiler yardımıyla dönüştürmek de yapılan uygulamalardan biridir. Buna örnek olarak, binaların arasında kalan alanların 'infill' projelerle yeniden dönüştürülmesi ve bir dizi strateji oluşturarak mekanların daha planlı bir şekilde tekrardan işlevlendirilmesi örnek gösterilebilir. Kanada'nın Calgary şehrinde oluşturulan altgeçit tasarım yönergesi belediye tarafından şehir merkezinde bulunan sayısız alt geçidin işlevini, güvenliğini ve genel görünümünü iyileştirmek için geliştirilmiştir. Oluşturulan yönergeyle atıl alanların kentsel dokuya entegre edilmesi gereği vurgulanırken yayalar, bisikletliler ve araçlar için işlevini görmeye devam etmektedir (City of Calgary, 2010). Dünyanın birçok kentinde altgeçit alanları için benzer nitelikli dönüşüm uygulamaları oluşturulmaktadır. Calgary'de yapılan düzenlemenin farkı, belediye tarafından kentteki bütün altgeçitler için planlanarak, uygulamaya konmasıdır. Bu bağlamla benzer nitelikli, aynı tipolojide tanımlanabilecek kentsel boşluk alanlarının birbiriyle entegrasyonu sağlamak amacıyla bütüncül bir strateji oluşturulmuştur. Kalıcı olarak kentsel boşlukların yeniden işlevlendirme süreci, taktiksel kentleşme çatısı altında toplanan tüm geçici işlevlendirme çalışmalarının aksine, büyük bütçeli ve uzun vadede sonuç veren projelerdir. Stratejik olarak planlanmış kalıcı yöntemlerin karşılaştığı en

önemli zorluklardan biri, toplumun etkili bir şekilde katılımını sağlamaktır (Voigt, 2015). Dünyanın birçok büyük kentinde halka açık toplantılar aracılığıyla, kentsel boşluklar için düşünülen projelere halkın katılımı için fırsatlar olmasına rağmen, aktif halk katılımının artırılmasını tasarımı kuvvetlendireceği düşünülmektedir. Bu bağlamda bakıldığı zaman, kentsel boşluk alanlarının geçici kullanımlarla işlevlendirme daha tekil ve bütünsellikten uzak olmakla birlikte, kısa vadede ortaya çıkması ve düşük bütçeli olması ile kullanıcının mekanla olan ilişkisini hızlı bir şekilde göstermektedir. Çağdaş kent tasarımcıları, kentsel boşlukların geçici ve kalıcı kullanımlarla yeniden işlevlendirilmesinde artı ve eksi faktörleri göz ederek, iki yaklaşımı birleştiren bir yöntem daha geliştirmişlerdir. Bu bağlamda oluşturulan projelerde, geliştirilen kalıcı stratejiler için pilot alanlar belirlenerek, sistemin geçici kullanımlarla işlevlendirmedeki gibi kısa vadede kullanıcıyla iletişim kurarak çabuk dönüt vermesi amaçlanmıştır.

Kentsel boşluk alanları yeniden işlevlendirmek için yapılan geçici işlevlendirme yaklaşımlarında daha çoğunluklu olarak toplumun istekleri ön planda olmaktadır kalıcı kullanımlarla işlevlendirme sürecindeki planlı yaklaşımlar bir kentin veya o mekanın gereksinimlerine göre şekillenmektedir. Her ikisi yaklaşım da uygun yöntemler olarak görülmekle birlikte, farklı yönlerde eksiklikler taşımaktadır. Yeni fikirler ve yaklaşımların hızlı bir şekilde kullanıcıyla buluşma bağlamında geçici işlevlendirme yöntemleri başarılı olmakla birlikte uzun vadede sonuç vermemektedir. Aynı şekilde, kalıcı kullanımlardaki planlı yaklaşımlar kullanıcıların ihtiyaçlarını ve isteklerini tamamen yansıtmayabilir, ancak uzun vadeli kalıcı çözümler yaratabilir. Bu nedenle kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesine seçilecek yöntem tartışmaya açık bir konudur. Kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilmesinin kente getirdiği sosyokültürel, ekonomik, estetik ve ekolojik faydalarının sağlanabilmesi için başarılı açık alanların taşıdığı ilkelere sahip olması gereklidir. Bu bağlamda Amerikan Planlama Derneği tarafından belirlenen 'Büyük Kamusal Alanların Özellikleri ve İlkeleri' ile Kamusal Alanlar için Projeler (Project for Public Spaces) kuruluşu tarafından oluşturulan başarılı kamusal alan ölçütlerinde ortak değinilen maddeler aşağıda özetlenmiştir:

- Erişilebilirlik
- Görünüm
- Ölçek
- Kullanım

- Güvenlik

Bu bağlamda incelendiğinde bir mekanın başarılı olarak değerlendirilebilmesi adına karşılanması gereken ilk kriter erişilebilirlik kavramıdır. Kentsel boşluk alanının potansiyel olarak kamusal alana dönüştürülebilmesi için, kullanıcılar tarafından kolayca erişilebilir olması gerekmektedir. Aynı şekilde, yeniden işlevlendirilerek başarılı mekana dönüştürülmesi amaçlanan kentsel boşluk alanları ulaşım hatlarına ve diğer benzer nitelikli kamusal alanlara kolay erişimi bulunması gerekir. Çevrelediği cadde veya sokakla bağlantı kuran, çeperiyle bir bütün olarak çalışan bir kamusal mekanın başarılı olmaktadır (Whyte, 1980). Bu kriter özelinde bakıldığında, sürdürülebilir kentsel tasarım çözümleri için önem taşıyan yeşil ve yeşil duvarların uygulandığı bina ölçeğindeki kentsel boşluklar olan teraslar ve cepheler erişilebilirlik özelliğini sağlayamamaktadır. Kentsel boşluk alanlarına katkı koyma potansiyeli yüksek olan bina ölçeğindeki kentsel boşluk alanlarının da, literatürdeki kriterlerde yer alması gerekliliği fark edilmiştir.

Sözü edilen kamusal mekan kriterlerinden ikincisi görünüm olarak ifade edilmiştir. Görünürlülüğü güçlü olan bir yeniden işlevlendirilmiş kentsel boşluk alanı, daha çok kullanıcıyı alana davet ederek, aynı zamanda mekanı sürekli canlı ve dinamik tutarak olası bir güvenlik sorununun da önlenmesini sağlamak için önem taşımaktadır. Yoğun olarak kullanılmayan açık yeşil alanlar, bulunduğu bölgenin niteliğini artırmaktansa düşürücü bir etkide bulunmaktadır (Jacobs, 1961). Bu bağlamda düşünüldüğünü fazla sayıda insan tarafından kullanılan açık alanlar çevresindeki mekanların kalitesine de olumlu bir etki sunmaktadır. Bir diğer kriter ölçektir. Bu anlamda kentsel tasarım literatüründe kamusal alanların minimum bir metrekare bilgisi olmamakla birlikte, bulunduğu çevre ve kullanıcı potansiyeli düşünüldüğünde ölçek anlamında doğru planlanmış olması gerektiği önem taşımaktadır. Dördüncü kriter, kullanım olarak belirlenmiştir. Kentsel boşluk alanlarının geçici veya kalıcı kullanımlarla yeniden işlevlendirilmesinde belirli bir kullanım tanımı içermesi gerekmektedir. Tekil kullanımla sınırlı olmanın yanı sıra bu tip mekanlar, ikincil veya üçüncül kullanımlar da içerebilirler. Son olarak, kentsel boşluk alanlarının başarılı kamusal alanlar oluşturulması için gereken kriter güvenlidir. Kullanıcının bir açık mekanı kullanırken en çok dikkat ettiği konuların başında şüphesiz güvenlik gelmektedir. Güvenli mekanlar, kullanıcıların sıklıkla uğradıkları yerlere dönüşme potansiyelini taşırlar. Sözü edilen beş ana kriter yardımı ile kentsel boşluk alanlarının kamusal alanlara dönüşme potansiyeli irdelenebilir. Bu bağlamda bakıldığında, kentsel boşluk olarak tanımlanabilecek ve bir takım müdahaleler yardımıyla kentin açık alan sistemine

kazandırılabilir bazı boşluk alanların bu kriterler ile tanımlanan kamusal alan başarı kriterlerine uygun olmadığı görülmüştür. Literatürde birçok kuruluşun ve akademik yayının ortaya koyduğu kamusal alanların başarısını gösteren değerlendirme kriterleri kentsel boşluk alanlarını yeniden işlevlendirilerek kentsel açık alan sisteminde yer bulmasını değerlendirmek için tek başına yeterli değildir. Bu bağlamda, kentsel boşluk tipolojilerinin ne denli fazla olduğunu görerek, daha kapsamlı, yalnızca kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilmesindeki mekansal başarı kriterlerini değerlendiren bir ölçüte ihtiyaç duyulmaktadır.

3. BİR KENTSEL BOŞLUK TİPOLOJİSİ OLARAK AÇIK YEŞİL ALANLAR

Kentsel dokudaki açık yeşil alanlar, yoğun yapı stoğunun aralarında yer alarak, kent için boşluk alanlar sağlamaktadır. Kimi tasarımcılara göre , kentsel boşluk olarak nitelendirilebilecek alanlar henüz tasarlanmamıştır. Bir başka deyişle, atıl alanlar olarak ifade edilirler (Pagano ve Bowman, 2000). Öte yandan geçtiğimiz son 30 yılda hızlı bir yenileşme gösteren modern kent planlama ve tasarım strajelerine bakıldığında, açık yeşil alanlar da ‘‘Kentsel boşluk’’ olarak nitelendirilmektedir. Planlanan kentsel ölçekli yeşil altyapı strajilerine altlık oluşturmaya adına, açık yeşil alanlar, önceden tasarlanmış kentsel boşluklar olarak nitelendirilerek, atıl halde olan tasarlanmamış kentsel boşluklarla birlikte bir sistemin parçası olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda, kentsel boşluk tipolojilerinden biri olarak değerlendirilen açık yeşil alanlar da kendi içinde birçok alt tipolojiyi kapsamaktadır. Kentsel boşlukları açık yeşil alanlarla ilişkilendirerek tasarlanan kentsel yeşil altyapı projeleri için, açık yeşil alan tipolojilerinin de farklılaşan ölçek ve kullanım durumlarına göre ayrılması önem taşımaktadır. Günümüzde dünyanın birçok ülkesinde, açık alanlar kent planlama kararlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Kentlerde açık alanların bütüncül olarak planlamasına dair çözümler üretilmekle birlikte bu yaklaşımlar oldukça farklılık göstermektedir. Bu konuyla ilgili genel bir kriter bulunmamaktadır. Ne büyüklükte bir açık alana ihtiyaç duyulduğuna dair planlama kriterleri ve bu alanların nasıl kullanılacağına ilişkin program kararları değişiklikler göstermektedir.

Bu bölümde, kentsel boşluk tipolojilerinden biri olarak değerlendirilen, açık yeşil alanlardan söz edilerek, kentsel boşlukların yeşil altyapıya katkı sunarak yeniden işlevlendirilmesi bağlamında girdi sunması amaçlanmaktadır. Açık yeşil alan kavramı ve açık yeşil alan tipolojileri üzerinden ilerleyerek kent parkı kavramına yoğunlaşmıştır.

3.1 Açık Yeşil Alan Kavramı

Açık yeşil alanlar, kentsel bağlamda ekolojik, ekonomik ve sosyal bağlamlarda kentsel hayata katkı sunan unsurlardır. Modern açık yeşil alan kavramı, 1900lerin başında Frederick Law Olmsted’in Amerika’da tasarladığı projelerle birlikte çağdaş anlamını

kazanmaya başlamıştır. 1990'lardan itibaren hız kazanan çağdaş kentsel tasarım ve peyzaj mimarlığı yaklaşımları ile, kentsel açık yeşil alanlar, kültürel ve estetik getirilerinin yanı sıra kentsel sürdürülebilirliğin önemli bir parçası haline gelmiştir. Aynı zamanda açık yeşil alanlar, hala dünyanın birçok metropol kentinde, arsa değerlerini artıran vazgeçilmez unsurlardan biridir. Açık yeşil alanlar tarih boyunca bakıldığında da kentlerin önemli bir parçası olmuştur. Günümüzdeki kentsel tasarım pratikleri için örnek oluşturan kentlerde, açık yeşil alanlar yapı stoğuyla ilişkilendirilerek planlanmış ve tasarlanmıştır. Açık yeşil alanların binalarla ilişki kurarak tasarlanmasına dair ilk örneklerden biri, M.Ö. 7. ve 8. yüzyıllarda inşa edilen Babil'in Asma Bahçeleri'dir. Eğimli bir topografya üzerindeki saray yapısının, farklı kotlara oturtulmuş teraslar şeklinde tasarlanan bahçelerde birçok meyve ağacının yer aldığı söylenmektedir (Dunnett ve Kingsburry, 2010). Yine benzer şekilde Antik Yunan ve Roma kentlerindeki zeytin ağaçları ve üzüm asmaları yerel mimariyle yoğun bir ilişkiye sahiptir (Newton ve diğerleri, 2010). 1900lerden itibaren endüstrileşmenin hız kazanmasıyla birlikte, kentsel açık yeşil alan planlama ve tasarım pratikleri için farklı yaklaşımlar gündeme gelmiştir. Bu bağlamda kent parkları, alle ağaç dizileriyle modern bulvarlar, kentlerin önemli simgeleri haline gelmiştir. Açık yeşil alanların, kentlerdeki öneminin giderek artmasıyla, yeşil alanları kentsel gelişimin odağı haline getiren kentsel tasarım yaklaşımları da ortaya çıkmıştır. Ebenezer Howard tarafından 19. yüzyılda geliştiren "Bahçe Şehir" akımı bu anlamda önemli bir örnektir. İngiltere'deki, Letchworth, Hampstead ve Welwyn kentleri, bahçe şehir yaklaşımıyla tasarlanmış kentlere örnektir. Çağdaş kentsel tasarım yaklaşımlarının oluşmasında örnek gösterilen bu pratiklerin temelinde kent ve yeşil altyapı elemanlarını ilişkilendirme düşüncesi yer almaktadır. Günümüzde, kamusal alanlar, kent parkları, yeşil bulvarlar ya da özel konut bahçeleri tasarlanırken, bu alanlar kentsel ihtiyaçlara cevap vermesi ve çevresindeki yapı stoğuyla bağ kurarak, ekolojik, ekonomik ve sosyal bağlamda fayda sunması ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda kentsel açık yeşil alanlar, çağdaş kentsel planlama ve tasarım kararları alınırken, günlük yaşamın odağı olan kent merkezindeki kamusal açık alanları, endüstriyel alanlardan ayırarak kentin dinamiklerini korumasına ve sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır.

3.2 Açık Yeşil Alan Tipolojileri

Açık yeşil alanlar kentsel ve kırsal bağlamda, farklı ölçeklerde ve kullanımlarda olmak üzere birçok farklı tipoloji göstermektedir. Bu çalışma kapsamında kent parkları üzerinden yeşil ile kaplı kentsel boşlukların tasarım süreçleri, kullanıcı gereksinimleri, kente sağladığı

sosyal, ekonomik, ekolojik birçok katkı üzerinde durulmuştur. Kentsel boşluk alanlarının yeşil altyapıya entegrasyonu sürecinde, ölçek, işlev ve kullanıcı çeşitliliği düşünüldüğünde tartışılması gereken sorulara örnek gösterilebilecek en kapsamlı kentsel açık yeşil alan tipolojisinin kent parkları olduğu öngörülmüştür. Açık yeşil alanlar, hizmet ettiği ölçek ve program dahilinde farklı kategorilerde literatürde değerlendirilmektedir.

3.2.1 Kent parkları

Kent parkları, yoğun ve kalabalık şehir dokusu içinde doğaya ve bitki örtüsüne özgür bir şekilde temas etmeye olanak veren, kamusal kullanımına yönelik birçok sosyal aktivite ve etkileşim alanı yaratan mekanlardır. Bu büyük kentsel boşluk alanları, orman, koru, çayır, akarsu, göl gibi doğal peyzaj elemanlarını, insan kullanımını ve rekreasyonel faaliyetler için, yürüyüş yolları, köprüler, koşu parkurları, gezinti alanları, patikalar gibi yapısal peyzaj elemanı ile ilişkilendirir. Kırsal dokuyu kent içinde deneyimlemeye olanak verir. Kent parklarının ölçeği, 500 hektardan daha büyük olarak tanımlanmıştır (Czerniak, 2007). Tasarımın içerdiği büyük ölçek, kent parkının farklı perspektiflerden açıklaması ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda tez kapsamında üzerinde durulan kentsel boşluk alanlarının yeşil altyapıya kazandırılmasında en büyük desteği sağlayacak alanlardır. Kent parkının kentlere ve kamusal hayata sağladığı bütün getirileri birçok farklı perspektifte çalışmada ortaya konulmuştur. Büyük kentlerdeki yapılaşmış dokunun arasında yer alan kent parkları, kalabalık ve yorucu kent hayatında insanların keyifli zaman geçirmek için görmek istediği kırsal imgesini, kent merkezinde hissettiren alanlardır. Fredrick Law Olmsted, “Park” tanımını, 1870 tarihli “The Justifying Value of a Public Park” kitabında, “Kamusal bir meydandan, bahçeden veya bir gezinti yolundan farklı olarak, daha çok kentlileşen zevklere yönelik, kırsal alanda yaşanan keyfi sağlamak adına, halk için ayrılan geniş bir toprak parçası” olarak ifade etmiştir (Olmsted, 1880). Geçmişte, sadece kırsal dokunun kent içindeki bir imgesi olarak tasarlanan kent parkları, günümüzde farklılaşan rekreasyonel kullanımlarla desteklenerek çağdaş bir yaklaşıma evrilmiştir. Central Park ve Boston Emerald Necklace gibi kentin ekolojik sürdürülebilirliğine katkı sağlayan kent parkları da sözü edilen bu kırsal doku etkisinin kentin içinde hissedilmesini sağlayan alanlardır (Aytaç ve Kuşuoğlu, 2015).

Kent parkları aynı zamanda kamunun sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan rekreasyonel alanlardır. Büyük kentlerde, insanların arkadaşlarıyla ve aileleriyle birlikte keyifli zaman geçirebileceği açık yeşil alanlar genellikle kent parkları olmaktadır. Ünlü

park tasarımcıları da kent parklarının ekolojik getirilerinin yanısıra sözü edilen sosyal ve kültürel niteliklerine de vurgu yapmışlardır. Sideris'in yaptığı kent parkı tanımına göre, kent parkları kentlilerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayıp kamusal alana değer kazandıran unsurlardır (Loukaitou-Sideris, 1995). Bu bağlamda incelendiğinde dünyanın birçok büyük kentinde yer alan kent parkları bulunduğu çevreye içerdiği yoğun oksijen, serinlik ve gölge yaratan alanları ve yeşil dokusuyla ekolojik olarak katkı sağlamakla birlikte, insanların keyifle vakit geçirdiği birçok sanat ve müzik performansına ev sahipliği yapan alanlar olmaktadır. Dünyada en çok bilinen kent parklarından Hyde Park, Bois de Boulogne, Central Park veya Amsterdamse Bos Park gibi parklar, oluşturdukları kentsel boşluklar kente ekolojik faydanın yanı sıra sosyal, kültürel kazançlar da sağlayarak birer cazibe merkezi olarak çalışırlar. Örneğin, Londra'nın merkezinde yer alan Hyde Park, günlük kullanımda o bölgede çalışan nüfusun öğle arası ya da iş çıkışlarında sosyalleştiği bir alan olmakla birlikte, kraliçenin 50.yıl kutlamalarının yapıldığı bir gösteri alanı olarak da kullanılmıştır. Ayrıca yapılan birçok araştırmada yeşil alanların insan sağlığına fiziksel ve ruhsal açıdan sağladığı olumlu etkiler ifade edilmiştir. Thompson'a göre bu açıdan kent parkları kamu sağlığı için ayrılan maliyetleri azaltmaya yardım etmektedir (2002). Dünyadaki çağdaş kent parklarına baktığımızda, kent merkezinde serinletme etkisi yaratan, hava, insan hareketi oluşturarak kentin çevresel ve ekolojik sürdürülebilirliğine katkı sağlayan alanlar olarak işlevlendirildiğini görürüz. Ünlü tasarımcı Rem Koolhaas, Central Park'ı sadece Manhattan için rekreasyon sağlayan bir yerden ziyade, doğanın korunmasını sürekli olarak gösterecek bir alan olarak ifade etmiştir (Koolhaas, 1994).

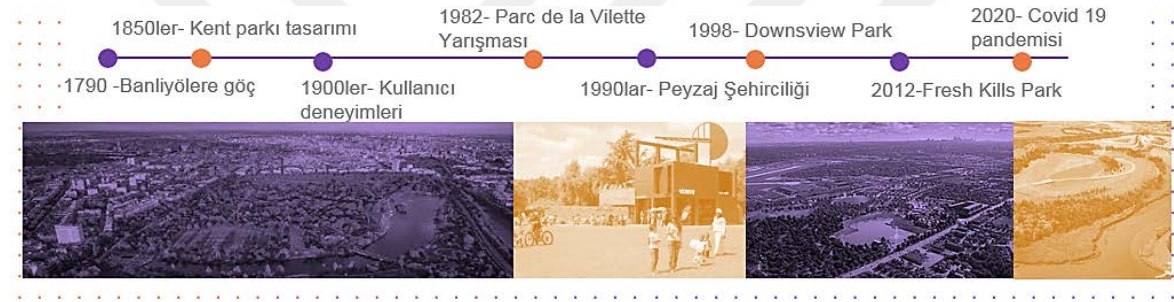
Şekil 3.1: Öncü kent parklarından Central Park (Url-6).

Kent merkezlerinde, kırsal alanlara oranla yağmur, hava sıcaklığı, rüzgar ve nem miktarındaki değişimler daha yaygın görülmektedir (Heidt ve Neef, 2008). Kentsel ısı adası olarak tanımlanan, yansıtıcı olmayan büyük yüzeylerin uzun süreli ısı depolaması ile kent merkezindeki sıcaklık değerlerini yükseltmesi durumunu önlemek için kent parklarının önemi büyüktür. Kent parklarında tasarlanan uygun bitkilendirme çözümleriyle, kentsel ısı adası etkisinin önüne geçilebilir. Aynı zamanda güçlü bağlantılar içeren kent içi yeşil alan sistemleri, kent ormanları tanımlayarak, normal şartlar altında kent içinde yok olacak birçok flora ve faunaya habitat sunarlar (Bryne ve Sipe, 2010). Araştırmacılar, kent parklarının öncelikli tasarlanma nedeni her ne kadar rekreasyonel kullanıma yönelik olsa da, kent peyzajındaki yüksek düzeyde biyolojik çeşitlilik sağlanması adına da önemli olduğunu vurgulamışlardır (Cornelis ve Hermy, 2004). Kent parkları, kırsal yeşil alan sisteminin devamı niteliğinde hizmet eden bir yeşil sistem tanımlayabilir. Kırsal dokudan kentsel dokuya geçişteki keskin ekolojik nitelik kaybını önlemeye yardımcı olur. Bu iki farklı doku arasında ekolojik denge sağlama işlevi görür (Wuqiang ve diğerleri, 2012).

3.2.1.1 Kent parkı kavramının gelişimi

Garvin'e göre kamusal parkların doğuşu, 1790'larda İngiliz tüccarların kalabalık kent hayatından kaçarak, banliyölere göç etmesiyle başlar. Bu banliyölerin ilklerinden olan Clapham, ortak kullanıma ait yeşil alanların çevresinde konumlandırılmış müstakil, 2 katlı evlerle şekillenmiş bir alandır (Cranz, 1982). Kent parklarının gelişimi, Avrupa ve Amerikan şehirlerinin "kentleşme" sürecine girmesiyle hız kazanmıştır. 1850'lerden önce İngiltere'de sadece kraliyet parkları yer alırken, endüstriyelleşme ile birlikte, kent parklarının tasarlanmasının başlamıştır. Bu parklar özellikle kamusal kullanım yararı için tasarlanmasalar da, kentin ekolojik sürdürülebilirliğine katkı sağlamak amacıyla yapılmışlardır (Cranz, 1982). 19.yüzyıldan itibaren, kent parkı tasarımı estetik niteliklerin ön planda olması yerine, kullanıcının taleplerine hizmete eden, izlenilen görseelliğin oluşturulduğu bir mekandan öte fonksiyonel nitelikleri ön plana çıkarılmış bir park tasarım anlayışına evrilmiştir (Ponte, 1991). Avrupa'daki kraliyet parklarının halk kullanımına açılmasıyla başlayan kent parkı tasarım süreci, Amerika'da, Amerikan peyzaj mimarlığının babası olarak kabul edilen, Fredrick Law Olmsted tarafından tasarlanan Central Park, Prospect Park, Boston Emerald Necklace gibi parklarla birlikte kent parkları kavramı şekillenmeye başlamıştır. 1980'lere kadar birçok farklı yaklaşımla sürekli olarak kendini güncellemeye devam eden kent parkı kavramı, 1982 yılında Rem Koolhaas, OMA, Zaha Hadid gibi birçok ünlü tasarımcının katıldığı Parc de la Vilette park yarışmasıyla,

başka bir yaklaşım daha kazanmıştır. Bernard Tschumi tarafından hazırlanan kazanan proje, o güne dek yapılan klasikleşmiş kent parkı tasarımlarının aksine peyzajı parkın belirleyici unsuru olarak nitelendirmemiştir. Park tasarımının odaklandığı nokta kullanıcının parkı deneyimlemesidir. Bernard Tschumi'ye göre Parc de la Vilette, doğal ve yapay unsurları birlikte deneyimleterek kullanıcıya kültürel bir merkez sunar. Yarışmanın dünyada getirdiği yankılar, peyzaj tasarımındaki insan deneyimi -doğa ilişkisini sorgulamaya yöneltmiştir. Bu projeyi izler özellikle olan, Fresh Kills, Downsview Park gibi dönüştürülen alanlarda tasarlanan park projeleriyle, kent parkı kavramına yeni katmanlar eklenmiştir (Waldheim, 2006). Günümüzde kent parkı kavramı, birçok farklı alandan yararlanarak evrimlemeye devam etmektedir. Bu bağlamda bakıldığında, kent parkları en büyük yeşil kaplı en geniş ölçekli kentsel boşluk alanları olarak, tasarlanması, yeniden işlevlendirilmesi planlanan kentsel boşluklar için örnek oluşturmaktadır.

Şekil 3.2: Kent parkı kavramının gelişimi (Ersöz, 2020).

Tüm yeşil altyapı sisteminin farklı ölçeklerdeki birer parçası olan açık yeşil alanlar, aslında program çeşitliliği ve sunduğu birçok katmanlı fayda ile kent parklarının küçük ölçekteki uygulamaları olarak adlandırılabilir. Bu nedenle kent parklarının tasarım sürecinin detaylı bir şekilde okunması gerekmektedir. Tez kapsamında kent parkı özelinde incelenmekle birlikte, herhangi bir açık alan tasarımı yapmak çok yönlü girdilere ihtiyaç duyan bir süreçtir. İçinde mimarlık, bitki bilimi, coğrafya, psikoloji, sosyoloji gibi birçok uzmanlık alanının verilerini barındırmaktadır. Bir kent parkı tasarımı yapılırken, tasarımın olmazsa olmaz ögesi olan “yer” öncelikle irdelenmelidir. Tasarlanan alan için, kentsel boşluğu, hangi unsurlar yardımıyla mekanlaştırılacağı üzerine düşünülmelidir. Mekansal açıdan bir değerlendirme yapılması gerekirse, kent parklarının içerdiği alanlar “Prospect and Refuge” ya da ‘Olasılık ve Sığınak’ teorisinin açıkladığı gibi hem dış mekanı deneyimleyen hem de kimi zaman kısmi şekilde dış mekandan izole eden mekanlardır. Teoriye göre içgüdüsel olarak varolan iki isteği- fırsat/olasılık (prospect) ve güvenlik/sığınak (refuge)- takip etmenin başarılı ve kalıcı bir estetik anlayış sağlar

(Appleton, 1996). Kent parklarının geniş bir açıklığı ağaç dizileri, çalı toplulukları, yer örtücüler gibi değişik bitki türleriyle çevreleyerek tanımladığı mekan hissi, insanı içgüdüsel olarak güvenli hissettirir. Bu teorideki sığınak kavramını karşılar. Aynı zamanda olasılık olarak ifade edilen kavram da açık alanın değişen karakterini de deneyimletmekteyi vurgulamaktadır. Bu araştırmanın da işaret ettiği gibi, insan davranışları peyzaj tasarımı için en önemli girdilerden biridir. Bu bağlamda “yer” unsurunu şekillendiren öğeler tanımlandıktan sonra, o yere özgü niteliklerden etkilenip, onlara cevap verebilen bir park tasarımı yapmak gerekmektedir.

Kentsel açık alanlar çevredeki inşa edilmiş dokunun bir parçası niteliğindedir. Bu yönüyle kent parklarını içinde bulunduğu, kendine ve bulunduğu yere özgü, kimliğini belirleyen sosyal, ekonomik, tarihi ve politik kapsamdan sıyırmak güçtür. O dönemin getirdiği koşullar, parkların tasarımını şekillendiren etmenler olmuştur. Örneğin, Sanayi Devrimi’yle, kentlerin kaybettiği yaşam koşullarının düzeltilmesinde, eskiden kraliyet av alanı olarak kullanılan yeşil alanlar, halk kullanımına sunulurken, kentsel yeşil sisteme dahil edilmiştir (Aytaç ve Kuşuoğlu, 2015). Geçmişteki birçok başarılı büyük park, bulunduğu çevrenin ihtiyaçlarına cevap vermede kendine özgün bir şekilde başarılı olmuştur. Hyde Park, Central Park veya Bois de Boulogne’ı düşündüğümüzde, bugün daha zor ve büyük ölçüde farklı olan şeyin, parkların yapılma süreci olduğunu görürüz. Günümüzde kent parklarının, tasarım, biçim, ifade tarzları, yönetim, bakım, güvenlik, programlama süreçleri özgün ve çağa ayak uydurabilen nitelikte olmalıdır. Bir tasarım bulunduğu çevrenin ihtiyaçlarına cevap verebilen, o yere özgü nitelik taşıyan, kimlikli bir park tasarımından uzaklaşırsa sonuç, günümüzde çoğu “rekreatyoneel açık alan” gibi tekdüze, popüler pastoral öykünme şeklinde olacaktır. Hyde Park veya Bois de Boulogne’nun, kendine özgü nitelikleri olan uzun ve zengin bir ormanlık arazi, mevcutta var olan su kaynakları ve kraliyet avlanma parkları üzerinde yer alan parkurlarını koruyan park tasarımları içerdiğini görürüz. Hem Hyde Park hem de Bois de Boulogne büyük ölçüde kendine özgü alanlarından dolayı ortaya çıkmıştır ve bu alanların fiziksel hikâyeleri her bir parka özel tanımlayıcı nitelikleriyle nüfuz etmeye devam etmiştir (Hargreaves, 2007). Bu bağlamda, döneminde yaptığı farklı söylemiyle, peyzaj mimarlığı anlamında yeni katmanlar sunan, Paris’te, eski bir et kesim alanının yeniden dönüşümü üzerine ünlü mimar Bernard Tschumi tarafından tasarlanan Parc de la Vilette, alandaki eski fabrika binalarının parçalarının dönüştürülerek kullanıldığı bir dizi strüktür içermektedir. Tasarlanan alanlarda kullanılan eski malzemeye, mekanın geçmişteki kimliğine göndermede bulunulmuştur. Parc de la

Vilette’i bulunduğu alana özgü kılarak, biricik hale getirebilecek unsurlar bu proje kapsamında ön plan çıkarılmıştır.

Şekil 3.3: Parc de la Villette (Url-7).

Dünya genelde modern kent parkı tasarımları yapılmadan önce, Amerika’daki kent parkı tasarımı, taşıdığı anlam ve tasarım amacı yönünden karmaşıklık içermektedir. İngiltere ve Fransa’daki kent park tasarımı anlayışının bir öykünmesi olarak gelişmiştir (Francis,2008). Modern dünyayla beraber, değışen kullanıcı gereksinimlerine karşılama adına, Amerika’da ve Avrupa’daki geleneksel kent parklarının tanımı değışime uğramıştır. Bu açıdan, yeni bir anlayışla tasarlanan, New York’taki Central Park kent yaşamının değışimini gösteren sembolik bir örnektir. Bu anlayışla beraber parkın konumunu, kullanımını, büyüklüğünü ve hatta park elemanlarını belirleyen etmenler, yerel sosyal, politik ve ekonomik faktörlerden etkilenmeye başlamıştır (Low ve diğlerleri, 2009).

1850-1900’lü yıllar arasında Amerika’da tasarlanan parklar, parklardaki eğlence alanlarının evriminin yaşandığı dönem olarak nitelendirilerek ve ‘Parks as a Pleasure Ground’ olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemdeki parklar, yeni endüstrileşmiş, kalabalık nüfus ve kirlilik sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Parkların kentlerdeki bu soruna cevap vermek adına, büyük su ve çim alanları, yoğun ağaç kullanımı, kıvrımlı yollar ve doğal topografya hissedilecek şekilde tasarlanmıştır (Marcus & Francis, 1997). Parklar 1930’lardan itibaren, yoğun nüfusa hitap eden ve orta sınıf çalışanların hafta sonu aktivitelerini geçirdiği yerler haline almıştır, bu dönem ‘Reform Park’ olarak ifade

edilmektedir. Bu yönüyle parklar birçok kesime hitap eden bir kimlik kazanmıştır. Reform parklar, 1890'lardaki kırsal peyzaj imgelemesinden farklı olarak, kentlilere motivasyon sağlayan alanlardan oluşmuştur. Eski tip sabit çocuk oyun alanlarının parklardaki kullanımıyla, güvenli bir ortam yaratılıp, ayrıca gençlerdeki suç oranını da azaltabileceği öngörülmüştür (Cranz ve diğerleri, 1982). Bu dönemde, Almanya'da, 1913 yılında kurulan, Alman Kamusal Parklar Topluluğu -German Association of Parks for People-, her tip spor aktivitesine uygun mekanlar gezinti ve yürüyüş yolları içeren bir park tanımı oluşturmuştur. Buna göre, parklar her sosyal sınıftan insana açık olmalıdır. Ayrıca, parklar işçi sınıfının yoğun çalışma hayatında, rahatlama alanı olarak kullanacağı yerler olarak tariflenmiştir. Bu kuruluşa göre park, artan endüstrileşme ve konut ihtiyacıyla kaybedilen alanları telafi etmek için düşünülmüştür (Michelis, 1991). Amerika'da 1930 ile 1960 yılları arasında yapılan parklar, rekreasyonel kullanımın ön planda olduğu, çocuk oyun alanları ve spor alanlarıyla tasarımın güçlendirildiği park tipolojileridir. Bu dönem 'Recreational Parks' olarak ifade edilmektedir. 1960'lara kadar yaşanan sosyal reformlarla birlikte, artan kent nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak adına parklara büyük yüzme havuzları, spor sahaları ve tenis kortları eklenmiştir. Bu dönemden sonra parkların aktif kullanımı azalıp, pasif kullanım tasarımlarda artmıştır ve parklar açık alan sisteminin bir parçası olarak nitelendirilmiştir. Böylelikle günümüzde hala güncelliği koruyan ve tez kapsamında da üzerinde durulan açık yeşil alan sistemlerinin oluşumu ve bütüncül bir tasarımın bir parçası olarak yeşil altyapı ile birlikte fayda sağlama düşünceleri ön plana çıkmıştır. Parklar kentin açık alan sistemine değer katan birer ekolojik tasarım ögesi olarak nitelik kazanmıştır.

3.2.1.2 Kent parkı tasarımı

Whyte'a göre, iyi bir kentsel mekan tasarımı yapmak isteyen tasarımcılar, kullanıcının sosyal gereksinimlerini, onların parkı kullanma şekillerini gözlemleyerek ortaya çıkarabilirler. Belirlediği ilkelerinden birincisine göre insanlar, bir mekanın ortasında durmaktansa köşelerinde bulunmak isterler (1980). Gehl de, bu görüşü doğrular nitelikte olarak, insanların öncelikli seçeceği oturma veya ayakta durma mekanlarının köşe noktalar olduğunu söylemiştir (2011). Whyte, kullanıcıların, buldukları alan içinde hareket ettirebildikleri oturma elemanlarına ihtiyaç duyduklarını belirtir. Oturma elemanlarının yerleştirilmesi, kullanıcıların birbirini görüp, konuşabileceği düzende tasarlandığında, sosyal etkileşim artırılmış olunur. Bryant Park, kullanıcıların oturma elemanlarının rahat kullanımından dolayı yoğun kullandıkları bir park örneğidir (Goldberger, 1992). .Su elemanının kullanımı, bir kamusal mekanın kullanımını artıran başka bir ögedir.

Kullanıcılar, serinlemek ya da eğlenmek için su ile etkileşim kurmak isterler. Yine başka bir ilke tasarlanan kamusal mekanda yemek yeme izninin bulunmasıdır, bu insanların sosyal etkileşimini artıran bir unsurdur. Bir diğer ilke ise, bu kamusal alanda düzenli olarak müzik ve sanat performanslarının yapılmasıdır. Bu kullanıcının mekana olan ilgisinin sürekliliğini korumayı sağlar. Son ilke ise, parkın dışardan rahatlıkla algılanmasıyla ilgilidir. Whyte, cadde veya sokakla bağlantı kuran, çeperiyle bir bütün olarak çalışan bir kamusal mekanın başarılı olduğunu ifade eder (1980). Bu yönüyle, Golden Gate parkı, 3 mil boyunca batıdan doğuya lineer bir şekilde uzanan tasarımıyla, kullanıcıların kolaylıkla erişim sağladıkları, başarılı bir park tasarımıdır. Kent parkları oldukça farklı kullanıcı profiline biraraya gelerek, farklı mekansal ihtiyaçlarını karşıladıkları alanlardır. Geniş yaş aralığında kullanıcının açık mekan gereksinimlerini bünyesinde barındırmalıdır. Bu bağlamda düşünülmesi gereken kullanıcı gruplarından biri çocuklardır. Bir kent parkının içinde yer alan çocuk oyun alanları özel tasarım gereksinimleri taşımaktadır. Çocuk oyun alanlarındaki, oyun ekipmanının yakınındaki ebeveynler için oturma elemanları, güvenlik ve gözetim için gereklidir. Aynı zamanda çocuk oyun alanlarının güvenliği, çocuklarını getiren ebeveynlerin o parkı tercih etmesi için önemli bir faktördür. Bu anlamda üretilecek birçok tasarım çözümü mevcuttur. Örneğin, güvenlik önlemleri bitkilerin uygun bir biçimde yerleşimi ile sağlanabilir; bitkiler çocukların şiddet içeren davranışlarını kısıtlayabilir. Bu bağlamda çocuk oyun ekipmanları araç trafiğinden de uzak olmalıdır. Aynı zamanda ebeveynlerin çocuk oyun alanında uzun süre bulunmasının da kimi noktalarda kısıtlanması gerekmektedir.

Önceki bölümde kentsel boşluk yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan çalışmalarda da gözlemlendiği gibi kent parkları da çevresindeki insan topluluğunun yoğun kullanımına hizmet ettiği takdirde başarılı bir park niteliği kazanır. Aktif olarak kullanılmayan parklar, bulunduğu bölgenin niteliğini artırmaktansa düşürücü bir etkide bulunur (Jacobs, 1961). Bu bağlamda seyrek kullanıcı içeren kent parklarının dünyanın çeşitli ülkelerinde sıklıkla görüldüğü gözlemlenmektedir. Az kullanım içeren kent parklarının kullanıcının açık mekan gereksinimlerine uygun cevap vermede yetersiz kaldığı görünmüştür (Gold, 1972). Nasıl ki kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilme sürecinde başarılı kamusal mekan özelliklerini taşıması gerektiğine vurgu yapılırken, kent parkları için de bu kriterler önem taşımaktadır. Kamusal Alanlar için Projeler (PPS- The Project for Public Spaces) tarafından oluşturulan başarılı kamusal alan niteliklerine bu bölümde de değinmek gereklidir. Bunlar;

- Erişim ve bağlantılar

- Rahatlık ve görünüm
- Kullanımlar ve etkinlikler
- Sosyal durum'dur.

Bu kriterler odağında bakıldığında, bir kent parkını başarılı bir kamusal mekan yaparak kullanımını artıran en önemli unsur, fiziksel ve görsel açıdan çevresiyle güçlü bağlantılar kurmasıdır. Uzak bir mesafeden, açık mekanın rahatça görülüp, kolay bir erişim sağlanması önem taşımaktadır. Öte yandan, güçlü bir kent parkı erişim sıkıntısı oluşturmayan, evrensel tasarım ilkelerine göre, tüm kullanıcı profilleri (engelli bireyler, yaşlılar, çocuklu aileler, hamileler) tarafından aynı şekilde kullanım sunabilen bir kent parkı olmalıdır. Ayrıca, kent parklarının hijyenik koşullara uygun kent mobilyalarına sahip olması ve güvenli gözükmesi de parkın kullanımını artıran faktörlerdir. Üstte sözü edilen kriterlerden biri diğeri olan kullanım ve etkinlikler, kent parklarının programını kasetmektedir. Çocuk oyun alanları, spor alanları, yürüyüş ve gezinti yolları gibi kullanımlar içermek, ayrıca kamuya açık konserler, sanat gösterileri, yoga kursları gibi etkinliklere ev sahipliği yapmak, parklardaki insan yoğunluğu artıran faktörlerdendir. Bu kriterler bağlamında son olarak dikkat edilmesi gereken konu, kent parklarının insanların birbiriyle etkileşim halinde olması gereken alanlar oluşturmasıdır. Sosyal durum olarak belirtilen bu kriterin kent parkının bünyesinde bulundurduğu açık mekanların ve kent mobilyalarının organizasyonu ile insanlar arası etkileşime ortam yaratması, kamusal açık alanı başarılı kılarken alandaki kullanıcı yoğunluğunu da artıracaktır (PPS, 2018).

3.2.1.3 Kent parkı ve yeşil altyapı ilişkisi

Kent parkları, kentlerdeki açık yeşil alanlarının en büyük ve yaygın olanıdır. Bu bağlamda, oluşturduğu yeşil doku kentsel boşluklar ile yeşil altyapı için önemli bileşenlerdir. 1990'lı yıllardan itibaren peyzaj şehirciliği kavramının yaygınlaşması ile birlikte, kentsel açık yeşil alanlarının kentsel yeşil altyapı tanımlayarak, kente sağladıkları hizmetleri bütüncül yaklaşımlarla ele almak gündeme gelmiştir. Dünyanın birçok kentinde bu bağlamda tasarlanmış büyük ölçekli projeler yer almaktadır. Kent içindeki tüm kentsel boşluk alanları arasındaki bağlantılar, bu ortamların ekolojik restorasyonunun sağlanması için gerekli özelliklerden biri olarak kabul edilir. Birbiriyle bağlantıları olmayan açık yeşil alanlar kentte ne kadar fazla olursa olsun, daha az sayıda ama güçlü bağlantılar içeren açık alanlardan oluşan bir ağın daha büyük ekolojik işlevleri olacaktır. Ayrıca bir peyzaj alanı ne kadar az parçalanırsa, içerdiği türler arası etkileşim daha çok olmaktadır (Opdam, 1991). Bu bağlamda ölçek olarak büyük açık yeşil alanların kentsel biyoçeşitliliğe ve ekolojik

hareketliliğe koydukları katkı görece fazladır. Amerikalı ünlü peyzaj mimarı Fredrick Law Olmsted'in Boston Emerald Necklace park tasarımı da kent parklarının bütüncül ve birbiriyle bağlantılı bir tasarımı olması gerektiğine dair önemli bir örnektir. Kentlerdeki yeşil altyapının güçlü olabilmesi için tüm açık yeşil alan bileşenlerinin birbiriyle güçlü bağlar kurması önem taşımaktadır.

Kent parkı ve yeşil altyapı ilişkisi bağlamında, kent parkları kentsel açık yeşil alan sisteminin parçası olan yeşil kuşaklar, yeşil kamalar ve yeşil yolların bir parçasıdır. Bu bağlamda bakıldığında kent parkları, yeşil kamalar olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda yeşil kamalar, kent meydanı tipolojisinde ortaya çıkabilmektedir. Bu tip alanlar, tek başına, açık yeşil alan unsurları olarak da anlamlı oldukları için her zaman yeşil alan stratejileri ya da ağlarının parçası olarak değerlendirilmemiştir. Geçmişte yeşil kama ve yeşil kuşak fikirleriyle ilgili tartışmalar olduğu için, bu iki elemanı birlikte tasarlama yoluna gidilmiştir. Schmidt, oluşturduğu ideal kentsel alan dağılımı diyagramında, bir yeşil kuşak ve kamayı merkezi kırsal bölgelere bağlayan 4 uzun yeşil kama ve ilçelerin merkezilerine ulaşan başka 4 kısa yeşil kamayı işaretler. Kentsel alanların yeşil yollar, yeşil kamalar ve kuşaklar birlikte düşünülerek tasarlanması gereken mekanlar olması gerektiğini vurgular. Bu üç ana tipolojinin kente olan faydaları yapısal çevreyle kurdukları güçlü bağlarla sağlanabilir. Modern kent dokusu yapılaşmaya yönelik gelişme gösterdiği için yeşil kuşaklar, yeşil yollar veya yeşil kamalar yapısal dokuya tutunan, entegre olarak gelişen özellikler taşımalıdır. Bu bağlamda, kentin tarihi yapılaşmış dokusuna tutunan yeşil sistemler, doğal ve yapılaşmış çevrenin bir bütün olarak algılanarak, birlikte çalışmasına yönelik niteliktedirler. Kentsel yeşil alanlar, taşıdığı kentsel karakterden kaynaklı olarak, çoğunlukla yoğun bir yapılaşmış doku içinde var olmaktadır. Bu bağlamda örnek göstermek gerekirse, Central Park, Newyork'un sıkışık bina kitleleri arasında bağımsız bir öge olarak görünmeyip, mevcut dokunun bir parçası olarak çalışıyorsa, kent içinde yapılaşmış dokuya eklemlenen bütün yeşil sistemlerin bütüncül bir karakter göstermesi beklenmektedir. Aksi durumda, bulunduğu bağlamdan kopuklaşarak, kendine özgü niteliklerini kaybeden ve sözü edilen yeşil altyapı ihtiyaçlarına cevap veremeyen tekil bir yeşil alana dönüşecektir. Yeşil sistemler değişik kentsel öğelerle ilişkilendirilebilir. Tutunduğu yapılaşmış dokunun karakterine göre, yeni nitelikler kazanır. Kimi zaman yapılaşmış dokunun bir parçası olarak çalışan kentsel yeşil sistemler, bazen de yapılaşmış ve doğal kent dokuları arasında tampon bölge işlevi görür. Kent parkları, sözü edilen yapılaşmış çevrenin bir parçası olarak nitelik gösteren yeşil sistemler olmakla birlikte, aynı

zamanda büyük ölçekte düşünüldüğünde, yeşil kamalar olarak çalışarak yeşil kuşaklar ile birlikte yapılaşmış çevrenin hızlı bir şekilde genişlemesini durduran, doğal çevreyle yapılaşmış çevreyi ayırıcı işlev gören kentsel yeşil sistemlerdir. İlişki kurulan yapılaşmış çevre farklı karakterler taşıyabilir. Bir konut bölgesi, sanayi alanı, tarihi alan ya da kırsal doku olabilmektedir. Sözü edilen tüm bileşenleriyle, alt ve üst ölçeklerde düşünüldüğünde kent parklarının yeşil altyapıya farklı bağlamlarda sağladığı katkılar önem taşımaktadır. Kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapı kazandırılması tasarım sürecinde de kent parklarının önemini vurgulamak gerekmektedir.

3.3 Açık Yeşil Alanlar için Alternatif Yaklaşımlar

Önceki kısımlarda üzerinde durulan açık yeşil alanlar, yer düzleminde yer alan kentsel boşluk alanlarında tasarlanan açık yeşil tipolojilerinden kent parkları üzerinden ilerlemektedir. Bu bağlamda, literatürde yer alan , kent parkları başta olmak üzere, meydanlar, mahalle parkları, cep parkları, çocuk oyun alanları gibi birçok açık yeşil alan tipolojisine ek olarak günümüzde farklı kaygılar doğrultusunda geliştirilmiş alternatif açık yeşil alan yaklaşımları oluşturulmaktadır. Tez kapsamında üzerinde durulan kentlerdeki yoğun yapılaşmış doku ve kentsel boşlukların azalmasına bağlı olarak, bu sözü edilen alternatif açık yeşil alan yaklaşımları geliştirilmektedir. Bu bağlamda ifade edilen yaklaşımlar, mimari öğelerle ilişki kurmaktadır. Bir anlamda kentsel yapılaşmış dokudaki boşluklardan yararlanılarak bu tip alternatif açık yeşil alan yaklaşımları oluşturulmaktadır. Yapılaşmış dokuya çağdaş yeşil mekanlar yaratarak nüfuz etmek, bir başka deyişle parazit olarak gelişmek düşüncesiyle bu tip alternatif yaklaşımların ilerletildiği ifade edilebilir. Bu tip alternatif yeşil alan yaklaşımları üzerinde durulmasının tez kapsamında amaçlanan yönü, mimari formlarda oluşan boşlukların da kentsel boşluk alanları olarak değerlendirilerek, yeşil altyapıya kazandırılma süreçlerinin geliştirilmesinde katkı sunan öğelere dönüşebilmesidir. Bu nedenle, önceki kısımlarda kent parkları özelinde sözü edilen tasarım süreçleriyle, bu tip alanların yeniden işlevlendirilme süreçleri önem arz etmektedir.

3.3.1 Bina ölçeğinde açık yeşil alanlar

Günümüzde birçok büyük kentte, kentsel boşluklar oldukça sınırlıdır. Kentlerin yoğun gelişimiyle birlikte birçok kent merkezinin oluşması, büyük açık yeşil alanlara erişimi kısıtlamaktadır. Bu bağlamda bakıldığında, kentsel yeşil altyapının akışkan bir şekilde devam etmesi ve kentlilerin “yeşil” dokuyu deneyimleyebilmesi amacıyla, bina ölçeğinde yeşil alan çözümleri üretilmeye başlanmıştır. Yer düzlemindeki yeşil alanlar, kentin

ekolojik kalitesi ve kentin yaşanabilirliği, kent sağlığı üzerinde, bina ölçeğine hapsolmuş küçük ölçekli açık yeşil mekanlara oranda oldukça yüksek bir etkiye sahiptir. Ancak kentsel dokudaki yeşil alan yaratabilecek yer düzlemindeki yatay kentsel boşluklar oldukça sınırlıdır. Ayrıca kentlerin gelecek projeksiyonları düşünüldüğünde bu tip kentsel boşluk alanlarının daha da sınırlı olacağı öngörülmektedir. Dayanıklı ve kentin iklimsel koşullarına uyum göstereni kentteki yeşil altyapı sisteminin gelişimi için alternatif yeşil mekanlar çatı ve cephelerde bu nedenlerle oluşturulmaktadır. Estetiği ve mekaniği birleştiren yeşil bir çatı, dünyada birçok peyzaj mimarının tasarımlarında kullandığı öğelere dönüşmektedir. Bina ölçeğinde yeşil alanların tasarlanması aynı zamanda ekonomik faydaya yönelik düşünüldüğünde mülk değerinin de artmasını sağlamaktadır (Ichihara ve Cohen, 2008). Ayrıca bina ölçeğindeki yeşil alanlar, yer aldığı sokak ve mahalleye de nitelik sağlamaktadır. Bina ölçeğinde ifade edilen yeşil alanlar, literatürde;

- Yeşil çatılar (Çatı bahçeleri)
- Yeşil duvarlar

olarak tanımlanmaktadır. Kentsel açık yeşil alanlara göre, daha küçük ölçekli mekanlarda uygulanan yeşil çatı ve yeşil duvar sistemleri, çevresindeki kent dokusunu estetik ve görsel kalitesi ile mekansal anlamda tanımlı hale gelmesini sağlamaktadır. Dış mekan tasarımı için önemli bir etmen olan insan ölçeğini ifade etmesiyle de yeşil çatı ve yeşil duvar sistemleri, yeşil dokunun ve doğal peyzaj öğelerinin yoğun kentsel dokunun arasında rahat bir şekilde hissedilmesine olanak verir. Bir başka açıdan bakıldığında ise, yeşil çatı ve yeşil duvarlar, kent merkezlerinde yer alan köhnemiş yapıların , görsel ve mekan kullanımına dair niteliklerini artırarak, kentlinin hafızasında yer eden tarihi yapıların daha güçlü bir mekansal deneyimle yeniden algılanmasına da olanak verir (Dunnett ve Kingsburry, 2010). Bitkiler, mevsim değişimlerine bağlı olarak farklı renk, koku ve şekillere dönüşerek, yeşil çatı ve yeşil duvara sahip yapıların sürekli canlı, yaşayan mekanlara dönüşmesini sağlar. Yeşil çatı tasarımları günümüzde üç ana çatı tipi üzerinden ilerlemektedir. Bunlar;

- Ekstensif (seyrek) yeşil çatılar
- İntensif(yoğun) yeşil çatılar
- Yarı- intensif yeşil çatılar

Olarak ayrılmaktadır. Bu çatılar arasındaki, çatıda kullanılan bitki örtüsü türüne ve gerekli alt katman miktarı ile ilişkilidir. İntensif yeşil çatılar , ekstensif çatılardan daha fazla toprak katmanına ihtiyaç duymaktadır. Ekstensif çatıların bakımı bu bağlamda intensif

çatılarinkinden daha düşüktür. Ekstensif bir çatı katı, maksimum 250 mm'lik toprak altı katmanına ihtiyaç duymaktadır. Kullanılan ana tür, yılda sadece 2-4 kez bakım gerektiren sedumdur. İntensif çatıların, bazı ağaç türleri için en az 200 mm 1200 mm'ye kadar toprak altı katman ihtiyacı vardır (Langendoen, 2013). Yeşil çatılar üzerinden yer alan yer örtücü, çalı ve ağaçların hava kirliliğini önemli derecede azalttığına değinen birçok çalışma literatürde yer almaktadır. Özellikle havadaki kükürtdioksit oranını azaltmak anlamında yeşil çatılar oldukça etkilidir (Getter ve Rowe, 2006). Değişen kentlerle birlikte, kentlerdeki yeşil alanların tanımı da güncellenmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, yeşil çatı ve yeşil duvar gibi bina ölçeğinde yer alan açık yeşil alanlar da yeşil sisteme katkı sunan alternatif unsurlar olarak gelişmektedir. Kentsel boşluk alanlarının azalmasıyla birlikte, kent ve doğa arasında bağ kurmanın yolu sözü edilen bu farklı yaklaşımları kaçınılmaz bir şekilde kent tasarımcılarının kullanımına sunmaktadır. Aynı zamanda, binalara hapsolan kent kullanıcıları için kentsel açık yeşil alan işlevi gören yeşil çatılar, bir kelebek veya kuş türü içinde ekosistem oluşturarak, insan ve diğer canlı türlerinin ortak bir şekilde kullanabildiği, kentsel biyoçeşitliliği destekleyen mekanlar olarak işlev göstermektedir (Beatley, 2011).

Yeşil çatılar gibi yeşil duvarlar da kentsel yeşil altyapı katkı sunmak adına, yoğun yapılaşmış kentlerde kentsel boşlukların ve yeşil alanların azalmasıyla mücadele etmek için geliştirilmiş alternatif açık yeşil alan yaklaşımlarındandır. Mimarlar, peyzaj mimarları, kent tasarımcıları, biyologlar gibi birçok farklı meslek disiplinin oluşturduğu ortak çalışma süreçleri ile düşeyde yer alan kentsel alanların ekolojik ve estetik kaygılar ile yeniden işlevlendirilmesine olanak vermektedir. Yeşil çatılar da olduğu gibi yeşil duvarlar da literatürde birçok farklı terim kullanılarak ifade edilmektedir. Bu anlamda;

- Duvar bitki örtüsü
- Yeşil cepheler
- Yaşayan duvar sistemleri
- Yeşil basamaklı çatılar

Olarak farklılaşmaktadır. Duvar bitki örtüleri ile sözü edilen, literatürdeki tanımlamaya göre, herhangi bir insan faktörü olmaksızın cephelerde yer alan taş ve tuğlalarının boşluklarına yerleşen bitki topluluklarının, bina cephesinde oluşturulduğu ekosistemdir. Diğer bir terim olan yeşil cepheler, otsu veya odunsu türlerin bitki kasaları ya da yerden sarınıcı olarak bina cephesini kapladığı yeşil duvarları ifade etmektedir. Bununla birlikte yaşayan duvar sistemleri incelendiğinde, cepheye monte edilen sistemler yardımı ile

bitkilerin yerden köklenmeye gerek duymadan yetişmesine olanak verip, büyüme ortamı sağlayan mdüler sistemlerden oluşmaktadır. Son olarak, yeşil basamaklı çatılar olarak ifade edilen yeşil duvarlar, yere doğru sarkan bitkilerin yatay olarak duvara monte edilen bitki kasalarına yerleştirilerek büyütülmesiyle oluşur (Köhler, 2008).

Yeşil duvarlar ve yeşil çatıların literatürde yapılan birçok çalışma ile kentsel hayata sunduğu birçok fayda, literatürdeki çalışmalarla vurgulanmaktadır. Bu anlamda bakıldığında alternatif yeşil alan tipolojileri ile;

- Yaban hayatı için yaşam alanı oluşturulması
- Hava kalitesinde iyileşme sağlanması
- Kentsel ısı adası etkisinin azaltılması
- Yağmur suyu yönetimine katkı sunulması
- Yeşil alan etkisinin görsel olarak artırılması

Bağlamında katkılar sunulmaktadır (Oberndorer ve diğerleri, 2007). Hava kalitesindeki iyileşme düşünüldüğünde, yeşil duvarlar, bir sokak boyunca birbirine yakın dikilerek bir örtü oluşturulan ağaç dizilerine göre daha başarılı sonuç vermektedir. Ağaçlar tarafından oluşturulan üst örtü havadaki tozu tutarak biriktirmektedir. Öte yandan yeşil duvarlara yapışan zararlı hava partikülleri daha kolay bir şekilde yere ulaşmakta ve havada daha kısa süre asılı kalmaktadır.

Çizelge 3.1: Yeşil çatı tiplerinin özellikleri, Hop ve Hiemstra (2013)'ten uyarlanmıştır.

	Ekstensif (Seyrek) Yeşil Çatı	Yarı-İntensif Yeşil Çatı	İntensif (Yoğun) Yeşil Çatı
Alt katman kalınlığı	5-50 mm	50-200 mm	200-1200 mm
Alt katman yapısı	Hafif, gözenekli, inorganik	Gözenekli, yarı-organik	Organik
Ağırlık	30-350 kg/m ³	175-750 kg/m ³	200-3500 kg/m ³
Bitki türleri	Yosun, sedum, otsu türler	Otsu türler, çok yıllıklar, çalılar	Çok yıllıklar, çalı ve ağaçlar
Kullanım	Genellikle yok	Kısmi	Tamamen kullanım
Bakım	Az	Orta	Çok
Su tutma	%27-90	%65-90	%65-90

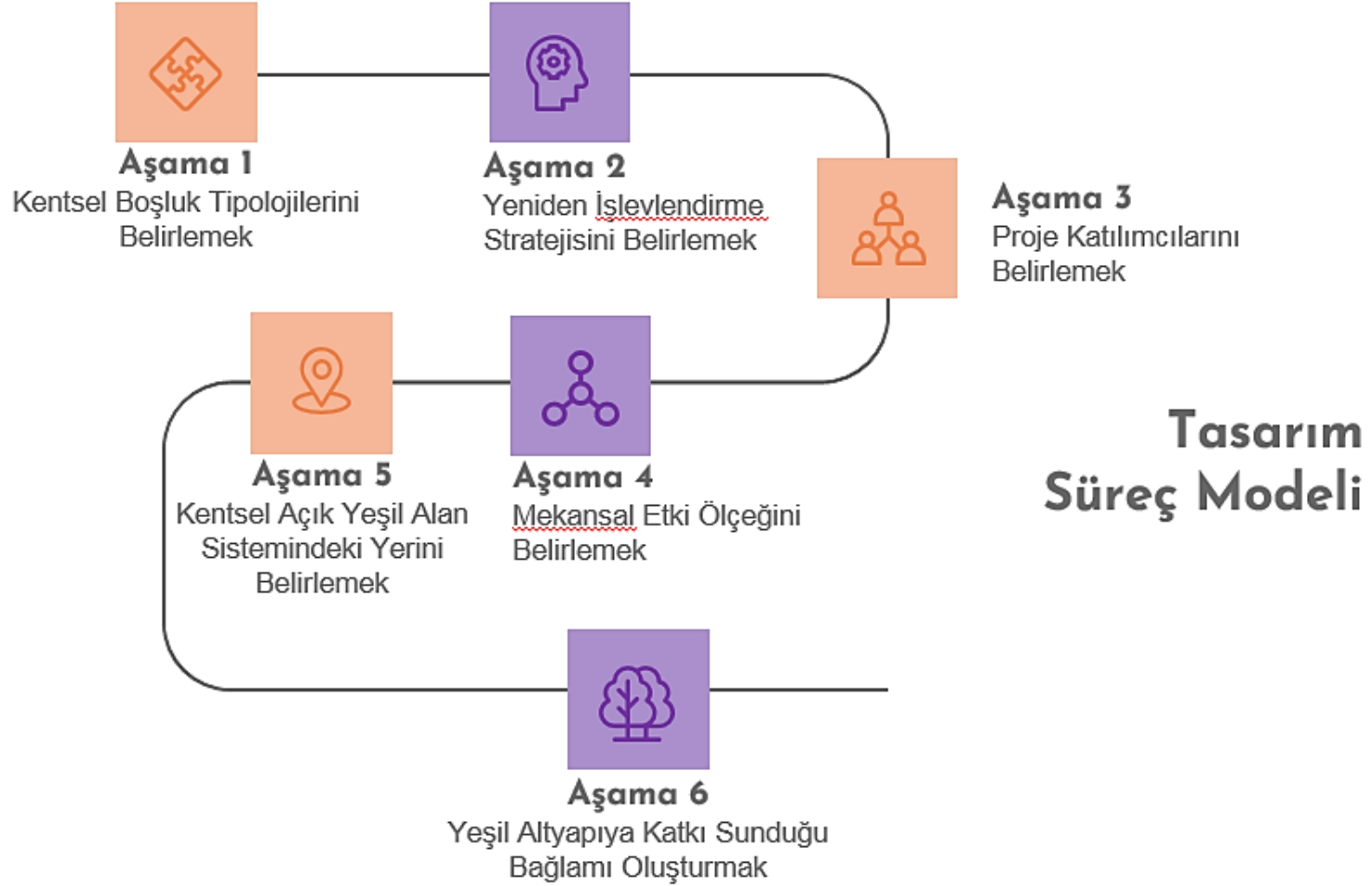
4. KENTSEL BOŞLUKLARI YENİDEN İŞLEVLENDİREREK YEŞİL ALTYAPIYA KAZANDIRMA TASARIM SÜREÇ MODELİ

Önceki bölümlerde kentsel boşluk kavramı ve açık yeşil alan kavramı üzerinden yapılan literatür taramaları ile kentsel boşlukları yeniden işlevlendirerek yeşil altyapı kazandırmak amacıyla kriterler belirlenmiştir. Kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesi için birçok noktasal tasarım çözümü geliştirilmekle birlikte bu süreci bütüncül olarak ele alan bir tasarım anlayışı ortaya konulmamıştır. Literatürde incelenen birçok çalışma ile ifade edilen yeniden işlevlendirilme çözümlerinin, kapsamlı ve birbiriyle tutarlı bir şekilde ilerleyebilmesi adına tek bir model üzerinde toplanması gerekli görünmektedir. Bu bağlamda kentsel boşlukları yeniden işlevlendirerek yeşil altyapıya kazandırmak amacıyla tasarım süreç modeli ortaya konulmuştur. Kentsel boşlukların tasarımında izlenecek yol için bir sistematik tanımlamak amaçlanmaktadır. Literatürde kentsel boşluklar ve kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesi sürecinde ortaya konulan bileşenlerden ve literatürde yeterince vurgulanılmadığı düşünülen etmenlerden yola çıkılarak altı aşamadan oluşan bir tasarım süreç modeli kurgulanmıştır.

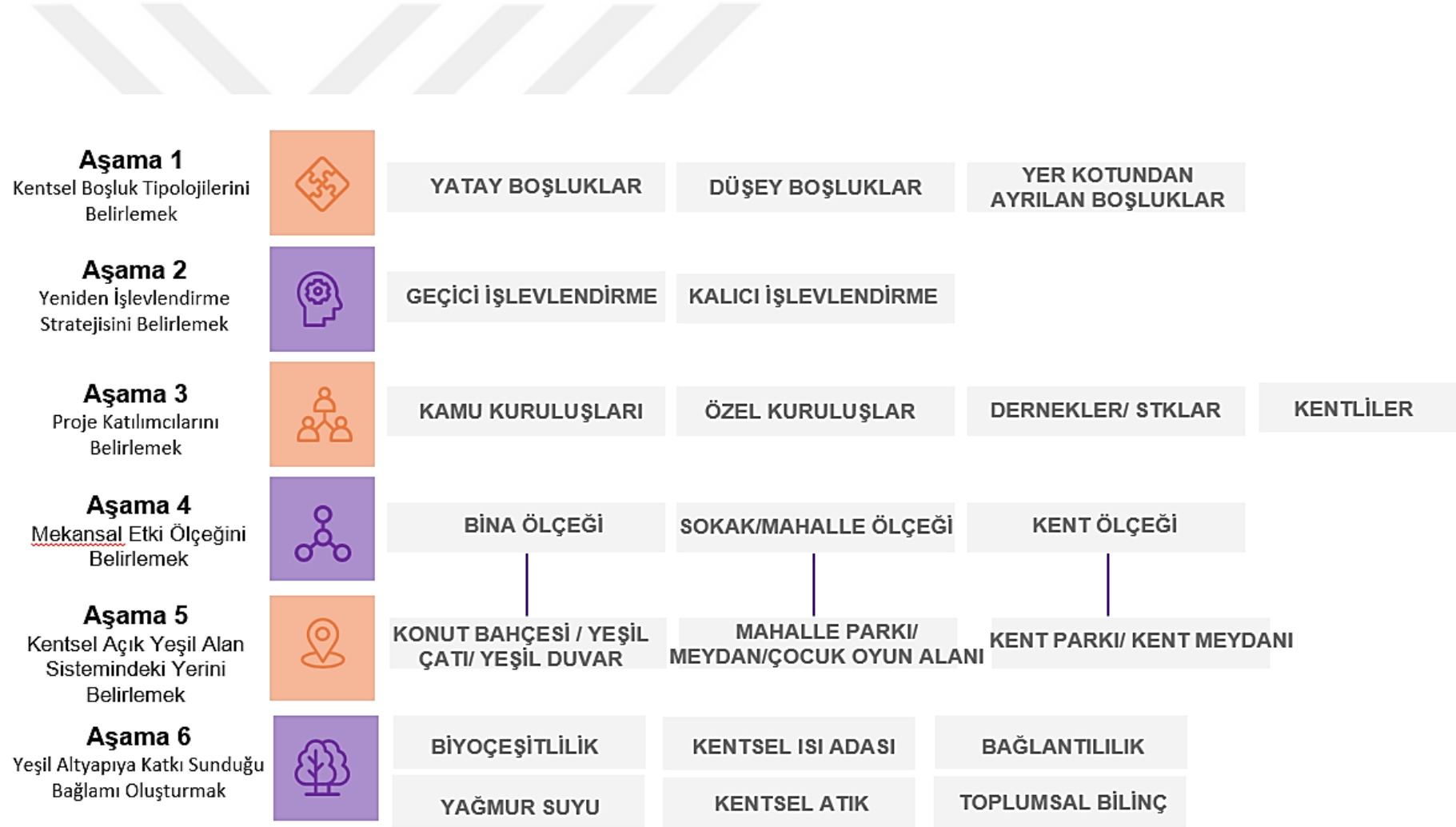
Tasarım süreç modeli altı aşamadan oluşacak şekilde kurgulanmıştır. Model kapsamındaki basamakları oluşturulan kriterler, başlangıçta kentsel boşluk alanının tipolojisini belirlemek, devam eden süreçte yeniden işlevlendirme tasarım stratejisini ortaya koyarak proje katılımcılarını belirlemek olarak ilerlemektedir. Sürecin devamında yeniden işlevlendirilen kentsel boşluk alanının kentsel açık yeşil alan sistemine ve yeşil altyapı katkı sunduğu bağlamı belirlemek amacıyla kriterler, oluşturulmuştur. Bunlar mekansal etki ölçeğini belirlemek, kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerini belirlemek ve takip eden süreçte yeşil altyapı hangi bağlamda katkı koyduğu ortaya koymak olarak ifade edilmiştir. Tez kapsamında oluşturulan tasarım süreç modelinde ilk aşamada kentsel boşluğu mekansal olarak anlayarak tüm bileşenleriyle tasarlanmanın yanı sıra yeşil altyapıya sunduğu katkıyı tartışmak da önemlidir. Aşamalı olarak oluşturulan modelde, tüm aşamaların birlikte düşünülmesi ve sürecin lineer ilerleyen bir akıştan öte, tüm tasarım

süreçlerinde görüldüğü gibi birbiri içinde ilerleyen paralel bir akış olarak tanımlamak gerekmektedir.

Şekil 4.1: Tasarım süreç modeli (Ersöz, 2020)

Şekil 4.2: Tasarım süreç modeli alt kriterleri (Ersöz, 2020).

4.1 Model ile İrdelenen Süreç Kriterleri

4.1.1 Kentsel boşluk tipolojilerini belirlemek

Model kapsamında oluşturulan kriterlerden, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapı kazandırılması tasarım sürecini belirleyen ilk etmen, kentsel boşluk tipolojilerinin belirlenmesidir. Bu anlamda yapılan literatür incelemeleri ile, kentsel boşlukları farklı yaklaşımlar ile mekansal olarak nitelendiren çalışmalardan faydalanılarak bir sınıflandırma oluşumuna gidilmiştir. Modelde;

- Yatay Kentsel Boşluklar
- Düşey Kentsel Boşluklar
- Yer Kotundan Ayrılan Kentsel Boşluklar

Olmak üzere, kentsel boşlukların mekansal özellikleri üç kategoride incelenmiştir. Bu bağlamda yatay kentsel boşluk alanları olarak tanımlanan alanlar, yer düzlemindeki mekanlardır. Kentsel boşlukların oluşmasını sağlayan ana faktör binalardır. Modelde yatay kentsel boşlukların kendi içindeki sınıflandırılması da binalar ile tanımlanmıştır. Bu bağlamda yatay kentsel boşluklarının mekansal tipolojileri;

- İki Bina Arasında
- Binanın Ön Parselinde
- Binanın Arka Parselinde yer alan kentsel boşluklar olarak belirlenmiştir.

Kentsel boşlukların mekansal tipolojilerinin ikinci kategorisi düşey kentsel boşluklardır. Düşey kentsel boşluklar, yer düzlemine dik olarak oluşan ve bu anlamda zeminle kurduğu bağ, yatay kentsel boşluk alanlarına göre daha zayıf olan alanlardır. Düşey kentsel boşluk alanları, yeniden işlevlendirme süreçleri için büyük önem taşımaktadır. Güçlü bir yeşil altyapının tanımlanabilmesi adına yatayda ilerleyen mekansal açık alan dizilimlerinin, düşey elemanlarla ilişkilendirilerek üçüncü boyutta bir mekansal etki oluşturması gerekmektedir. Temiz hava akışı, kentlerdeki hayvanların yaşamsal faaliyetlerini aktif bir şekilde devam ettirmesi, bitkilerin tozlaşmasının verimli bir şekilde gerçekleşebilmesi adına düşey kentsel boşluk alanlarının önemi büyüktür. Çalışma kapsamında oluşturulan model ile, düşey kentsel boşluklar iki farklı kategoriye ayrılmıştır. Bunlar;

- Bina Duvarları

- Altyapı Duvarları'dır.

Bina duvarları, mimari cephe öğelerinin yeniden işlevlendirilerek kullanımını göstermek amacıyla modele eklenmiştir. İncelenen literatür çalışmaları kapsamında, bina duvarları için birçok kamusal sanat ve sokak sanatı çalışmasının uygulandığı görülmüştür. Bu bağlamda, boş bina duvarları bulunduğu mekanı tanımlamaya güçlü bir şekilde etki eden mekansal öğelerdir. Düşey kentsel boşluk tipolojilerinin ikinci alt kategorisi olan altyapı duvarları ise, kentlerde farklı toplu taşıma araçlarının kullanımına hizmet eden yolları ayırmak için oluşturulan duvarlar olarak ifade edilmiştir. Özellikle büyük kentlerde çeşitlenen toplu ulaşım çözümleriyle, yolları ayırıcı bu tipte duvar oluşumları yaygın olarak görülmektedir. Açık mekanları birbirinden koparan altyapı duvarları, aynı zamanda, hava hareketlerini de kısıtlamaktadır. Açık mekanların estetik niteliklerinin yanı sıra ekolojik bağlamdaki niteliklerini de güçlü kılmak adına, altyapı duvarlarının uygun tasarım yöntemleriyle yeniden işlevlendirilerek, kentsel açık alan sistemine kazandırılması önem taşımaktadır.

Kentsel boşluk tipolojileri arasındaki üçüncü kategori, yer kotundan ayrılan kentsel boşluk alanları olarak model kapsamında belirlenmiştir. Literatürde yatay ve düşey olarak kentsel boşlukları tanımlayan araştırmacılar olmakla birlikte, yer kotundan ayrılan kentsel boşluk alanları için yaygın bir tanımlamaya gidilmemiştir. Yer kotundan ayrılan kentsel boşluklar olarak sözü edilen alanlar;

- Bina Çatıları
- Üst Geçitlerin Altında Kalan Alanlar'dır.

Literatürdeki güncel birçok kentsel ölçekli yeşil altyapı projesinde, bina çatıları yeniden işlevlendirmenin önemine dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda, kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilmesi sürecinde bina çatıları önem taşımaktadır. Kentsel yeşil çatı projeleriyle, atıl halde olan teras çatılar, ekolojik, sosyal ve estetik bağlamları içeren projelerle yeşil altyapı sistemine entegre edilmektedir. Yer kotundan ayrılan bir diğer kentsel boşluk tipolojisi de üst geçitlerin altında ortaya çıkan mekanlardır. Kentlerde yaygın olarak görülen yaya sirkülasyon çözümlerinden biri olan üst geçitler genellikle altında kalan boşlukların tanımsız kalmasıyla güvensiz mekanlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda kent içerisinde fazla bir yayılım göstermekle olan üst geçitlerin altındaki yer alan mekanların yeniden işlevlendirilmesi oldukça önemlidir. Yapılan literatür incelemelerinde, bu tip alanlarda yapılan kamusal sanat yerleştirmeleriyle, daha işlek açık mekanlar

oluşturularak, güvensizlik hissi ortadan kaldırılmıştır. Yine aynı Şekilde aydınlatma çözümleri geliştirilerek de güvenlik problemine çözüm bulmak amaçlanmıştır. Kentlerde önemli bir potansiyeli bulunan bu alanların, yeniden işlevlendirilme sürecinde ekolojik bağlımları ön planda tutularak, yeşil altyapıya katkı koyacak nitelikte tasarlanması önem taşımaktadır.

Aşama 1
Kentsel Boşluk Tipolojilerini
Belirlemek

Şekil 4.3: Aşama 1 alt bileşenleri (Ersöz, 2020).

4.1.2 Yeniden işlevlendirme stratejisini belirlemek

Model kapsamında kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapı kazandırılması tasarım sürecindeki ikinci kriter, yeniden işlevlendirme stratejisinin belirlenmesi olarak tanımlanmıştır. Bu kriter ile ifade edilmek istenen, seçilen kentsel boşluk alanı için uygun mekansal kullanımın belirlenmesidir. Bu bağlamda literatürdeki yapılan çalışmalar göz önüne alınarak iki kategori oluşturulmuştur. Bu kategoriler;

- Geçici İşlevlendirme
- Kalıcı İşlevlendirme'dir.

Geçici işlevlendirme stratejileri ve kalıcı işlevlendirme stratejileri ile yeniden işlevlendirilen kentsel boşluk alanlarının tasarım başarıları, açık mekanların ihtiyaçları bağlamında artı ve eksi özellikler göstermektedir. Bu anlamda, kentsel boşluk alanının yeniden işlevlendirilme sürecinde hangi etmenlerin ön planda tutulması gerektiği öngörülerek uygun yeniden işlevlendirme stratejisinin seçilmesi gerekmektedir. Geçici işlevlendirilmelerle yeniden tasarlanan alanların, yapım maliyetleri daha düşük olmakla birlikte, kentlinin tasarlanan mekanı etkili bir şekilde kullandığını deneyimlemek daha kısa sürede gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, yapılan tasarımdaki eksiklikleri görerek düzeltmek mümkündür. Kalıcı işlevlendirme stratejileri ise, uzun vadeli, planlı çözümler sunmakla birlikte, daha büyük maliyetler oluşturmaktadır. Bu nedenle mekansal ölçek, kullanıcı gereksinimleri, ekonomik faktörler gibi birçok etmene önem vererek uygun strateji belirlenmelidir. Geçici ve kalıcı işlevlendirme stratejilerinin farklı odakları olmaktadır. Literatürde ortaya koyulan yeniden işlevlendirilme süreçleri değerlendirildiğinde yapılan açık mekan kullanımları odağında olan bağlama göre;

- Ekolojik
- Kültürel
- Sosyal odaklı olarak sınıflandırılmıştır.

Ekolojik odaklı yeniden işlevlendirilme stratejileri, yeşil altyapıya katkı koyma anlamında en büyük etkiye sahip olan alt kategoridir. Bu bağlamda yapılan yeniden işlevlendirilmiş kentsel boşluk alanları, kent bostanları, kentsel ağaçlandırma alanları, hobi bahçeleri, çatı bahçeleri ve yeşil duvarlar olmaktadır. Diğer alt kategori olan kültürel odaklı yeniden işlevlendirme stratejilerinde kamusal sanat çalışmalarının ya da sokak sanatçılarının çalışmalarını içeren mekanlar oluşturulmaktadır. Literatürdeki projeler incelenerek

gözlemlenen bir diğerk alt kategori de sosyal odaklı yeniden işlevlendirme stratejileridir. Bu kullanımda, yeniden işlevlendirilen kentsel boşluk alanları rekreatif nitelikleri yüksek mekanlardır. Sosyal odaklı yeniden işlevlendirme stratejileri ile kentsel açık alan sisteminde, insanları biraraya getiren, mevcut kamusal alanları destekler nitelikte mekanlar oluşturulmaktadır. Ekolojik odaklı yeniden işlevlendirme stratejilerine göre kültürel ve sosyal odaklı tasarım stratejilerinde yeşil alanlar daha az yer almaktadır. Tez kapsamında, kentsel boşluk alanların yeniden işlevlendirme stratejileri incelendiğinde, sosyal odaklı yeniden işlevlendirme stratejilerine örnek olarak atölye alanları ve performans alanları görülmektedir. Model oluşturulurken bu nedenle, sosyal odaklı stratejilere örnek olarak bu iki kullanım ifade edilmiştir. Oluşturulan model, kentsel boşluklarla ilgili yeniden işlevlendirme projelerinde gözlemlenen yaklaşımların özeti niteliğindedir. Bu nedenle yapılacak yeni projelerle mevcut stratejiler gelişime açıktır.

Aşama 2
Yeniden İşlevlendirme
Stratejisini Belirlemek

GEÇİCİ İŞLEVLENDİRME

KALICI İŞLEVLENDİRME

Ekolojik Odaklı

Kültürel Odaklı

Sosyal Odaklı

● Kent Bostanı

● Kamusal Sanat Alanları

● Atölye Alanları

● Hobi Bahçesi

● Sokak Sanat Alanları

● Performans Alanları

● Ekolojik Bahçe

● Topluluk Bahçesi

● Yeşil Çatı

● Yeşil Duvar

Şekil 4.4: Aşama 2 alt bileşenleri (Ersöz, 2020).

4.1.3 Proje katılımcılarını belirlemek

Kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesi tasarım sürecinde belirlenmesini gereken bir diğer kriter proje katılımcılarıdır. Proje sürecinin ilerleyişini, maliyet durumunu, proje kapsamında belirlenecek yasal düzenlenmeleri ortaya çıkaran unsurlar proje katılımcıları olmaktadır. Literatürde yer alan yeniden işlevlendirme projeleri incelendiğinde, proje katılımcıları dört ayrı alt kategori altında model kapsamında değerlendirilmiştir. Bu alt kategoriler;

- Belediyeler
- Kentliler
- Dernek ve Kuruluşlar
- Ortak Katılımlı

olarak belirlenmiştir. Kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesi ve yeşil altyapı kazandırılma tasarım sürecinde, büyük ölçekli projelerde genellikle kamu kuruluşları tarafından oluşturulmaktadır. Sokak, mahalle ölçeğinde yer alan tekil kentsel boşluk alanlarında, kentlilerin oluşturduğu yeniden işlevlendirme süreçleri görülebilmektedir. Ülkelerin, kentsel tasarım politikaları ile proje katılımcılarının farklılaştığı görülmektedir. Aynı zamanda, özel yatırımcıların belediyelerce desteklediği birçok batı ülkesinde ortak katılımlı proje süreçleri yönetilmektedir. Örneğin, Londra kentindeki bina çatılarının yeniden işlevlendirilerek yeşil çatı olarak yeşil altyapı entegrasyonunda belediyeler, kentliler ve özel yatırımcılar işbirliği halindedir (City of London Core Strategy, 2011)

Kentsel boşlukları yeniden işlevlendirme süreçlerinde dernek ve kuruluşlar tarafından geliştirilen tasarım stratejileri de önemli bir yer almaktadır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde gönüllü kuruluşlar tarafından yürütülen birçok kentsel boşlukları yeniden işlevlendirme tasarım süreçleri yer almaktadır. Tezin birinci bölümünde sözü edilen, Green Guerrillas ve GreenThumb toplulukları gönüllük esası ve bağışçıların destekleriyle, kentsel boşluk alanlarında ekolojik odaklı yeniden işlevlendirme stratejileri geliştirmektedir. Bu bağlamda bakıldığında, ülkenin kentsel planlama politikalarında farklı proje katılımcıları tarafından yönetilen süreçlerin yasal olarak uygun olmasının etkisi büyüktür.

4.1.4 Mekansal etki ölçeğini belirlemek

Model kapsamında kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılması bağlamında tasarım sürecini etkileyen bir diğer kriter mekansal etki ölçeğinin belirlenmesidir. Bu kriter ile sözü edilen, yeniden tasarlanan kentsel boşluk alanının çevresindeki açık alan sistemine ne büyüklükte etki koyacağını belirlenmesidir. Kentsel boşluklar, farklı ölçeklerde ve mekansal tipolojilerde olabilmektedirler. Bu bağlamda, kentsel açık alan sistemindeki oluşturduğu etki de farklılık göstermektedir. Oluşturulan modelde, mekansal etki ölçeği kategorileri ayrılırken, kentsel tasarım çalışmalarında yer verilen kentsel mekan ölçekleri baz alınmıştır. Literatürde kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesine yönelik yapılan çalışmalar da göz önüne alınarak, bu kategoriler belirlenmiştir. İncelenen çalışmalar kapsamında, farklı ölçeklerin yarattığı sonuçların vurgulanmasının önemli olduğu fark edilmiştir. Çünkü noktasal uygulamalardan öte, daha büyük ölçekli alanlarda kent geneline bir sistematik içinde yayılan yeniden işlevlendirme projelerinin yeşil altyapıya sunduğu katkıların oldukça fazla olduğu aşikardır. Bu nedenle tasarlanan yeniden işlevlendirme sürecinin yeşil altyapıya sağlayabileceği katkıyı ifade edebilmek adına mekansal etki ölçekleri arasında geçişleri görmek gerekmektedir. Bu bağlamda, oluşturulan modele göre kentsel boşluklar yeniden işlevlendirilirken;

- Bina Ölçeği
- Sokak/ Mahalle Ölçeği
- Kent Ölçeği

Olmak üzere 3 alt kategori oluşturulmuştur.

4.1.5 Kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerini belirlemek

Mekansal etki ölçeğinin belirlenmesiyle birlikte yeniden işlevlendirilen kentsel boşluk alanlarının, kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerinin belirlenmesi gerekmektedir. Yeşil altyapıya katkı sunmak odağında planlanan kentsel boşluk alanlarının, kentteki mevcut açık yeşil alan sisteminin bir bileşeni olarak çalışması önem taşımaktadır. Bu anlamda yeniden tasarlanan kentsel boşluk alanının mekansal etki ölçeği içerisinde karşılık geldiği açık yeşil alan tipolojisinin ortaya konulması gerekmektedir. Bir önceki kriter ile belirlenen bina, sokak/mahalle ve kent ölçeğine göre, model kapsamında ortaya çıkabilecek açık yeşil alan

tipolojileri belirlenmiştir. Bu bağlamda bina ölçeğinde bir mekansal etki değerine sahip, yeniden işlevlendirilmiş kentsel boşluk alanı;

- Özel Bahçe
- Yeşil Çatı
- Yeşil Duvar

Olmak üzere üç farklı kentsel açık yeşil alan tipolojisinde yeşil altyapı sistemine katılabilir. Model kapsamında sözü edilen bu tipolojileri ortaya koyan temel faktör literatürde var olan projelerdir. Günümüzde, peyzaj mimarlığı ve kentsel tasarım pratikleri hızlı bir şekilde değişim göstermektedir. Model kapsamında sözü edilen yeşil çatı ve yeşil duvar kavramları son 30 yıl itibariyle projelerde görüldüğü gibi, yenilikçi tasarım yaklaşımlarıyla gelecekte modeldeki tipolojilerin zenginleşebileceği öngörülmektedir. Bu nedenle model ile sözü edilen açık yeşil alan tipolojileri örnek olarak değerlendirilmeli ve gelişen tasarım yaklaşımları ile farklılaşacağı bilinmelidir.

Kentsel açık yeşil alan sisteminde, sokak/mahalle ölçeğinde mekansal etki oluşturulan yeniden işlevlendirilen kentsel boşluk alanları, modelin bu kriterinin ikinci kategorisini oluşturmaktadır. Bina ölçeğine göre, daha geniş bir alanda yeşil altyapıya sisteme katkı koyan bu mekanlar, ekolojik odaklı stratejilerle tasarlandıkları takdirde, kentsel açık yeşil alan sistemlerinin önemli bileşenleri olarak çalışacaklardır. Bu bağlamda, sokak/mahalle ölçeğinde mekansal etki oluşturan yeniden işlevlendirilmiş kentsel boşluk alanları, açık yeşil alan sistemine;

- Mahalle Parkı
- Meydan
- Çocuk Oyun Alanı

Tipolojilerinde olabilmektedir.

Model kapsamında, kentsel boşlukların kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerini belirlerken kullanılan son mekansal etki ölçeği kent ölçeğidir. Sözü edilen ölçekler arasında, kentsel açık yeşil alan sisteminin en geniş tipolojilerini ortaya koyan ölçek olmakla birlikte, aynı zamanda kentsel yeşil altyapıya sunulan katkıların en gözlemlenebilir olduğu ölçektir. Literatürde incelenen projeler kapsamında, kent ölçeğinde mekansal etki değerine sahip yeniden işlevlendirilmiş kentsel boşluk alanlarının yer aldığı örnekler

oldukça sınırlıdır. Kentlerde, yoğun bina dokusunda sıkışık bir düzende, kentsel boşluk alanları daha küçük parsellerden oluşmaktadır. Ancak, farklı etmenler nedeniyle kentsel büzülme yaşanan şehirlerde, kentsel dokuda büyük ölçekli kentsel boşluk alanlarının oluştuğu görülmektedir. Bu tip alanlarda yapılan yeniden işlevlendirilme projeleri düşünüldüğünde, model kapsamında kent ölçeğinde mekansal etki değerine sahip yeniden işlevlendirilmiş kentsel boşluk tipolojilerinden söz etmek gerektiği ortaya çıkmıştır. Kent ölçeğinde mekansal etki değeri taşıyan kentsel boşluk alanları;

- Kent Parkı
- Kent Meydanı

Olarak model kapsamında iki ayrı kategoride değerlendirilmiştir.

4.1.6 Yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamı oluşturmak

Model kapsamında, kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılması tasarım sürecini oluşturan son kriter yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamı oluşturmak olarak belirlenmiştir. Modelin önceki aşamalarında, mekansal tipoloji, kullanım stratejisi, proje paydaşları belirlendikten sonra yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlam için zemin oluşturmak amacıyla mekansal etki ölçeği ve bunu takiben kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerinin belirlenmesi önerilmiştir. Bu aşamalar tamamlandıktan sonra yeniden işlevlendirilen alanın yeşil altyapıya hangi konuda katkı sunduğunun belirlenmesi önem taşımaktadır. Model kapsamında literatür çalışmalarından yararlanılarak, yeniden işlevlendirilen kentsel boşluk alanlarının yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamlar özetlenmiştir. Tasarımcılar için bir örnek oluşturması amaçlanarak literatürde yaygın olarak yer alan altı farklı yeşil altyapıya katkı sunulan bağlam modele eklenmiştir. Bunlar;

- Kentsel biyoçeşitliliği artırmak
- Kentsel ısı adası etkisini azaltmak
- Kentsel açık yeşil alanların bağlantısını güçlendirmek
- Yağmur suyu yönetimine katkı sunmak
- Yeşil altyapı konusunda kentlileri bilinçlendirmek
- Kentsel atıkların azaltılmasına katkı sunmak

Olarak ifade edilmiştir. Tez kapsamında yeniden işlevlendirme süreçleri incelenen kentsel boşluk alanları için odak alınan konu yeşil altyapıya sunduğu katkının gözlenebilir olmasıdır. Bu nedenle oluşturulacak tasarım yaklaşımlarında yeşil altyapıya hizmet eden bağlamın güçlendirilmesi gerekmektedir. Tasarım sürecinin sistematik bir şekilde yürütülebilmesi adına, model kapsamında belirlenen kriterlere yönelik kararların alınmış olması önem taşımaktadır. Böylelikle gelecekte uygulanacak kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilme projelerine yönelik bütüncül bir yaklaşım kararı ortaya koyulmuş olacaktır.

4.2 Toronto Yeşil Çatılar Projesi

Tez kapsamında oluşturulan kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılması bağlamında tasarım süreç modeli üzerinden değerlendiren ilk proje Toronto Yeşil Çatılar Projesi olarak belirlenmiştir. Bu projenin seçilme nedeni kentsel ölçekte mekansal etki değerine sahip olması, belediyeler, kent tasarımcıları, kent kullanıcıları ve özel işletmelerin ortak katılımlı olarak yürüttüğü bir süreç ile ilerleme göstermesidir. Model kapsamında belirtilen, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirmesi ve yeşil altyapı kazandırılması tasarım sürecindeki aşamalar bu proje bağlamında geniş ölçekli bir alanda, kalıcı stratejiler oluşturularak, birçok farklı paydaşı bir araya getirerek oluşturulmuştur. Aynı zamanda kentteki bina çatılarını yeşil çatı olarak yeniden işlevlendirerek yeşil altyapı sistemine entegre etmesi açısından öncü bir bağlamı vardır. Yine benzer şekilde, belirlenen özel yönetmelikler ile bu projenin bütüncül bir şekilde tasarlanması da yeniden işlevlendirme projeleri için örnek oluşturmaktadır.

Şekil 4.5: Toronto yeşil çatılar projesi konumu (Ersöz, 2020).

Toronto kenti birçok ormanlık arazi, sulak alanlar ve vadiler içererek bünyesinde zengin bir yeşil sistem içeren bir kenttir (Peck & Kuhn, 1999). Toronto Kentsel Yeşil Çatılar Projesinin ortaya çıkış temelinde kentteki mevcut yeşil sistemi koruma düşüncesi yer almaktadır. Tüm dünya genelinde, kentleşmenin artmasıyla birlikte görülen birçok kentsel problem Toronto kenti için de etkili olmaktadır. Bu anlamda 2001 yılında kent ölçeğinde bir yeşil sistem haritalama çalışması ortaya konulmuştur.

Şekil 4.6: Toronto kentsel yeşil alan sistemi (Url-8).

Harita ile oluşturulan altlık kentsel açık yeşil alan sisteminin birbiriyle entegrasyonunu sağlamak amacıyla altlık olarak kullanılmıştır. Kentsel yeşil altyapıyı korumak ve güçlendirmek amacıyla bu sisteme dahil edilmesi planan yeşil çatılar için ise 2006 yılında Toronto Kent Konseyi tarafından onaylanan Toronto Yeşil Çatılar Stratejisi ortaya konulmuştur (Green Roof for Healthy Cities, 2006). Şubat 2006'da başlayan süreç ile Toronto Kent Konseyi, teşvikler, halk eğitimi ve kalkınma onay süreci yoluyla kamuya ve özel mülkiyete ait binalarda yeşil çatıların inşasını teşvik etmek için oluşturulan Toronto Yeşil Çatı Stratejisi ile geliştirilen “Making Green Roofs Happen” projesini ortaya koymuştur. Kent konseyi ve Ryerson Üniversitesi'nden bir ekip tarafından yürütülen bir çalışma ile, Toronto'da yeşil çatıların yaygın olarak uygulanmasının, özellikle yağmur suyu yönetimi alanları oluşturulması, kentsel ısı adası etkisinin azaltılması ve binaların soğutulmasına yönelik enerji kullanımının azaltılması yönünde katkı koyacağı belirtilmiştir. Bu sürecin devamında .2009 yılında Toronto, Kuzey Amerika'da teras çatıların yeşil çatılara dönüştürerek yeniden işlevlendirmesini bir tüzük ile kabul eden ilk şehir olmuştur. Kabul edilen Toronto Yeşil Çatı Yönetmeliği ile, brüt taban alanı 2.000 metrekareden fazla binalar için, yeniden işlevlendirme veya eklemeler oluşturarak hangi derecede yeşil çatı gereksinimi olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan derecelendirme kriterlerine göre, yeniden işlevlendirme stratejisi ön görülen bina çatılarının yeşil alan gereksinimi, bir binanın mevcut çatı alanının % 20-60'ı arasında değişim göstermektedir (GreenRoof Bylaw, 2017).

YEŞİL ÇATILARIN ÇEVRE PLANINA EKLENMESİ	2000-2002	YEŞİL ÇATI UYGULAMA DENEMELERİ
PAYDAŞLARLA ÇALIŞTAYLAR YAPILMASI	2005	YEŞİL ÇATI İÇİN RYERSON ÇALIŞMALARI
KENT KONSEYİNİN "MAKING GREEN ROOFS HAPPEN" STRATEJİSİNİ KABUL ETMESİ	2006	MAKING GREEN ROOF UYGULAMA TASLAKLARI
YEŞİL ÇATILAR İÇİN PİLOT PROGRAMLAR OLUŞTURULMASI	2006-2007	TORONTO KENT AKTI
YEŞİL ÇATI YAPIM STANDARTLARININ TASLAĞI	2008	ECOROOFTANIMLAMA PROGRAMI ÖNERİSİNİN KENT KONSEYİNCE KABULÜ
TORONTO YEŞİL ÇATI STANDARTLARININ OLUŞTURULMASI VE ECOROOFTANIMLAMA PROGRAMI	2009-2010	YEŞİL ÇATI YASASININ AKTİFLEŞMESİ
ECOROOFTANIMLAMA PROGRAMININ KENDİNİ SÜRDÜREBİLİR HALE GELMESİ	2010-2013	YENİ YAPILAN OKUL VE KONUTLARIN YEŞİL ÇATI TEŞVİĞİ ALMASI
ECOROOFTANIMLAMA PROGRAMININ YASA HALİNDE GELMESİ	2015-2016	ECOROOFTANIMLAMA PROGRAMINDA DÜZENLEMELER

Şekil 4.7: Toronto yeşil çatı politikalarının gelişimi (Ersöz, 2020).

4.2.1 Kentsel boşluk tipolojilerini belirlemek

Oluşturulan model kapsamında kentsel boşlukları yeniden işlevlendirme projelerinin tasarım sürecini belirleyen ilk kriter kentsel boşluk tipolojilerinin belirlenmesidir. Bu anlamda, bu bölümde sözü edilen projede yeniden işlevlendirilen kentsel boşluk tipolojilerinden söz edilecektir. Toronto Yeşil Çatılar Projesi kapsamında yeniden işlevlendirilen kentsel boşluk alanları binaların çatılarıdır. Tez kapsamında oluşturulan modele göre bina çatıları, yer kotundan ayrılan kentsel boşluklar kategorisinde değerlendirilmektedir. Bina çatılarının yeşil çatı olarak yeniden işlevlendirilmesi için birçok değerlendirme kriterine gereksinim duyulmaktadır. Bu anlamda Toronto Kentsel Yeşil Çatılar Projesi'nde yeniden işlevlendirilecek olan bina çatıları özel yönetmelikler ile belirli alt kategorilere ayrılarak belirlenmiştir. 2010 yılı itibarıyla güncellenen Toronto Yeşil Çatı Yönetmeliği'ne göre brüt taban alanı 2000 metrekareden fazla binaları terasları, yeşil çatı olarak yeniden işlevlendirilecek alanları tanımlamaktadır (GreenRoof Bylaw, 2017). Böylelikle kentsel boşluk tipolojisinin belirlenmesi için bir tanımlayıcı unsur öne sürülmüştür. Buna göre bina çatılarında yeşil alan olarak yeniden işlevlendirmesi için gereken minimum yüzdeler aşağıdaki oluşturulan çizelgeye göre, binanın brüt taban alanı değişken olarak belirlenerek kategorilere ayrılmıştır.

Çizelge 4.1: Toronto yeşil çatı yönetmeliği bina taban alanı-yeşil çatı gereksinimi oranları.

Bina Brüt Taban Alanı(m2)	Yeşil Çatı Alanı (%)
2000-4999	% 20
5000-9999	%30
10000-14999	%40
15000-19999	%50
20000 ve üzeri	%60

Toronto kentinde en alt yerel yönetimlerden başlanarak birçok özelleşmiş yasalarla belirlenen yeşil çatı planlama politikaları, kent ölçeğinin geniş yayılım göstermesiyle, mevcut kentsel açık yeşil alanları korumak adına önemli bir sürdürülebilir kentsel tasarım önerisi olmaktadır. Aynı zamanda Toronto Yeşil Çatılar Yönetmeliği, endüstri binaları ve podyum kütleleri üzerine oturtularak kuleler halinde yükseltilecek ticari amaçlarla kullanılan binaların çatısı oluşturulan alanlar için ek düzenlemelere tanımlanmaktadır. Örneğin, podyum üzerindeki alan bina çatısı olarak nitelendirilmekle birlikte, kulelerin çatı alanları yeşil çatı ile yeniden işlevlendirilecek alanların yüzdesi içine girmemektedir (GreenRoof Bylaw, 2017). Yine bir başka kritere bakıldığında, Toronto Yeşil Çatı Yönetmeliği'ne göre, az katlı konut ve ticaret amaçlı kullanılan binalar (altı kattan az olan) yeşil çatı yönetmeliğinden muaftır. Bu bağlamda bina kat sayısı arttıkça bina çatısında kullanılan bitki örtüsünün de o oranda artması gerekmektedir.

4.2.2 Yeniden işlevlendirme stratejisini belirlemek

Toronto Yeşil Çatılar Projesi, model kapsamında kalıcı stratejiler olarak belirtilen yeniden işlevlendirme stratejisine sahiptir. Toronto Kent Konseyi ve paydaşlar tarafından belirlenen Toronto Yeşil Çatılar Stratejisi ve Toronto Kent Akti'yle belirlenen (COTA) bina çatıları için uzun vadeli süreçte, etaplı bir şekilde gerçekleştirilmesi planlanan kentsel ölçekli bir yeşil çatı stratejisi ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, Toronto'nun kentsel problemlerine uygun nasıl yeşil bir çatı tipolojisi gerekliliğine ve bu tasarım sürecinin hangi unsurları içermesine yönelik standartları

içeren yönetmelik belediye tüzüğünde yer almaktadır (Lee, 2017). Model kapsamında ekolojik odaklı kategorinin alt kategorilerinden biri olan yeşil çatı tipolojisi proje kapsamında yeniden işlevlendirme stratejisi için seçilen tek tipoloji olma özelliğini göstermektedir. Kentteki yoğun yapılaşmış doku kentsel boşluk tipolojisi olarak farklı arayışlara gidilmesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle Toronto Yeşil Çatılar Projesi, yeniden işlevlendirme stratejisi bağlamında geleneksel kentsel boşluk alanlarına göre, daha yenilikçi ve alternative bir tipolojinin ekolojik odaklı kararlar bağlamında uygulandığı bir projedir. Belirlenen bina çatılarının yeşil çatıya dönüşümünde göz edilen kaygı, rekreasyonel faaliyetlere cevap vermekten öte kentsel açık yeşil alan sistemine ve yeşil altyapıya ekolojik bağlamda katkı koyan açık mekanların oluşturulması sürecidir. Bu bağlamda Toronto kent kapsamında bina çatılarının yeşil çatılar olarak yeniden işlevlendirme süreçleri “İklim Değişikliği, Temiz Hava ve Sürdürülebilir Enerji Eylem Planı ” (Climate Change, Clean Air and Sustainable Energy Action Plan) ve “Yüzey Suyu Yönetimi Ana Planı” (Wet Weather Flow Management Master Plan) gibi destekleyici çevre politikalarını bünyesinde barındırmaktadır. Aynı zamanda Toronto kentinin resmi planında da, yeşil çatıların kentteki kentsel ısı adası etkisinin azaltılmasında yenilikçi bir yaklaşım olarak kullanılmasına vurgu yapılmaktadır.

4.2.3 Proje katılımcılarını belirlemek

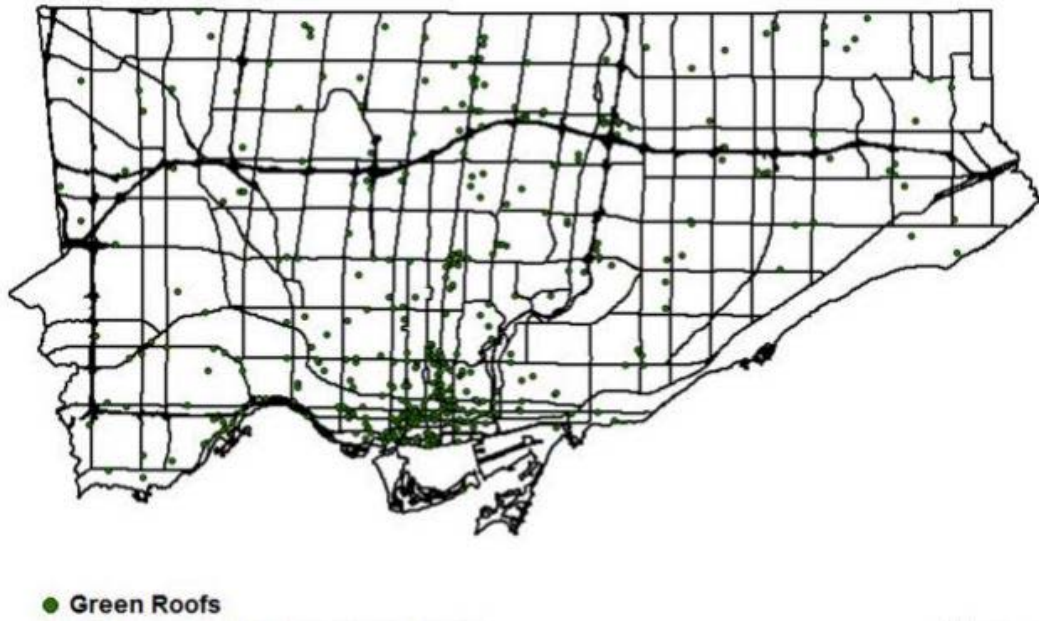
Tez kapsamında oluşturulan model ile belirlenen yeniden işlevlendirme kriterlerinin üçüncü proje katılımcılarının belirlenmesidir. Toronto Yeşil Çatılar Projesi, Toronto kent konseyi tarafından yürütülen resmi süreçlerle birlikte belediye yetkileri ve Ryerson Üniversitesi'nden bir ekip tarafından oluşturulan Toronto Yeşil Çatılar Yönetmeliği ile ortaya konulmuştur. Bu bağlamda Toronto Yeşil Çatılar Projesi ortak katılımlı süreçler sonunda ortaya konulmaktadır. Kentlilerin sürece dahil edilmesi adına yeşil çatılar için yapım kriterlerini tanımlamaya ve yeşil çatı uygulamasının önündeki engelleri ve çözümleri belirlemeye yardımcı olmak için iki paydaş çalıştay oluşturulmuştur. Toronto, uzun süren bir paydaş danışma süreci yoluyla yeşil çatılar uygulamak için seçenekler sunan Yeşil Çatı Stratejisi ortaya konulmuştur (Green Roof Strategy, 2006). Bu stratejideki girişimler dört ana kategoriye ayrılmaktadır:

- Pilot teşvik programı

- Kentteki seçilen binalar için yeşil çatı yapımı
- Yeşil çatıları desteklemek için gelişim planında düzenlemeler yapılması
- Yeşil çatılar hakkında eğitim verilmesi ve kamusal farkındalık oluşturulması

4.2.4 Mekansal etki ölçeğini belirlemek

Model kapsamında kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılması bağlamında tasarım sürecini belirleyen dördüncü kriter mekansal etki ölçeğinin belirlenmesi açısından Toronto Yeşil Çatılar Projesi değerlendirildiğinde modele göre kent ölçeğinde etki koyduğu görülmektedir. Toronto kentinde birçok mahallede farklı kullanımlara sahip binaların çatılarında, Toronto Yeşil Çatı Yönetmeliği'nde belirtilen kriterler göz önüne alınarak kentsel ölçekte yeşil çatıların yayılımı sağlanmıştır. Uzun vadeli planlanan yapım süreçleri ile, Toronto Amerika kıtasında bir yönetmeliğe tabii tutularak, bütüncül bir tasarım stratejisiyle yeşil çatıların yapıldığı ilk kent olma özelliğini göstermektedir. Yapılan yeşil çatı çalışmaları süreç bağlamında haritalandırılarak arşivlenmektedir. Aşağıdaki haritada, yeniden işlevlendirilerek yeşil çatıya dönüştürülen bina çatılarının kentsel ölçekteki yayılımı yeşil noktalarla işaretlenerek gösterilmektedir.

Şekil 4.8: Toronto yeşil çatı haritası (Url-9).

4.2.5 Kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerini belirlemek

Toronto Yeşil Çatılar Projesi, tez kapsamında oluşturulan modele göre incelendiğinde mekansal etki ölçeği bina ölçeği olarak tanımlanan yeşil çatı tipolojilerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında, literatürdeki veriler ile oluşturulan sınıflandırılmalara göre ortaya konulan model oluşturulurken, yeşil çatıların mekansal olarak kentsel ölçekte etki koyabildiğine ulaşılmıştır. Kentsel açık yeşil alan sistemleri için yapılan tanımlarda bu durumun düşünülmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bina ölçeğinde yeniden işlevlendirilen çatıların, kent ölçeğinde sistematik bir şekilde devamlılığını sağlamak adına Toronto Yeşil Çatı Yönetmeliği oluşturularak, süreçteki tasarlanacak alanların bütüncül olması sağlanmıştır. Model kapsamında yeşil çatı olarak kentsel açık yeşil alan sistemine dahil edilen kentsel boşluk alanları sistematik ve bütüncül bir süreç ile, yüksek metrekaferde kentsel boşluk alanlarının yeşil alanlara dönüştürülmesine neden olmuştur. Bu anlamda kentsel açık yeşil alan sisteminde küçük ölçekli bir kent parkının ortaya koyduğu faydayı, süreci tüm fazlarıyla değerlendirildiğinde görmek mümkündür.

4.2.6 Yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamı oluşturmak

Kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya katkı sunması tez kapsamında vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, oluşturulan tasarım süreç modelinin son kriteri de yeşil altyapıya katkı sunulan bağlamın seçili projeler ile tartışılmasıdır. Toronto Yeşil Çatılar Projesi, yeşil altyapı sunduğu katkılar bağlamında çeşitliliğe ve mekansal etki ölçeği olarak yüksek bir değere sahiptir. Proje ile yeşil altyapıya katkı bağlamında en öne çıkan özellik ‘‘Kentsel Açık Yeşil Alanların Bağlantısını Güçlendirmek’’ olarak ifade edilebilir. Toronto’da kent genelinde uzun vadeli süreçler ile, birçok farklı bina çatısının, değişen oranlarda yeşil alan içeren çatılara dönüştürülmesi, bağlantılılığa ciddi bir katkı koymaktadır. Literatürde yapılan araştırmalarla altı sıklıkla çizilen, yeşil çatıların sunduğu katkıların noktasal olması eleştirisi, kentsel ölçekte hayata geçirilen Toronto Yeşil Çatılar Projesi ile kırılmıştır. Bu nedenle, proje kapsamında yer alan birçok dönüştürülen yeşil çatı ile, kent parkı ölçeğinde bir yeşil altyapı hizmeti oluşturulmak hedeflenmiştir. Amerika kıtasını genelinde belirlenen bir yönetmelik dahilinde yeşil çatıların uygulanmasının yapıldığı ilk ülke olan Kanada’da birçok kentte yeşil çatılar anlamında benzer uygulamalar yapılmaktadır. Toronto’da yaklaşık 20 yıldır yürütülen süreçler ile yeşil çatıların,

kente sağladığı etkilerin gözlemlenebilir olması ciddi oranda sağlanmaktadır. Bu anlamda bakıldığında, yeşil altyapıya kentsel ölçekli uzun süreç gerektiren sistematik ve bütüncül müdahalelerle aşamaların devam ettirilmesi sözü edilen “Kentsel Açık Yeşil Alanların Bağlantısını Güçlendirmek” kriterini önemli bir şekilde desteklemektedir.

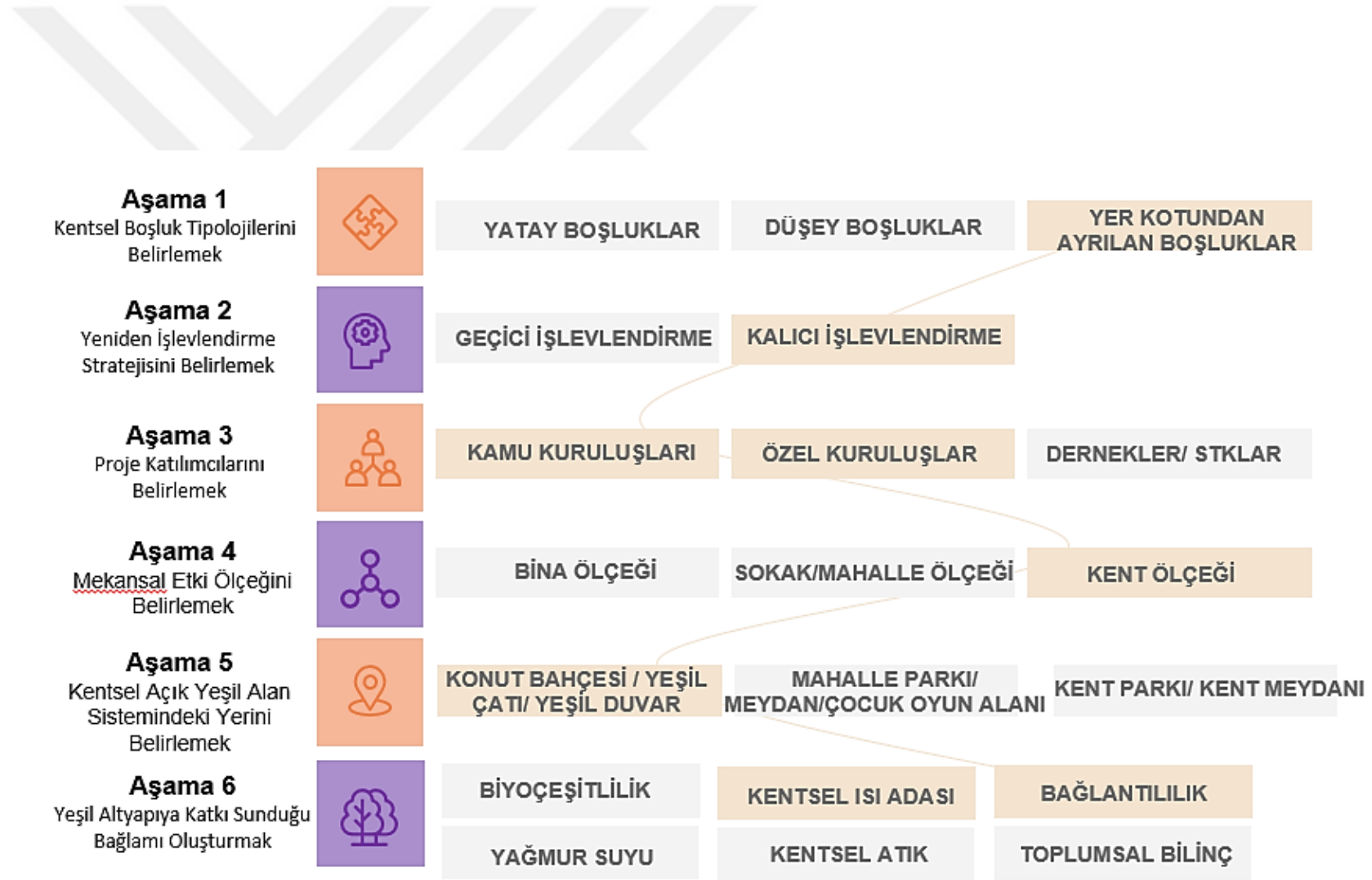
Şekil 4.9: Toronto yeşil çatılar projesi uygulama örnekleri 1 (Url-10).

Şekil 4.10: Toronto yeşil çatılar projesi uygulama örnekleri 2 (Url-11).

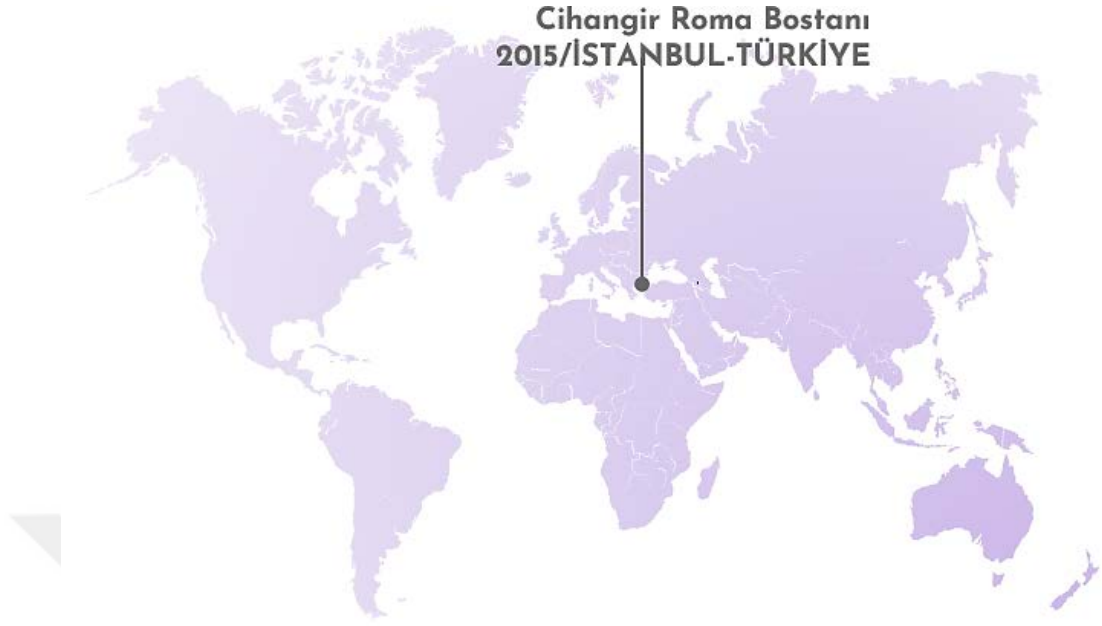

Şekil 4.11: Toronto yeşil çatılar projesi uygulama örnekleri 3 (Url-12).

Şekil 4.12: Toronto yeşil çatılar projesinin model üzerinden ilerleyişi (Ersöz, 2020).

4.3 Cihangir Roma Bostanı

Şekil 4.13: Cihangir roma bostanı konumu (Ersöz, 2020).

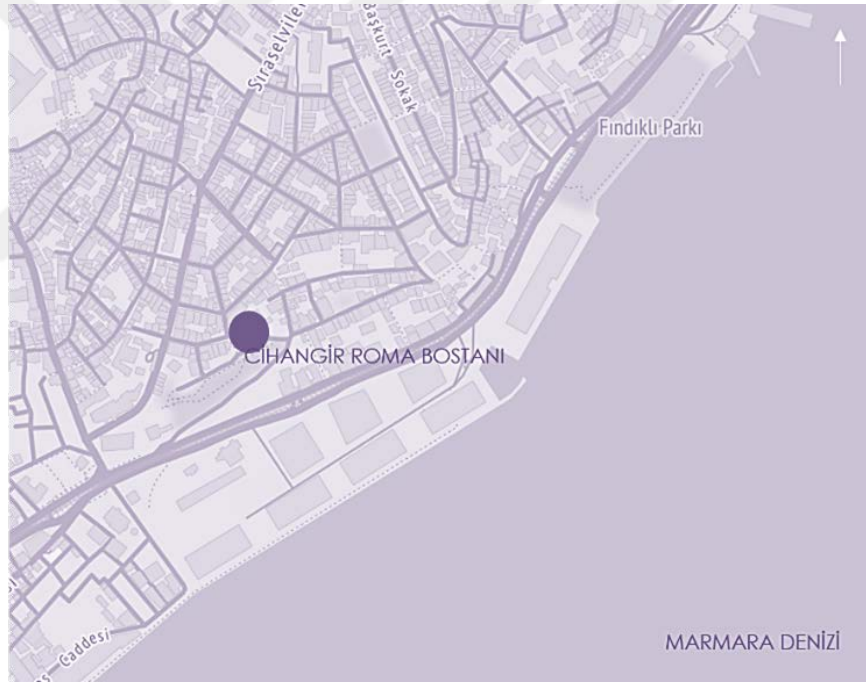
Tez kapsamında oluşturulan model ile incelenecek ikinci örnek olan Cihangir Roma Bostanı, günümüzde dünyanın birçok kentinde görülmeye başlayan, kentsel boşlukların kentliler tarafından yeniden işlevlendirilmesi ile ortaya çıkan “Taktiksel Kentleşme” ya da “Kendin Yap Kentleşme” olarak ifade edilen yaklaşıma örnektir. Dünyada son yıllarda, Kendin Yap (DIY) kentleşme / şehirciliği olarak adlandırılan yeni bir literatürün ortaya çıkmıştır. Bu kavram, belli aktörlerin, yerel düzeyde hizmet sunmak ve alan üretmek için yeni organizasyon ve eylem modlarını harekete geçirdiği çok yönlü bir fenomeni tanımlamaktadır. Kendin yap kentleşme ile, kamu otoritesine karşı birtakım bağımsız kararlar üzerinde kurgulanmakta birlikte, yerel yönetimlerle beraber çalışmak amaçlanır. Toplulukların ve kentsel boşluk alanların terk edilmesine ya da yanlış uygulamalar ile yok olmasına karşı durarak, bu mekanlara esnek yaklaşımlarla kamusal boyutu kazandırmanın bir yolu olarak sunulmaktadır (Farah ve diğerleri, 2014). Kendin yap kentleşme ile oluşturulan kent bahçeleri, çevre bilinci kazanma ve eğitim süreçleri için de önemli mekanlar oluşturmaktadır (Bendt ve diğerleri, 2013). Ülkemizde de son yıllarda, kentsel açık yeşil alanların, yapılı kent dokusunun yoğun artışıyla giderek azalmasının sonucunda, kent kullanıcıları mevcut kentsel boşlukları yeniden işlevlendirerek açık yeşil alanlara dönüştürme süreci başlamıştır. İstanbul’da Moda ve Kuzguncuk semtlerinde yer alan kent bostanlarının

başlattığı süreci takiben Cihangir Roma Bostanı kurulmuştur. Bu bağlamda Mayıs 2015 tarihi itibarıyla, Cihangir Forumu'nda ortaya çıkan karar ile Cihangir Roma Bostanı faaliyete başlamıştır (*Cihangir'e bostan kuruluyor*, 2015). Alan, Cihangir Mahallesi'nde Tüfekçi Salih Caddesi ve Sanatkarlar Caddesi'ne bakan dörtgen bir parselden oluşmaktadır. 1919 yılına kadar bir yerleşim alanı olarak kullanılan parsel, çıkan yangınla kullanılamaz hale gelmiştir. 1990'lı yıllara kadar belediye tarafından yeşil alan haline dönüştürülerek işlevini devam ettirerek, Cihangir semti için önemli açık yeşil alanlardan Roma Bahçesi ismiyle varlığını sürdürmüştür. Bu tarihten sonra belediye lojmanlarının yapılması ve MSGSÜ'ye tahsis edilmesinin talebi süreçleriyle karşı karşıya kalmıştır (Bayhan, 2015). Roma Bostanı'nın bulunduğu alan, eğimli bir araziye oturan konumu itibarıyla boğaza bakış için bir vista noktası sunarak, sosyal bağlamda mahalle sakinleri mekansal öneme sahip bir noktadır. Yaklaşık 9 bin metrekarelik alan üzerinde yer alan parsel, aynı zamanda arkeolojik olarak da değerli bir bölgedir (Özgür, 2016). Koruma Amaçlı İmar Planı ile 2014 yılında alan için oluşan imar durumu, Cihangir Forumu tarafından oluşturulan yargı süreçleriyle iptal edilmiştir (Bayhan, 2015).

Cihangir Roma Bostanı'nda başlangıçta verimli bir toprak ekosistemi oluşturmak adına, çok yıllık ve yenilebilir bitkiler belirlenerek doğal bir ekosistem yaratmak amaçlanmıştır. Toprağın iyileştirilmesi ve bitkilerin mineralce zenginleşen toprakta büyüme başlaması için geçen süreler göz önüne alınarak uzun vadeli bir süreç başlangıçta planlanmıştır. Bu anlamda Cihangir Roma Bostanı için hedeflenen, ikinci faz kentsel boşluk alanının bir "Gıda Ormanı" na dönüştürülmesini sağlamak olarak belirlenmiştir. Gıda ormanı olarak belirlenen bu konsept ile kent içinde doğal bir orman ekosistemi oluşturarak, mikro ölçekli bir kent ormanı oluşturma düşüncesi hedeflenmiştir. Günümüzde Cihangir Roma Bostanı'nda meyve ağaçları, çalılar, tırmanıcı türler ve yenilebilir bitkiler olmak üzere birçok farklı tür uyum içinde bir açık yeşil alan oluşturmaktadır. Geleceğe yönelik hedefler için mevcut halde 9 adet olan meyve ağaçlarının sayısının artırılması düşünülmektedir. Roma Bostanı'nda gönüllü olarak çalışan bireyler, daha önce bitki yetiştirme/ bostancılık anlamında bilgi birikimi olmayan insanlardır. Bostanda yapılan faaliyetlerdeki ana amaç, kentin süregelen yeşil alan kaybına sembolik olarak dur demek ve çok katılımlı bir süreç dahilinde, mahalle sakinleri tarafından atıl bir alanın yeniden işlevlendirilmesi sürecidir (Öcal ve Erkut, 2019).

Şekil 4.14: Cihangir roma bostanının İstanbul’da konumu (Ersöz, 2020).

Şekil 4.15: Cihangir roma bostanının yakın çevresi (Ersöz, 2020).

4.3.1 Kentsel boşluk tipolojilerini belirlemek

Cihangir Roma Bostanı model kapsamında, yatay kentsel boşluk tipolojileri olarak tanımlanan sınıflandırma içinde yer almaktadır. Roma Bostanı, Cihangir semtinde “Merdivenler” olarak bilinen, Sanatkarlar Parkı ile Tüfekçi Salih Caddesi arasında konumlanmış, deniz manzaralı basamakların, Ortaköy aksındaki alanda yer

almaktadır. Cihangir Roma Bostanı'nın yer aldığı alan, yatay kentsel boşluk tipolojilerinin, bina ön parselinde kalan alanlar alt kategorisinde değerlendirilebilir. Beyoğlu Belediyesi tarafından oluşturulan ada ve parsel sınırlarını gösteren kent haritasında Roma Bostanı'nın bulunduğu alan herhangi bir ada-parcel sınıra dahil edilmemektedir. Bulduğu arazinin eğimli topoğrafyası nedeniyle kuzeybatı aksında alanın arka yüzü bir konut binası ile tanımlanırken güneydoğu aksındaki ön yüzü istinat duvarı ile sınırlandırılmıştır haldedir. Kentsel boşluk alanlarının mekansal tanımlamalarını ortaya koyan çevreleyici yapısal öğeler değerlendirildiğinde, Cihangir Roma Bostanı'nın yer aldığı kentsel boşluk alanının bir konut binasının ön parselinde bir mekan tanımladığını söylemek mümkündür. Arazinin oldukça eğimli olması nedeniyle, alanda yapısal ya da doğal bir düzenlemeye gidilmeyerek, yeniden işlevlendirilme sürecine kadar atıl hale terk edilmiştir.

Şekil 4.16: Cihangir roma bostanı kuşbakışı (Url-13).

4.3.2 Yeniden işlevlendirme stratejisini belirlemek

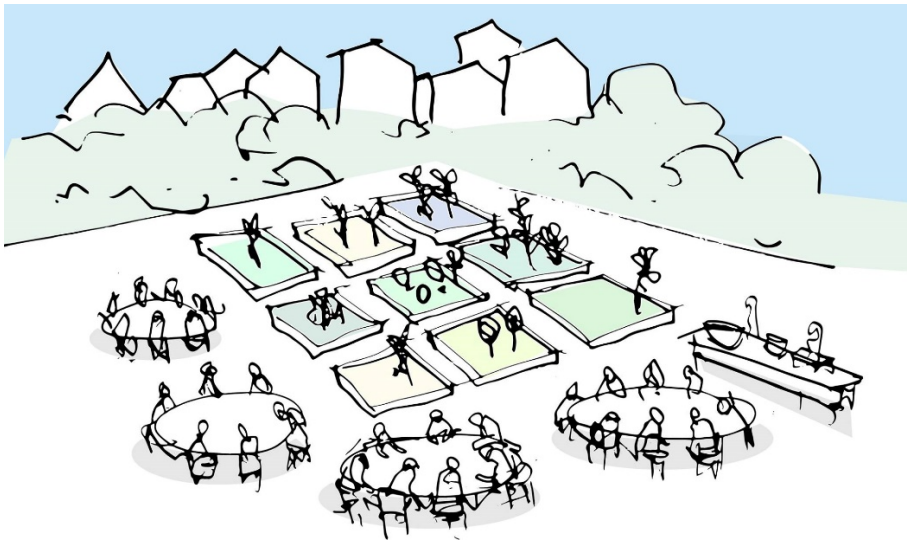
Alanda geçici yeniden işlevlendirme stratejisi ile tasarım süreci oluşturulmuştur. Tezin ilk bölümünde kentsel boşlukların geçici olarak yeniden işlevlendirme stratejilerinden biri olarak açıklanan “Taktiksel Kentleşme” tasarım stratejisi alanda uygulanmıştır. “Taktiksel Kentleşme” ya da “Kendin Yap Kentleşme” olarak literatürde ifade edilen bu geçici işlevlendirme stratejileri merkezinde kentliler olarak ilerlemektedir. Cihangir Roma Bostanı’nda Cihangir Mahallesi sakinlerinden oluşan gönüllüler ile kentsel boşluk alanının yeniden işlevlendirilme süreci ortaya konulmuştur. Geçici işlevlendirme stratejisinin odaklandığı alt strateji incelendiğinde ise ekolojik odaklı bir yaklaşım benimsendiği görülmüştür. Model kapsamında, kentsel boşlukların ekolojik odaklı yeniden işlevlendirme stratejilerinden biri olan “Kent bostanı” tipolojisi mevcut atıl alanı Cihangir Roma Bostanı’na dönüştürerek uygulanmıştır.

Model bağlamında oluşturulan yeniden işlevlendirilme stratejilerinden, sosyal odaklı stratejiler kategorisinde yer alan atölye alanları da, Cihangir Roma Bostanı’nın bir parçasını oluşturmaktadır. Ana işlevlendirme stratejisi ekolojik odaklı olmakla birlikte, sosyal odaklı stratejilerle kentsel boşluk alanının kullanıcı potansiyeli artırılmak istenmiştir. Bu anlamda Cihangir Roma Bostanı gönüllüleri, oluşturdukları yeniden işlevlendirme stratejisini “Toplum Bahçeciliği” olarak ifade etmektedir. Cihangir Roma Bostanı’nda, Cihangir Mahallesi içerisindeki ilkokullarla ekim-dikim etkinlikleri düzenlenmektedir. Bostanda öğrenciler için ayrılmış sebze ekim yataklarında, kendi sebzelerini yetiştirebilme imkanı oluşturulmuştur. Yine, sadece mahalle ölçeğinde olmaksızın, tüm kent kullanıcılarına açık bir şekilde, kentsel tarım, sağlıklı beslenme, besinleri uygun koşullarda saklama, pişirme, kurutma süreçleri hakkında eğitimler düzenlenmektedir. Cihangir Roma Bostanı’nda ekolojik odaklı yeniden işlevlendirme stratejisi ile oluşturulan programlar;

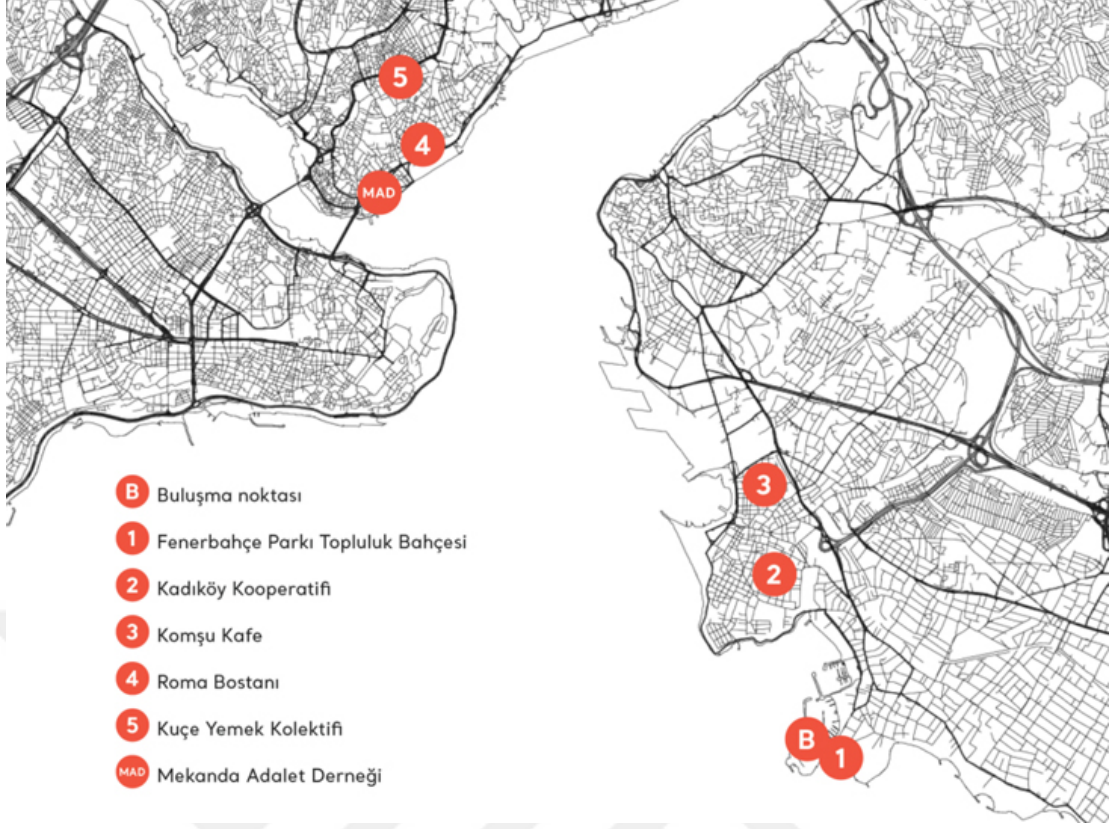
- Mahalle ölçeğindeki okullar için ekim-dikim etkinlikleri düzenlemek
- Kentliler için, farklı temalarla ekolojik odaklı atölyeler oluşturmak
- Bostanda üretilen gıdaların başışı ile ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmak
- Kompost alanları ile kentsel atıkların dönüştürülmesine katkı sağlamak

olarak belirtilmiştir.

Cihangir Roma Bostanı içerisinde geliştirilen yeniden işlevlendirilme stratejileri İstanbul'da Kuzguncuk, Tarlataban, Fenerbahçe ve Yedikule bostanlarıyla ile ortak etkinlikler oluşturularak birçok farklı insana ulaşmaktadır. Bu bağlamda 2017 yılında 66 Kolektif tarafından oluşturulan “Bostan Hikayeleri” etkinliği ile, İstanbul içerisinde yer alan bostanların gönüllüleri ile biraraya gelerek, bu sürecin nasıl geliştiğine dair bir söyleşi gerçekleştirmiştir. Bu etkinlik ile, çevremizde giderek azalan kentsel açık yeşil alanları korumak adına literatürdeki şekliyle, geçici yeniden işlevlendirme stratejileri olarak tariflenen kent kullanıcısı odağındaki süreçler ile yapılabilecek çalışmalar hakkında fikir paylaşımı gerçekleştirilerek, daha fazla böyle nitelikte projeleri yürütmek amaçlanmıştır. Kentsel tarımın İstanbul geneline yaygınlaştırılma düşüncesi de “Bostan Hikayeleri” söyleşi için önemli bir çıkış noktası oluşturmaktadır (Aytekin, 2017). Alandaki yeniden işlevlendirme stratejileri bağlamında yapılan başka bir çalışma da yine benzer süreçler ile İstanbul ölçeğinde yapılan aynı tip projelerin işbirliğini artırmak amacıyla ortaya konulmuştur. Mekanda Adalet Derneği tarafından oluşturulan Gıda Yürüyüşü rotası ile Roma Bostanı ziyaret edilerek, bu mekanı yeniden işlevlendiren mahalle sakinlerinden süreç hakkında bilgi alınmıştır (Aydın, 2018). Bu anlamda, Cihangir Roma Bostanı oluşturduğu ekolojik odaklı yeniden işlevlendirme stratejisini sosyal odaklı etkinliklerle de desteklemektedir.

Şekil: 4.17 :66 Kolektif tarafından düzenlenen bostan hikayeleri'nin görseli (Url-14).

Şekil: 4.18 :Mekanda adalet ve gıda yürüyüş rotası 2018 (Url-15).

4.3.3 Proje katılımcılarını belirlemek

Dünyadaki yeniden işlevlendirilerek kent bostanı olarak kullanılan kentsel boşluk alanları gibi, Cihangir Roma Bostanı'nda da gönüllülük esasıyla katkı sunan bir proje katılım ekibi yer almaktadır. Cihangir Forumu'nda yer alan katılımcıların kararı ile oluşturulma süreci başlayan Cihangir Roma Bostanı, mahalle sakinlerinden oluşan bir katılımcı ekibin inisiyatifinde gelişim göstermektedir. Bu bağlamda, tez kapsamında oluşturulan kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılması tasarım sürecini gösteren modele göre, kentliler tarafından tasarlanan kentsel boşluk alanları sınıflandırmasında değerlendirilmektedir. Parsel Beyoğlu Belediyesi ada, parsel durumunu belirten internet üzerinden erişim sağlanan kent haritasına göre, herhangi bir ada-parcel sınırına tabii tutulmamıştır. Cihangir Roma Bostanı gönüllülerinden oluşan ekip, alanın dönüşüm sürecinde yasal süreçleri değerlendirmekle birlikte, belediyenin herhangi bir izni gerekmeden alanı dönüştürülebilecekleri bilgisini edinmiştir. Yasal süreçlerle de desteklenen durumla birlikte, sadece kentlilerin gönüllülük esasına göre yönlendirebileceği süreç geliştirilmiştir. Katılımcılar, Cihangir Mahallesi sakinleri olmakla birlikte, alanı en

çok bilen, alanda neye ihtiyaç duyulduğunu öngören, aynı zamanda yeşil alanların azalmasıyla mücadele etmek adına ortak bir bilinçle hareket eden bir gruptur. Cihangir Roma Bostanı'nın birebir alanı kullanan bireyler tarafından yeniden dönüştürülmüş olması, kullanıcının açık mekandaki gereksinimlerinin daha hızlı ve etkisi gözlemlenebilir şekilde ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. Cihangir Roma Bostanı gönüllüleri tarafından alanın tasarımı sürecinde, "Toplum Bahçeciliği" olarak ifade edilen yaklaşımın geliştirilmesiyle birlikte, mahalle sakinlerinin tamamen kendi arzuları doğrultusunda ekolojik bağlamı kuvvetli bir açık alan tasarımı oluşturma süreçleri tanımlanmaktadır.

4.3.4 Mekansal etki ölçeğini belirlemek

Cihangir Roma Bostanı, Cihangir mahallesindeki kullanıcılara hizmet veren bir yeniden işlevlendirilmiş kentsel boşluk alanıdır. Alanda yapılan aktivitelere, kent bazından kullanıcılar gelmekle birlikte, yoğun kullanıcı akışı Cihangir Mahallesi sınırları içerisinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda bakıldığında, oluşturulan tasarım süreç modeline göre, kent bostanı kullanımıyla yeniden işlevlendirilen bu alan, "Sokak/ Mahalle" ölçeği olarak belirlenen alt kategorinin kapsamında yer almaktadır. Alanda düzenlenen aktiviteler genellikle mahalle sakinleri odaklı gerçekleşmektedir. Cihangir Mahallesi odağında yer alan, öğrencilerle ekim-dikim etkinliklerinin düzenlenmesi ile alan mahalle ölçeğinde etki koymaktadır. Yılın belli zamanlarında düzenlenen, mevsimlik ekimlerde veya sürdürülebilir tarımla ilgili oluşturulan eğitimlerle tüm İstanbul geneline hitap eden bir mekansal etki oluşturulmaktadır. Ancak, tüm bu etkinliklerin ağırlıklı katılımcıları incelendiğinde, öncelikli Cihangir Mahallesi olmak üzere yakın mahallelerden oluşan hareket fazla olmaktadır.

Şekil 4.19: Cihangir roma bostanı dans etkinlikleri (Url-16).

4.3.5 Kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerini belirlemek

Model kapsamında, mekansal etki ölçeğiyle beraber irdelenen kentsel açık yeşil alan sisteminde yeniden işlevlendirilen kentsel boşluk alanının yerini belirleme kriterine bakıldığında, Cihangir Roma Bostanı “Sokak/Mahalle” mekansal etki ölçeğinin alt kategorilerinden biri olan “Mahalle Parkı” tipolojisinde değerlendirilebilir. Alan mahalle sakinleri için, bir toplanma alanı tanımlamakla birlikte, keyifli vakit geçirdikleri, doğayla bağ kurdukları, ekolojik odaklı rekreasyon faaliyetlerini sürdürdükleri bir mekandır. Bu bağlamda bakıldığında, Cihangir Roma Bostanı, Cihangir Mahallesi sakinleri için mahalle parkı ihtiyacına bir çözüm getirmektedir. Aynı zamanda alan, Cihangir Mahallesi sakinleri tarafından tasarlandığı için, mahalle kullanıcılarının açık mekan ihtiyaçlarına yüksek bir oranda cevap vermektedir. “Taktiksel Kentleşme” geçici işlevlendirme stratejisi ile tamamen açık mekanı kullananların kendi inisiyatifleri doğrultusunda belirlenen mekansal kararlar ile, bir tasarımcı tarafından oluşturulmuş kamusal açık mekana kıyasla, kullanıcıların mekansal beklentilerini tatmin etme açısından potansiyeli yüksektir. Ancak süreç gönüllük esasıyla ilerlemekle birlikte, profesyonel bir açık mekan tasarımcısının alana müdahil olmaması kimi zaman kullanıcı tarafından beklenenlerin fiziksel mekana

dönüşmesini önleyebilmektedir. Bu yönü haricinde, Cihangir Roma Bostanı, Cihangir Mahallesi sakinleri için bir mahalle parkının gerektirdiği nitelikleri karşılamaktadır.

4.3.6 Yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamı oluşturmak

İstanbul genelinde giderek artan yapı stoğuyla, mevcut kentsel boşluk alanlarının yeşil alanlara dönüştürülmesi ciddi bir önem taşımaktadır. Cihangir Roma Bostanı'nın bulunduğu alan, yeniden işlevlendirme süreci oluşmadan önce, eğimli bir arazi olmasından dolayı binalar arasında atıl haldedir. Alanın, atıl halinden kurtarılıp bir kent bostanına dönüştürülmesi, İstanbul'un yeşil altyapı sistemi için küçük bir ölçek olmasına karşın, önemli bir hamledir. Model kapsamında bakıldığında, Cihangir Roma Bostanı'nın kentsel yeşil altyapıya katkı sunduğu öne çıkan bağlam, “Yeşil Altyapı Konusunda Kentlileri Bilinçlendirmek” olarak ifade edilebilir. Bu bağlamın yanı sıra halihazırda atıl olan alanın, bir yeşil alan tipolojisine dönüştürülmesi, tez ile oluşturulan model kapsamında ifade edilen “Kentsel Isı Adası Etkisini Azaltmak” ve “Kentsel Biyoçeşitliliği Artırmak” gibi katkıları şüphesiz sunmaktadır. Ama Cihangir Roma Bostanı'nın tasarım süreci, çıkış noktası ve hedefleri ortaya konulduğunda, kentliler için ortak bir yeşil alan bilinci ve farkındalığı yaratmak en önemli amaçtır.

Bu anlamda Cihangir Roma Bostanı'nın yeşil altyapı sunduğu katkı, “Kentsel Atıkların Azaltılmasına Katkı Sunmak”tır. Alandaki kullanımlar için, mahalledeki restoran ve kafelerin ürettiği organik atıklar toplanarak, toprak ve gübreye dönüştürülmektedir. Alanda kurulan kompost sistemi ile, hem kentsel atıkların azaltılmasına destek verilirken, aynı zamanda mahalleliyi bu konuda bilinçlendirerek, yine üstte söz edilen “Yeşil Altyapı Konusunda Kentlileri Bilinçlendirmek” bağlamına da vurgu yapılmaktadır.

Şekil 4.20 : Cihangir roma bostanında gönüllülerin çalışmaları (Url-17).

Şekil 4.21: Cihangir roma bostanı projesinin model üzerinden ilerleyişi (Ersöz, 2020).

4.4 Nilüfer Ekobahçe

Şekil 4.22: Nilüfer ekobahçe konumu (Ersöz, 2020).

Bursa Nilüfer ilçesinde Aladdin Bey Mahallesi'nde yer alan Ekobahçe 2015 yılından itibaren aktif olarak kullanılan bir yeniden işlevlendirme alanıdır. Şubat 2009'da Nilüfer Belediyesi'nin " Tarımsal Amaçlı Küçük Bahçeler Yerleşkesi" adı altında tohum denemelerinin yapıldığı alan 6 yıllık bir süreç sonucunda Ekobahçe ve Tohum Kütüphanesi'ni ortaya koymuştur. Nilüfer Kent Konseyi ve Ekoder tarafından oluşturulan Nilüfer Ekobahçe, yerel türlerin yokolmasını önleyerek, üretimlerinin yapılması ve tohum takas etkinlikleriyle yaygınlaşmasını hedeflemiştir. Bu bağlamda 2015 yılından itibaren her Nisan ayında alanda "Nilüfer Tohum Takas Şenliği" düzenlenerek, yerel tohumlar paylaşılmaktadır (*Yerel tohumlar Nilüfer'de el değiştirecek*, 2017). Ekoder başkanı Arca Atay Ekobahçen'in kuruluş felsefesini "Doğanın yaşam alanı olarak belirlenmiş bir parçasında toprağa ve diğer canlılara en az müdahaleyle, bu yaşam ortamındaki dengeyi bozmadan beslenme kaynakları yaratmamız mümkün müdür?" sorusuna doğan bir cevap arayışı olarak açıklamaktadır (*Ekobahçenin doğuşu*, 2012). Ekobahçe'de yenilebilir türlerin yetiştiriciliği ağırlıklı olarak yapılmaktadır. 5 yıllık süreçte Nilüfer Kent Bostanları ile işbirliği oluşturarak, Ekobahçe'de denemesi yapılan tohumlar yetiştirilmektedir Projenin çıkış noktasını, yanlış tarım politikaları sonucunda tarım ilaçlarının yaygın olarak kullanılmasına ve

çiftçilerin yerel tohum üretmesinin önündeki engellere bir çözüm bulmak oluşturmaktadır.

Ekobahçe, “Yerel Çeşit Denemeleri ve Tohum Üretim İstasyonu” adıyla ekolojik tarım felsefesini yöntem olarak belirleyerek, GDO içermeyen yerel tohumlar üretmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda alanda yapılan çalışmalar ile birçok yerel tohum denemesi yapılarak, Tohum Kütüphanesi içinde kentlinin gözlemine sunulmaktadır. Nilüfer Belediyesi yetkilileri tarafından alanın” Yerel gen bankası ve gıda belleği” oluşturması hedeflenmektedir. 2010 yılından itibaren köylerden toplanarak arşivlenen yerel tohumlar ve takas şenlikleri ile Tohum Kütüphanesi’nin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Ekoharita, 2020). Nilüfer Ekobahçe’nin kuruluşundan itibaren yapılan tohum üretim çalışmaları ile alanda 65 farklı sebze çeşidi ve 20 farklı tıbbi aromatik bitkinin denemeleri ve tohum alma işlemleri yürütülmektedir (*Ekobahçe tıbbi ışık tutuyor*, 2016).

4.4.1 Kentsel boşluk tipolojilerini belirlemek

Seçilen alan tez kapsamında belirlenen model içerisinde yer alan yatay kentsel boşluk tipolojisine sahiptir. Nilüfer Ekobahçe, Bursa’da Nilüfer ilçesi Alaadin Bey Mahallesi sınırları içerisinde, işlevlendirilmeden önce boş bir parselde yer almaktadır. Mekan, Nilüfer Belediye tarafından işletilen Hobi Bahçelerinin arazisi üzerinde Ekoder’e belediye tarafından tahsis edilen mekanda gerçekleştirilmektedir.

4.4.2 Yeniden işlevlendirme stratejisini belirlemek

Ekobahçe’de kalıcı bir yeniden işlevlendirme stratejisi benimsenmiştir. Nilüfer Belediyesi, Nilüfer Kent Konseyi ve Ekoder işbirliği ile yürütülen süreçte ekolojik odaklı bir yeniden işlevlendirmeye gidilmiştir. Kentsel boşluk alanı için tasarlanan kullanım tez kapsamında oluşturulan modele göre kent bostanı olarak tanımlanabilir. Alanda bir kent bostanı işlev görülmesinin yanı sıra Tohum Kütüphanesi oluşturularak, Ekoder- gönüllüleri tarafından üretilen yerel tohumların arşivlenmesi de yürütülmektedir. Oluşturulan yeniden işlevlendirme stratejisi, ekolojik odaklı getirilerinin yanı sıra toplumda ortak bir tarımsal üretim bilinci oluşturmak, yerelliğe vurgu yapmak, geleneksel tarım yöntemlerini özgün şekilleriyle insanlarla buluşturma amaçlarını da bünyesinde barındırmaktadır. Ekolojik getirileri odağına alarak yeniden işlevlendirilen alan, çeşitli okullarda öğrencilerle “Ekobahçe” sürecinin paylaşılması

ve bunu takiben alana yapılan gezilerle, sosyal odaklı getiriler de kazanmıştır. Alanda yapılan çalışmalar, Nilüfer Belediyesi, Nilüfer Kent Konseyi Kırsal Alan Çalışma Grubu ve Ekoder'in yönlendirmeleriyle yıl içerisinde yayılan çeşitli etkinliklerle desteklenmektedir. Her yıl düzenlenen Tohum Takas Şenliği ile yeniden işlevlendirilen alandaki ekolojik odaklı tasarım kurgusu, daha büyük ölçekli bir kitleye hitap ederek ilerletilmektedir. Bu etkinlik kapsamında, tarımda yerel yöntemlerle ilgili bilgi veren forumların yanısıra "Tohum Ekim Atölyesi", "Fidan Dikim Atölyesi", "Yaprak Baskı Atölyesi", "Solucan Gübre Atölyesi" ve "Defne Sabun Yapımı Atölyesi" gibi birçok atölye düzenlenmektedir (*Tohumlar nilüfer'de takas edildi*, 2019).

Şekil 4.23 : Nilüfer 4. tohum takas şenliği posterini (Url-18).

Ekobahçe'de yapılan çalışmalar ile geliştirilen tohumlar ülkemizde birçok üretici için önemli bir konumda yer almaktadır. Bu anlamda Nilüfer Belediyesi Tohum Takas Şenlikleri Türkiye genelinde bir ilgi görmektedir. Tüm dünyayı ve ülkemizi etkileyen Koronavirüs salgını nedeniyle bu sene düzenlenmeyen Tohum Takas Şenliği için Ekobahçe'de hazırlanan ve Tohum Kütüphanesi'nde arşivlenen tohumlar, Nilüfer Kent Bostanları'nda ücretsiz olarak halkın erişimine sunulmuştur. Oluşturulan ekolojik getirileri ön planda olan yeniden işlevlendirilme stratejisi, sistematik ve çok katmanlı geliştirilen süreçler ile birçok bağlamda alana, kent ve ülke genelinde katkılar sunmaktadır. Ekolojik, ekonomik ve sosyal yararlar aynı anda birbiriyle entegre olmuş

bir şekilde kurgulanmıştır. Bu anlamda geliştirilen süreç, bir kentsel boşluk alanının yeniden işlevlendirilmesi sırasında sürecin çok katmanlı, birçok perspektifte fayda sunabileceğini işaret etmektedir. Nilüfer Ekobahçe’de yapılan yeniden işlevlendirilme stratejisiyle, daha küçük ölçekli bir mekanda denenen tohum çalışmaları ile, büyük ölçekli yeşil alanlarla entegre olunmasının sağlanması amacı ile, Nilüfer Kent Bostanı’nda yürütülen süreçlerle desteklenmektedir.

Şekil 4.24 : Nilüfer ekobahçede Ekoder gönüllülerinin çalışmaları (Url-19).

4.4.3 Proje katılımcılarını belirlemek

Nilüfer Belediyesi, Nilüfer Kent Konseyi ve Ekoder tarafından yürütülen Ekobahçe projesi, ortak katılımlı bir yeniden işlevlendirme stratejisini benimsemiştir. Bu bağlamda bakıldığında katılımcılar, belediye ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden oluşmaktadır. Nilüfer Belediyesi tarafından alan Ekoder’e tahsis edilerek, alandaki çalışmalar Ekoder yetkilileri tarafından yürütülmektedir. Nilüfer Belediyesi, Nilüfer Kent Konseyi Kırsal Alan Grubu ve Ekoder temsilcileri ile imzalanan Ekobahçe protokolüne göre alandaki çalışmalar belirlenmiştir. Ortak katılımlı süreçler sonucunda alanın yeniden işlevlendirilmesi birçok boyutta getiri sunmuştur. Ziraat Mühendisi Arca Atay başkanlığında çalışmalarını yürüten Ekoder’in birçok köyden topladığı atalık tohumlarla, üretimler gerçekleştirilmektedir.

4.4.4 Mekansal etki ölçeğini belirlemek

Mekanın açık yeşil alan olarak ölçeği, tez kapsamında oluşturulan modele göre mahalle ölçeği olarak ifade edilmektedir. Nilüfer ilçesi Aladdinbey Mahallesi sınırlarında yer alan Nilüfer Ekobahçe, bulunduğu mahallenin yanı sıra Nilüfer ilçe sınırları içerisindeki birçok okul tarafından ziyaret edilmektedir. Alan İzmir Yolu Caddesi'ne yakın konumda yer almaktadır. İzmir- Ankara Caddesi olarak adlandırılan ana karayolu aksı Bursa için en önemli ulaşım arteridir. Bu bağlamda Ekobahçe kentlilerin erişimine uygun bir konumda bulunmaktadır. Mahalle ölçeğindeki açık yeşil alan mekan büyüklüklerini taşımakla birlikte, yoğun kullanıma sahip bir ulaşım aksında yer alması nedeniyle tüm kentlilere hitap edecek bir ölçekte bulunmaktadır. Aynı zamanda İzmir-Ankara karayolu aksında lineer bir şekilde ilerleyen Bursaray hafif raylı metrosunun, Özlüce istasyonu'nda alana yürüyerek ulaşmak mümkündür. Yine aynı şekilde belediye otobüsleri ile alana ulaşılabilir. Bu nedenle kullanımı ile ölçek bağlamında bakıldığında model kapsamında mahalle parkı olarak nitelendirilen bir mekansal etkiye sahipken, erişilebilir olması ve tüm kent kullanıcılarına hitap eden bir mekan özelliğine sahip olduğu için kent ölçeğinde etki sunduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, tez kapsamında incelenen diğer bir ekolojik odaklı yeniden işlevlendirme projesi örneği olan Cihangir Roma Bostanı ile karşılaştırmak gerekirse, kullanıcıların farklılaşmasının mekansal etki değerini de etkilediği görülmektedir. Nilüfer Ekobahçe'nin bünyesinde barındırdığı başta Nilüfer Belediyesi olmak üzere, Nilüfer Kent Konseyi ve Ekoder işbirliği ile oluşturulması bu süreci etkilemiştir.

4.4.5 Kentsel açık yeşil alan sistemindeki yerini belirlemek

Ekobahçe, kentsel açık yeşil alan sistemine, model kapsamında sokak/ mahalle mekansal etki ölçeğine sahip alanlar kategorisinde dahil olmaktadır. Bursa'da Nilüfer ilçesi Aladdinbey Mahallesi'nde yer alan Ekobahçe, mahalle ölçeğindeki yeşil alan tipolojilerine bakıldığında bir mahalle parkı gibi çalışarak açık yeşil alan sistemine dahil edildiğini söylemek mümkündür. Aynı parselde yer aldığı Nilüfer Belediyesi Hobi Bahçeleri'nin (Tarımsal Amaçlı Küçük Bahçeler Yerleşkesi) bir parçası gibi çalışan alan, öncelikli olarak hobi bahçelerine gelen kullanıcı kitlesine hitap etmektedir.

Bu anlamda bir rekreasyon alanı ile birlikte çalışarak yeniden işlevlendirilen bir açık yeşil alandır. Ekobahçe, tohum denemelerinin yapıldığı küçük ölçekli bir mekan olmakla birlikte, Nilüfer Kent Bostanları'nda üretimi yapılacak olan yerli ürünler için bir laboratuvar işlevi görmektedir. Bu nedenle kentsel açık yeşil alan sistemindeki mekansal karşılığı bir mahalle ölçeğinde olmasıyla birlikte, kent bostanlarıyla dolaylı olarak oluşturduğu ilişkiyle kentsel ölçekte etkiler taşımaktadır.

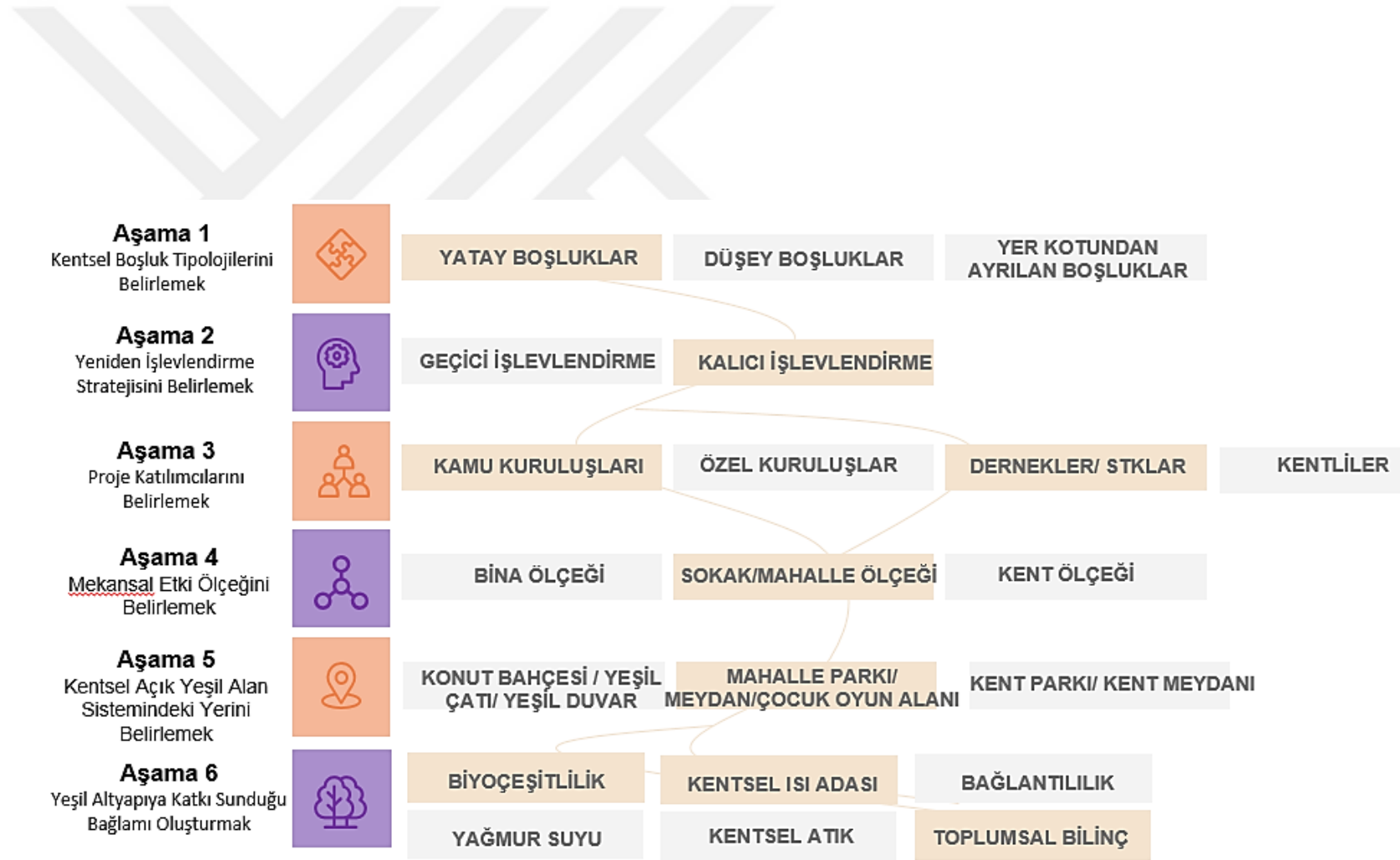
Şekil 4.25 : Nilüfer ekobahçeye Nilsem ziyareti (Url-20).

4.4.6 Yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlamı oluşturmak

Nilüfer Ekobahçe, Nilüfer Belediyesi ve Nilüfer Kent Konseyi'nin Ekoder ile işbirliği yaparak, temelinde gün geçtikçe yanlış uygulanan tarım politikaları sonucu tarımda yerel yöntemlerin kullanımının azalmasını önleyerek ve yeniden ülkemize ait organik tohumlar üreterek, yerelliğin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu anlamda Nilüfer Ekobahçe'nin yeşil altyapıya katkı sunduğu bağlam, yerellik üzerinden ilerlemektedir. Aynı zamanda, gençlerin GDO içeren tarım ürünleriyle büyümesine bağlı olarak gelecek kuşakların sağlıksızlaştırılmasının önüne geçmek amaçlanmaktadır. Yerel ve organik tohumlar üreterek yeni nesillerin daha sağlıklı beslenme koşullarına sahip olmasını amaçlamakla birlikte, Ekobahçe bünyesinde oluşturulan Tohum Kütüphanesi ile gençlerin yerel tohumlar hakkında bilgilendirilmesi de hedeflenmektedir. Bu

bağlamda Nilüfer Ekobahçe, üretilen birçok yerel ve endemik tohumlar ile, tez kapsamında oluşturulmuş model ile belirlenen “Kentsel Biyoçeşitliliği Artırmak” bağlamını güçlü bir şekilde taşımaktadır. Aynı zamanda, toplumu yerel tarımsal üretim teknikleri ile tanıştırmak, kentlileri geleneksel tarım yöntemleri hakkında bilgi sahibi yapmaktadır. Bu anlamda bakıldığında, Nilüfer Ekobahçe’de yapılan çalışmalar ile, kent kullanıcılarının daha sürdürülebilir, yerel, ekosistemin organik yapısına zarar vermeyen tarımsal üretimleri benimsemeleri ile, dolaylı olarak, model kapsamında belirlenen “Yeşil Altyapı Konusunda Kentlileri Bilinçlendirmek” hedefini de taşıdığı düşünülmektedir. Aynı zamanda, Nilüfer Ekobahçe’de yapılan çalışmalar ile, günümüzdeki genç neslin, yoğun kentleşme ile modern hayatın getirdiği değişen yaşayış biçimleri sebebiyle doğayla kopuk yetişmesinin önüne geçmek amaçlanmaktadır. Ekoder başkanı, Nilüfer Ekobahçe kurucusu Arca Atay, “Günümüz gençlerinin meyve ve sebzeleri sadece marketten satın alınan bir şey olarak görmeleri ve ürünlerin yetiştirilmesine dair herhangi bir bilgilerinin olmayışını” Ekobahçe’de yapılan çalışmalar için çıkış noktalarından biri olduğunu belirtmektedir (*Gıda gününde sağlık gıda üretime dikkat çekildi*, 2019). Bu yönüyle Nilüfer Ekobahçe’nin ve Tohum Kütüphanesi’nin oluşum süreci, uzun vadeli hedefleri olan, yerelliğin odağında oluşan tarımsal üretim süreçlerinin desteklenerek, kent kullanıcıların bire bir mekansal olarak bu sözü edilen yöntemleri deneyimleyebileceği bir açık alan sunarak oluşturmaktadır.

Ekobahçe’de Türkiye genelinde sadece Hatay ve Adana’da yetiştirilebilen tatlı patates üretimi denenmiştir. Bursa’daki iklim koşulları ve toprak yapısı göz önüne alınan çalışmalar ile altı aylık bir sürecin sonucunda patates hasadı yapılmıştır. Orta ve Güney Amerika’da yaygın olarak yetiştirilen tatlı patates, Nilüfer Ekobahçe’de yaklaşık 1 metrekarelik alanda 19 kilogram patates elde edilmiştir (*Ekobahçe’de ilk tatlı patates hasadı yapıldı*, 2016). Bu anlamda Ekobahçe, Bursa ilinde yetişebilecek yabancı ürünleri yetiştirerek önemli bir ekonomik gelişimin de önünü açmaktadır.

Şekil 4.26: Nilüfer ekobahçe projesinin model üzerinden ilerleyişi (Ersöz, 2020)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentsel boşluklar günümüz kentlerinde nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan yeni yapı stoğu ihtiyacı ile giderek azalmaktadır. Kentler için birçok farklı bağlamda fayda sağlayan kentsel boşlukların kaybı kentleri olumsuz yönde etkilemektedir. Kentsel boşluk alanları işlevlendirilerek açık yeşil alanlara dönüştürüldüğü takdirde kentsel yeşil altyapıyla ilişki kurarak önemli katkılar sağlamaktadır. Son 25 yıl içerisinde kentlerde ekolojik kaygılar güdülerek yapılan planlama ve tasarım kararları ile kentsel boşluk alanların yeniden işlevlendirilmesi gündemde olan bir konudur. Farklı proje paydaşları ile değişik ölçeklerde gerçekleştirilen süreçler, bağımsız, tekil uygulamalar olarak ortaya konulmaktadır. Tez kapsamında, kentsel boşluk alanlarının sistematik ve bütüncül kararlar ile ölçekler arası geçişlerin etkili olarak sağlandığı, farklı proje paydaşlarının sisteme ne şekilde entegre edilebileceğinin ifade edildiği, kentsel boşlukların mekansal özellikleri sınıflandırılarak sürece dahil edildiği ve tüm bu tasarım bileşenlerini destekleyen yeşil altyapıya katkı bağlamını nasıl bir biçimde kurduğunu gösteren bir tasarım süreç modeli oluşturmak amaçlanmıştır.

Bu anlamda tezin ilk kısmında kentsel boşluklarla ilgili literatür araştırması yapılarak, kentsel boşluk tipolojileri, bu tip mekanların hangi yeniden işlevlendirme stratejileriyle tasarlandığı, bu süreçlerde yer alan paydaşların kimler olduğu ve yeşil altyapı bağlamında ne ölçekte katkılar sunduğu üzerinde durulmuştur. Tezin ilk kısmında yer alan kentsel boşluklar hakkındaki literatür çalışma ile, oluşturulan tasarım süreç modeli için altlık sağlanmıştır. Kentsel boşluklar hakkında literatürde birçok çalışma olmakla birlikte, birçok farklı tanımlama ile kentsel boşlukların nitelendirildiği görülmüştür. Tezin ikinci kısmı da birinci kısmını destekler şekilde, açık yeşil alan kavramı üzerinde durmaktadır. Bu konuya tez içerisinde değinilmesinin nedeni, oluşturulan modelde kentsel boşlukların açık yeşil alanlara dönüşümü üzerinde durulmasındandır. Model kapsamında belirlenen mekansal ölçekler belirlenirken, literatür içerisinde yer alan açık yeşil alan tipolojileri üzerinden ilerlenilmiştir. Aynı zamanda, açık yeşil alanlar, kimi kentsel boşluk çalışmalarında da, bir alt kategori

olarak değerlendirilmektedir. Açık yeşil alanların tasarım kriterleri, açık mekanların hangi faktörlerin etkili bir biçimde çalışması ile nitelikli bir alana dönüşeceği, tez kapsamında oluşturulan tasarım süreç modeli için önemli olmaktadır. Bu nedenle, ölçeksel ve programsal özellikleri dikkate alınarak, zengin bir içerik sunması bağlamında, açık yeşil alan tipolojilerinden kent parkı özelinde, açık yeşil alan tasarım parametreleri literatür verileriyle ortaya konulmuştur.

Tezin ilk iki bölümünde oluşturulan literatür araştırmasını temel alan çalışma ile kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilmesi tasarım sürecini belirleyen etmenler oluşturmuştur. Bu bağlamda tezin üçüncü bölümünde modelin, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılması tasarım sürecini hangi açılardan ele aldığı aşamalı ortaya açıklanmıştır. Tez kapsamında cevaplanması hedeflenen, “ Kentsel boşluk alanların yeniden işlevlendirilmesi için belirli ölçütler olabilir mi?” ve “Kentsel boşluklar yeşil altyapıya nasıl bütüncül bir şekilde entegre edilir?” araştırma sorularına model ile nasıl cevap verildiği üzerinde durulmuştur. Tezin üçüncü bölümünde kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılması tasarım süreç modelinin kriterlerinden bahsedilmektedir. Literatür çalışmaları referans alınarak aşamalı bir yapı kurgulanmıştır. Bu anlamda modeli oluşturulan kriterler farklı tasarım gereksinimlerini karşılamak amacıyla bir kentsel boşluk alanına nasıl yaklaşılması gerektiğini özetler niteliktedir. Model kapsamında altı aşamadan oluşan bir tasarım süreç kurgusu öne sürülmektedir. Bu aşamalar, “Kentsel Boşluk Tipolojilerini Belirlemek”, “Yeniden İşlevlendirme Stratejisini Belirlemek”, “Proje Katılımcılarını Belirlemek”, “Mekansal Etki Ölçeğini Belirlemek”, “ Kentsel Açık Yeşil Alan Sistemindeki Yerini Belirlemek” ve “Yeşil Altyapıya Katkı Sunduğu Bağlamı Oluşturmak” olarak belirlenmektedir. Kriterler belirlenirken, alanın mekansal tipolojisi belirlendikten sonra kentsel boşluk alanını yeniden işlevlendirmek amacıyla kullanılacak olan tasarım stratejilerine yönelik örnekler literatür üzerinden modele yansıtılmıştır. Bunu takip eden süreçte, alanın kimler tarafından yürütülecek bir süreç kapsamında tasarlanıp yeniden işlevlendirileceğinin belirlenmesi modelin bir diğer kriteridir. Literatür çalışmalarına bakıldığında, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirilme süreçlerinde birçok farklı katılımcının yer aldığı görülmektedir. Tasarlanacak alana yüklenecek yeniden işlevlendirilme stratejisine göre proje katılımcılarının çeşitlendirilmesi de mekanın kullanım potansiyeline olumlu etkiler sunmaktadır. Tez kapsamında belirlenen model

ile incelenen örneklerden biri olan Nilüfer Ekobahçe projesi, bu sözü edilen farklı kullanıcıların süreci dahil olması yönteminin başarıyla uygulandığı bir örnektir. Proje kapsamında belediye yetkilileri, kent konseyi üyeleri ve dernek gönüllülerinden oluşan bir işbirliği görülmektedir. Alanında uzman kişiler ile farklı perspektiflerden mekanın yeniden işlevlendirilme stratejisinin desteklenmesi Nilüfer Ekobahçe projesini güçlü kılan faktörlerin başında gelmektedir. Model kapsamında yeniden işlevlendirme süreci yürütülen alanların tasarım süreci için belirlenmesi önerilen bir diğer kriter mekansal etki ölçeğinin saptanmasıdır. Yeniden işlevlendirilecek alanın, bulunduğu çevreye hangi ölçekte hizmet vereceği belirlenmelidir. Model ile bu sözü edilen ölçekler literatürde yapılan çalışmalar göz önüne alınarak bina ölçeği, sokak/mahalle ölçeği ve kent ölçeği olarak üç kategoriye ayrılmıştır. Tez kapsamında model ile incelenen Toronto Yeşil Çatılar Projesi mekansal etki ölçeği anlamında hibrit bir sistem taşımaktadır. Proje ile yeniden işlevlendirilen alanlar bina çatılarıdır. Bu bağlamda bakıldığında bina ölçeğinde mekansal etki değerini sahip bir proje olarak görülmektedir. Ancak Toronto Yeşil Çatılar Projesi tüm kent genelinde sistematik bir şekilde, belirlenen ölçütlere uygun olarak tasarlanmaktadır. Bu anlamda bakıldığında kent ölçeğinde bir mekansal değerini olduğunu söylemek mümkündür. Literatürde açık mekanların sınıflandırılması için kullanılan bina, sokak/mahalle ve kent ölçeklerinin bu proje ile birbirinin içine geçen bir kurguda olabileceğini göstermektedir. Bina ölçeğinde tasarlanan tekil bir alan, bütüncül ve sistematik birbirini izleyen uygulamalar ile kent ölçeğinde etki sunabilmektedir. Kente ekolojik bağlamdaki olumlu etkilerinin gözlemlenebilirliği kimi zaman tartışma konusu olan yeşil çatı projeleri için, bu sistematik yaklaşımın faydalı olduğunu söylemek mümkündür.

Model kapsamında mekansal etki ölçeğini belirlenmesiyle ilişkilendirilen bir diğer kriter yeniden işlevlendirilen alanın kentsel açık yeşil alan sistemine hangi açık mekan tipolojisi ile katılacağına belirlenmesidir. Modelin oluşturulmasındaki temel amaçlardan biri olan, sistematik ve bütüncül bir yeniden işlevlendirme kurgusu belirlenmesi için bu kriterin de gerekli olduğu görülmektedir. Mekansal etki ölçeği ile bina, sokak/mahalle ve kent ölçeği olarak belirlenen üç ayrı kategorinin alt başlıkları kentsel açık yeşil alan sistemine katılacak tipolojileri göstermektedir. Bu bağlamda literatür çalışmaları göz önüne alınarak, kentsel açık yeşil alan tipolojileri ölçeklerine göre modele entegre edilmiştir. Model kapsamında incelenen örneklere bakıldığı

zaman, sunduğu mekansal etki ölçeğine göre kentsel açık yeşil alan sistemine katıldığı tipolojiler her zaman karşılık bulmamaktadır. Bu anlamda geleneksel açık yeşil alan tanımlamaları, kentsel boşlukların yeniden işlevlendirme tipolojilerini içermemektedir. Tezi ilerletecek çalışmalar ile bu yeni açık yeşil alan tipolojilerinin ve koyduğu mekansal etki ölçeklerinin daha derinden tartışılması amaçlanmaktadır. Modelin son kriteri yeşil altyapı katkı sunduğu bağlamı oluşturmak olarak belirlenmiştir. Tez kapsamında kentsel boşluk alanlarının yeşil altyapıya kazandırılarak dönüştürülmesi hedeflendiği için böyle bir kriter modele eklenmiştir. Literatür çalışmalarına bakıldığında kentsel boşlukları ekolojik kaygılar güdülmeksizin yeniden işlevlendiren projeler olduğu görülmektedir. Tezin birinci kısmında bahsedilen, Paris’te terkedilmiş binaların cephelerine sanatçılar tarafından yapılan resimlerle yeniden işlevlendirme kurgulayan La Chapelle Stalingrad projesi ve Sidney’de güvenlik hissini artırmak amacıyla üst geçitin altında kalan kentsel boşluk alanına yerleştirilen aydınlatmalarla gerçekleştirilen ‘Aspire’ projesi gibi projeler ekolojik odaklı dönüşümler içermemektedir. Ancak, tezin çıkış noktasını kentsel boşlukların, sağlıklı kent ortamına katkısı üzerinde durulmaktadır. Sözü edilen hava kalitesinin artırılması, yağmur suyu yönetimi, kentsel biyoçeşitliliğe destek sağlamak, kentsel ısı adası etkisini azaltmak gibi etmenlerdir. Bu nedenle modelin son kriteri de amaçlanan bu bağlamı destekler niteliktedir.

Modelin birinci kriterini oluşturulan, “Kentsel boşluk tipolojilerini belirlemek” bileşeni ile literatürde yer alan, yatay ve düşey kentsel boşluk tipolojileri ek olarak, bina ölçeğindeki kentsel boşluklar olarak nitelendirilen “ bina çatıları” yer kotundan ayrılan kentsel boşluklar olarak ifade edilmiştir. Tez kapsamında bina ölçeğindeki açık yeşil alanlar olan “yeşil çatı” ve “yeşil duvar”ların kentsel boşlukların yeniden işlevlendirme süreçlerinde önemli tasarım bileşenleri olduğu görülmüştür. Dünyanın birçok büyük kentinde son yirmibeş yıl içerisinde hız kazanarak gündemde yer edinen kentsel ölçekli yeşil çatı projeleri de bu durumun kanıtı niteliğindedir. Bu amaçla, tez kapsamında oluşturulan model ile incelenen örneklerden biri Toronto Yeşil Çatılar Projesi olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda kalıcı yeniden işlevlendirme stratejileriyle tasarımı ve planlaması gerçekleştirilen bir proje olması da önem taşımaktadır. Bu nedenler ötürü projenin aşamalarının model üzerinden değerlendirilmesine karar verilmiştir. Model ile değerlendirilen ikinci proje Cihangir Roma Bostanı’dır. Projenin seçilmesindeki önemli etkenlerden biri tez yazarı tarafından kullanılan alanlardan

birinde yer almasıdır. Ayrıca tez kapsamında seçilen örneklerinden Türkiye’de uygulanmış çalışmalardan oluşturulması amaçlanmıştır. Bunun nedeni, tez kapsamında belirlenen modelin öncelikli olarak ülkemizde yer alan kentsel boşluk alanlarının dönüştürülmesinde kullanılacağına istenmesidir. Türkiye’de bu bağlamda uygulanmış başarılı örnekler seçilerek, ülkemizdeki yasal düzenlemeler ile süreçlerin nasıl yürütüldüğü gösterilmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de yapılacak olan çalışmalara paralellik göstereceği öngörülmüştür. Cihangir Roma Bostanı projesinin seçilmesindeki bir diğer kriter, alandaki düzenlemelerin her ne kadar yalnızca gönüllüler tarafından yürütülen kendin yap kentleşme hareketi bağlamında gerçekleştiği görülse de, yasal düzenlemeler dikkate alınarak bu kararların verilmesidir.

Model ile incelenen üçüncü örnek Nilüfer Ekobahçe’dir. İncelenen alan, ortak katılımlı süreçlerin bir yeniden işlevlendirilme stratejisine nasıl bağlamlar katarak zenginleştirilebileceğini göstermek amacıyla seçilmiştir. Cihangir Roma Bostanı’yla benzer ekolojik kaygılar güdülen yola çıkılan Nilüfer Ekobahçe projesini farklı kılan kamu ve kentlinin işbirliği içinde olmasıdır. Belediye yetkilileri ve sivil toplum örgütü gönüllülerinden seçilen alanında uzman kişilerin yönlendirmeleri sonucu oluşturulan Ekobahçe ve Tohum Kütüphanesi, yerelliğe vurgu yapan çıkış noktası ile de tez kapsamında incelenmesi gereken örneklerden biri olarak görülmüştür. Cihangir Roma Bostanı ve Nilüfer Ekobahçe projeleri aynı zamanda Ekoharita kapsamında yer alan iki proje olma özelliğine sahiptir. İnternet üzerinden oluşturulan Ekoharita çalışması ile Türkiye kapsamında yürütülen ekolojik kaygılar odaklı projeler derlenmektedir. Cihangir Roma Bostanı bu bağlamda “Kent bostanı” olarak değerlendirilirken, Nilüfer Ekobahçe “Sivil toplum kuruluşu” olarak sınıflandırılmıştır.

Seçilen örneklere bakıldığı zaman model ile belirlenen etmenlerin başarılı bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Bu tasarım kriterleri uygulanırken farklı dinamiklerden beslenerek süreçler kendi özgün kurgusu bağlamında geliştirilmiştir. Toronto Yeşil Çatılar Projesi , bina ölçeğinde verilen kararların sistematik ilerletilmesiyle kent ölçeğinde etki sunarken, Cihangir Roma Bostanı mahalle ölçeğinde koyduğu ekolojik değeri ve farkındalığı, İstanbul genelindeki benzer oluşumlarla işbirliklerine dönüştürerek artırmıştır. Nilüfer Ekobahçe süreç kapsamında geliştirilen Tohum Kütüphanesi ve Kent Bostanları projelerinin Nilüfer ilçesi kapsamında birbiriyle ilişki çalışmasıyla katma değerini yükseltmiştir. Model ile incelenen üç örnek proje için de

söylenebilecek ortak nokta, tekil uygulamalarla başlayan süreçlerin, zaman bağlamında farklı arayüzler geliştirilerek, daha çok kullanıcıya ulaşmasının sağlanması ve kentte koyduğu ekolojik bağlamın böylelikle güçlendirilmesi olarak ifade edilebilir.

Kentsel boşluk alanlarının gelecekte uygulanacak projelerde de, tez kapsamında incelenen örnek çalışmalarda olduğu gibi yeniden işlevlendirme stratejisi mantıksal olarak kurgulanmış, gerekli olduğu düşünülen paydaşlarla desteklenen, yapılan uygulamanın mekansal olarak etki değerinin aşamalı olarak geliştirildiği çağdaş yaklaşımlar olması önem taşımaktadır. Bu anlamda tez kapsamında oluşturulan tasarım süreç modelinin bu tip kentsel boşluk alanlarının tasarlanmasında bir altlık olarak işlev görmesi amaçlanmaktadır. İleriye dönük yapılacak olan çalışmalarda kamu kuruluşlarının destekleriyle bu tip tasarım süreç modellerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Günümüzde teknolojinin insan hayatında tuttuğu geniş yer göz önünde tutularak, tez kapsamında oluşturulan tasarım süreç modelinin, telefon aplikasyonuna dönüştürülmesi uygun görülmektedir. Kent kullanıcılarında, kentsel boşlukları yeşil altyapı bağlamında nasıl bir katkı sunduğunun interaktif bir şekilde öğretilmesi amacıyla böyle bir uygulamanın önemli olacağı düşünülmektedir. Kişilerin kendi mahallerinde, gezindikleri alanda, aplikasyon yardımı ile oluşturulan modelin tasarım kriterleri doğrultusunda sanal bir harita üzerinde kentsel boşluk alanlarını belirlemek amacıyla eklemeler yapması önerilerden biridir.

İçinde bulunduğumuz Covid-19 pandemisinin oluşturmaya başladığı yeni açık mekan kullanma biçimleri bağlamında değerlendirildiğinde modelin kişilerin kendi muhitlerindeki kentsel boşluk alanları yeniden işlevlendirmesi bağlamında önem taşıdığı düşünülmektedir. Mart 2020 itibariyle ülkemizi ve tüm dünyayı etkisi altına alarak, kentlilerin günlük yaşam rutinlerinde ciddi anlamda farklılıklar oluşturan Covid-19 pandemisi ile açık yeşil alanlarda da yeni tasarım ve planlama dinamikleri ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, dünya kentlerinde kamusal açık yeşil alanlarda, mevcut tasarımların revize edilme çalışmaları görülmektedir. Virüsün yayılımını azaltmak adına sosyal mesafesi koruyan kent mobilyası tasarımları, çim alanlara daireler çizerek mekansal düzenlemeler yapılması bunlardan bazılarıdır. Kamu kuruluşları tarafından yapılan böyle düzenlenmelerin yanında, kentliler de kendi mevcut yaşam alanlarında yeşil alanlar oluşturmaya çalışmaktadır. Bu süreç içerisinde binaların balkon ve teras gibi açık alanlarında saksılarda yenilebilir bitkilerin

yetiştirilmesi gibi uğraşlar görülmektedir. Tez kapsamında oluşturulan modeli kent kullanıcılarından ve içinde bulunduğumuz Covid- 19 pandemisinin dünya genelinde oluşturduğu yeni alışkanlarından ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu bağlamda oluşturulan modelin bu süreç bağlamında katkı sunması ve interaktif bir şekilde güncel tutulması istenilen bir durumdur. Modelin kamu ve özel kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve kent kullanıcılarını biraraya getirdiği düşünülerek, tüm bu paydaşların deneyimleriyle modelin bağlamının ve kriterlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Literatürde de sözü edildiği gibi kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilme süreçlerinin başarılı olma durumu hala tartışmaya açık bir konudur. Bu bağlamda bakıldığı zaman, kentsel boşluk alanlarının yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılması süreci zamana yayılması gereken ve kullanıcıların deneyimleriyle yenilenmeye ihtiyaç duyan bir durumdadır.

Günümüzde kentlerin yüzleştiği birçok farklı kaynaklı kentsel sorunlar ve Covid-19 pandemisi bağlamında bakıldığında, açık yeşil alanlara olan ihtiyacın ne kadar gerekli olduğunu bir kez daha söylemek mümkündür. Bu anlamda sonsöz olarak kentsel boşluk alanlarının farklı perspektiflerde tasarım ve planlama stratejileri ile yeniden işlevlendirilerek yeşil altyapıya kazandırılmasının kentler için vazgeçilmez olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akkerman, A.** (2009). Urban Void and the Deconstruction of Neo-Platonic City-Form. *Ethics, Place & Environment*, 12(2), 205-218.
- Appleton, J.** (1996). *The Experience of Landscape*, Wiley Press.
- Aydın, T.** (2018). Mekanda adalet ve gıda tanıtım yürüyüşü ve paneli. *Arkitera*. Erişim: 27.04.2020, <https://www.arkitera.com/etkinlik/mekanda-adalet-ve-gida-tanitim-yuruyusu-ve-paneli/>
- Aytac, G., & Kuşoğlu, D. D.** (2015). *Kent Parkları*. Erişim adresi: <https://www.plantdergisi.com/doc-dr-gul-en-aytac/kent-parklari-4.html>
- Bayhan, B.** (2015). Cihangir merdivenlerinde kekik kosusu. *Arkitera*. Erişim: 05.06.2020, <https://www.arkitera.com/haber/cihangir-merdivenlerinde-kekik-kokusu/>
- Beatley, T.** (2011). *Biophilic Cities, Integrating Nature into Urban Design and Planning*. Washington: Island Press.
- Bendt, P., Barthel, S. & Colding, J.** (2013). Civic greening and environmental learning in public-access community gardens in Berlin, *Landscape and Urban Planning* 109,18-30.
- Bteich, C.** (2006). Ambiguous Porosity – Integrated Urban Gaps Identification and Experimenting Urban Connectivity. Conference Proceedings Paper from The 23rd Conference on Passive and Low Energy Architecture, Geneva, Switzerland.
- Bishop, P., & Williams, J.** (2012). London and New York, Routledge.

- Byrne, J., & Sipe, N.** (2010). Green and open space planning for urban consolidation – A review of the literature and best practice, Urban Research Program, ISBN 978-1-921291-96-8.
- Cihangir'e bostan kuruluyor.** (2015). Erişim: 25 Mayıs 2020, <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/cihangir-e-bostan-kuruluyor-29028353>
- City of London Core Strategy** (2011). City Corporation Dept. of Planning and Transportation.
- Cornell Waste Management Institute.** (2014). *Healthy Soils, Healthy Communities Project: What Gardeners Can Do.* Erişim adresi: <https://ecommons.cornell.edu/bitstream/handle/1813/48154/What-Gardeners-Can-Do-English.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Cornelis, J., & Hermy, M.** (2004). Biodiversity relationships in urban and suburban parks in Flanders. *Landscape and Urban Planning* 69, 285-401.
- Cranz, G.** (1982). *The politics of park design: a history of urban parks in America.* Cambridge, MA: The MIT Press
- Czerniak, J.** (2007). Introduction. Julia Czerniak and George Hargreaves (Ed.). *Large Parks*, s.19, Newyork: Princeton Architectural Press
- Ekobahçe tıbbı ışık tutuyor.** (2016). Erişim: 25 Mayıs 2020, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/bursa/ozel-haber-eko-bahce-tibba-isik-tutuyor-11362910>.
- Ekobahçe'de ilk tatlı patates hasadı yapıldı..** (2016). Erişim: 25 Mayıs 2020, [http://www.nilufer.bel.tr/haber-2944-ekobahcede_ilk_tatli_patates_hasadi_yapildi_#PopupGoster\[popup\]/0/](http://www.nilufer.bel.tr/haber-2944-ekobahcede_ilk_tatli_patates_hasadi_yapildi_#PopupGoster[popup]/0/)
- Ekobahçe'nin doğuşu.** (2012). Erişim: 18 Nisan 2020, <http://www.istanbulist.net/toprak-ile-insanin-iliski-ve-temasi-her-gecen-gun-kopuyor-h2302.html>
- Gallagher, J.** (2010). *Reimagining Detroit: Opportunities for redefining an American city.* Detroit, Michigan: Wayne State University Press.

- Garvin, A.** (1997). Urban parks and open space. Washington, DC: Urban Land Institute.
- Gehl, J.** (2011). Life between buildings: using public space. Island Press
- Getter, K. L. & Rowe, D. B.** (2006). The Role of Extensive Green Roofs in Sustainable Development. HortScience, 41(5), S. 1276-1286.
- Gıda günü'nde sağlıksız gıda üretime dikkat çekildi.** (2019). Erişim : 27 Mayıs 2020, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/bursa/merkez/gida-gununde-sagliksiz-gida-uretime-dikkat-cek-41352592>
- Giralomo, F.** (2012). "Time and Regeneration: "Temporary Reuses of Lost Spaces", *Planum: The Journal of Urbanism*, n: 27, vol: 2.
- Goldberger, P.** (1992). Bryant Park, New York. Great City Parks, 317.
- Green Roofs for Healthy Cities.** (2006). Green Roof Design 101 Introductory Course Participants' Manual, Second Edition. Toronto: GRHC.
- Hargreaves, G.** (2007). Large Parks: A Designer's Perspective. Julia Czerniak and George Hargreaves (Ed.). Large Parks, s.121, Newyork: Princeton Architectural Press.
- Heidt V., & Neef M.** (2008). Benefits of Urban Space for Improving Urban Climate, Ecology, Planning and Management of Urban Forests: International Perspective
- Koolhaas, R.** (1994). Delirious New York - A Retroactive Manifesto for Manhattan. New York: The Monacelli Press.
- Köhler, M.,** (2008). Green facades-a view back and some visions. Urban Ecosyst, Volume 11, s. 423-436.
- Lehman, M. L.** (2013). Unused Urban Space Can Benefit from Sensory Installations. *Sensing Architecture*. Erişim: 14 Nisan 2020, <https://marialorena lehman.com/post/unused-urban-space-can-benefit-from-sensory-installations>
- Loukaitou-Sideris, A.** (1995). Urban form and social context: cultural differentiation in the uses of urban parks. Journal of Planning Education and Research, 14(2), 89-102.

- Low, S., Taplin, D., & Scheld, S.** (2009). Rethinking urban parks: Public space and cultural diversity. University of Texas Press.
- Marcus, C. C., & Francis, C.** (1997). People places: Design guidelines for urban open space. John Wiley & Sons
- McAtomney, P.** (2014). Incredible Public Art at Highway Underpass! *Landscape Architects Network*. Erişim: 14 Nisan 2020, <http://landarchs.com/a-clear-sense-of-place-aspire/>
- Michelis, D. M.** (1991). The Green Revolution: Leberecht Migge and the Reform of the Garden in Modernist Germany, In the Architecture of Western Gardens , Cambridge, MIT Press, s. 409-420.
- Narayanan, N. P.** (2012). Urban Voids & Shared Spaces. Erişim: 24 Nisan 2020, <https://nipppo.wordpress.com/2012/05/07/urban-voids/>
- Nelischer, C.** (2015). Activating an Edge: The Wilson Street Promenade. *Ground Magazine*, 31(Fall 2015), 20-21.
- Oberndorfer, E., Lundholm, J.T., Bass, B., Coffman, R.R., Doshi, H., Dunnett, N., ... & Rowe, B.** (2007). Green Roofs as Urban Ecosystems: Ecological Structures, Functions, and Services. *BioScience*, 57(10), s. 823-833.
- Olmsted, F.L.** (1880). A Consideration of the Justifying a Public Park, Boston: Printed for the American Social Science Association, 1881.
- Opdam, P.** (1991). Metapopulation theory and habitat fragmentation: a review of holarctic breeding bird studies. *Landscape ecology*, 5(2), 93-106.
- Öcal, G., & Erkut, G.** (2019). Kent Hakkı ve Katılımcılık Bağlamında Kendin Yap Kentleşme: Roma Bostanı Örneği. Erişim: 14 Nisan 2020, <https://pdfs.semanticscholar.org/530e/4676717b1bdccc1035fe6e2f2ae848f56cdf.pdf>.
- Özgür, D.** (2016). *Cihangir Roma Bahçesi kentsel faşizme direniyor*. Erişim: 03.06.2020, <https://kuzeyormanlari.org/2016/11/07/cihangir-roma-bahcesi-kentsel-fasizme-direniyor/>
- Pagano, M., & Bowman, Ann.** (2000). Terra Incognita: Vacant Land and Urban Strategies. Georgetown University Press.

- Peck, S. & Kuhn, M.** (1999). Greenbacks From Green Roofs:Forging A New Industry In Canada Status.Report on Benefits, Barriers and Opportunities for Green Roof and Vertical Garden.Canada Mortgage and Housing Corporation
- Ponte, A.** (1991). Public Parks in Great Britain and the United States: From a Spirit of the Place to a Spirit of Civilization, In the Architecture of Western Gardens, Cambridge: MIT Press, s.373.
- Project for Public Spaces.** (t.y.) Erişim: 28 Mayıs 2020, <https://www.pps.org/article/grplacefeat>
- Thompson, C. W.** (2002). Urban open space in the 21st century. Landscape and urban planning, 60(2), 59-72.
- Tohumlar nilüfer’de takas edildi.** (2019). Erişim: 15 Nisan 2020, http://www.nilufer.bel.tr/haber-6143-tohumlar_niluferde_takas_edildi_
- Trancik, R.** (1986). Finding lost space: Theories of urban design. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Van Eeghem, E., Steel, R., Verschelden, G., & Dekeyrel, C.** (2011). Urban Cracks: Interstitial Spaces in the City. The 17th International Symposium on Electronic Art, Istanbul, Turkey. Erişim: 14 Nisan 2020, <https://isea2011.sabanciuniv.edu/paper/urban-cracks-interstitial-spaces-city>
- Waldheim, C.** (2006). Landscape as Urbanism. Charles Waldheim (Ed.). The Landscape Urbanism Reader, s.23, Newyork: Princeton Architecturel Press
- Wilkinson, S. J., Reed, R.** (2009). Green roof retrofit potential in the central business district. Property Management 27:284-301.
- Wuqiang, L., Song, S., & Wei, L.** (2012). Urban spatial patterns based on the urban green space system: A strategic plan for Wuhan City, P. R. China Shi Song.

Yerel tohumlar Nilüfer’de el değiştirecek. (2017). Erişim: 30 Mayıs 2020,
<http://www.nilufer.bel.tr/haber-4529>
yerel_tohumlar_niluferde_el_degistirecek_

Zimmer, L. (2013). LightRails: Dark Alabama Underpass Springs to Life With a Rainbow of LED Lights. *Inhabitat*. Erişim: 14 Nisan 2020,
<http://inhabitat.com/lightrails-illuminates-a-disused-alabama-underpass-with-rainbow-led-lights/>

Url-1<<http://parisisinvisible.blogspot.com/2011/11/yola-le-circle-vicieux.html>>, alındığı tarih 09.04.2020.

Url-2 < <http://www.greenguerillas.org/>> alındığı tarih 09.04.2020.

Url-3 < <https://www.nycfoodpolicy.org/nyc-food-based-community-organization-spotlight-greenthumb/>>, alındığı tarih 14.04.2020.

Url-4 < <https://greenthumb.nycgovparks.org/gardensearch.php>>, alındığı tarih 14.04.2020.

Url-5 < <https://www.warrenlangley.com.au/project/aspire-2/>>, alındığı tarih 14.04.2020.

Url-6 < <https://v3.arkitera.com/h44325-central-park-150-yasinda.html>>, alındığı tarih 20.04.2020.

Url-7 < <https://www.timeout.com/paris/en/attractions/parc-de-la-villette>>, alındığı tarih 20.04.2020.

Url-8 < https://web.toronto.ca/wp-content/uploads/2017/08/8d24-City-of-Toronto-Guidelines-for-Biodiverse-Green-Roofs.pdf?iu=&iap=false&exception=true&cust_params=>, alındığı tarih 20.04.2020.

Url-9 < <https://goldenageofgaia.com/2017/04/18/green-rooftops-for-healthy-cities/>>, alındığı tarih 25.04.2020.

Url-10<<https://www.toronto.ca/services-payments/venues-facilities-bookings/booking-city-facilities/city-squares/nathan-phillips-square/podium-green-roof/>>, alındığı tarih 10.06.2020

- Url-11** < https://www.blogto.com/toronto/the_best_green_roofs_in_toronto/>, alındığı tarih 10.06.2020
- Url-12** < <https://torontobotanicalgarden.ca/explore/the-green-roof/>>, alındığı tarih 10.06.2020
- Url-13** < <https://www.facebook.com/RomaBostani/>>, alındığı tarih 25.04.2020.
- Url-14** < <https://www.yesilist.com/bostan-hikayeleri-kentin-bostanlari-bu-cumartesi-dile-geliyor/>>, alındığı tarih 25.04.2020.
- Url-15** < <https://www.arkitera.com/etkinlik/mekanda-adalet-ve-gida-tanitim-yuruyusu-ve-paneli/>>, alındığı tarih 05.06.2020.
- Url-16** < <https://journo.com.tr/roma-bostani-hukuk-kazandi> >, alındığı tarih 27.04.2020.
- Url-17**< <https://www.yesilodak.com/roma-bostani-na-kislik-sebzeler-ekildi->>, alındığı tarih 29.04.2020.
- Url-18** < <https://www.yesilodak.com/roma-bostani-na-kislik-sebzeler-ekildi->>, alındığı tarih 27.04.2020.
- Url-19** <[http://www.nilufer.bel.tr/haber-2944-ekobahcede_ilk_tatli_patates_hasadi_yapildi_#PopupGoster\[popup\]/0/](http://www.nilufer.bel.tr/haber-2944-ekobahcede_ilk_tatli_patates_hasadi_yapildi_#PopupGoster[popup]/0/)>, alındığı tarih 27.04.2020.
- Url-20**< [http://www.nilufer.bel.tr/haber-2837-nilsem_kursiyerleri_ekobahceyi_ziyaret_etti#prettyPhoto\[galeri3015\]/0/](http://www.nilufer.bel.tr/haber-2837-nilsem_kursiyerleri_ekobahceyi_ziyaret_etti#prettyPhoto[galeri3015]/0/) > alındığı tarih 27.04.2020..

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Nazli Deniz Ersöz
Doğum Tarihi ve Yeri : 03.11.1994/ Samsun
E-posta : ndersoz@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2018, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
2020, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- **Yükseklisans** : 2020, İstanbul Teknik Üniversitesi , Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

MESLEKİ DENEYİM:

- Eylül 2018'ten itibaren Bursa Teknik Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

YAYINLAR:

- **Ersöz, N. D., Aytaç, G.** (2018). Urban Shrinkage Typologies in Turkey. *Isuep2018 Uluslararası Kentleşme Ve Çevre Sorunları Sempozyumu*, Haziran 28-30 2018 Eskişehir, Türkiye
- **Ersöz, N. D., Aytaç, G.** (2019). Kentsel Yeşil Çatı Politikalarının Bazı Uluslararası Örnekler Ölçeğinde İncelenmesi. *Türkiye Peyzajları 3. Ulusal Konferansı, Yeşil altyapı*, Kasım 7-9 2019 Antalya, Türkiye
- **Ersöz, N. D., Aytaç, G.** (2019). Urban Furniture Design for University Campuses: A Case of Bursa Technical University. *ICLAR 2019*, Ağustos 23-24 2019 İstanbul, Türkiye
- **Ersöz, N.D.** (2019). Bir Kentin Katmanları: Bursa. *Tasarım ve Katmanlaşma Temalı Ulusal Tasarım Günleri Sempozyumu*, Ekim 5-6 2019 Mardin, Türkiye
- **Atanur, G., Ersöz, N.D.** (2020). Kavramsal Gelişim Süreçleri ve Tasarım Bileşenleri Bağlamında Kent Parkları. *Ağaç ve Orman Dergisi*, 1, 66-71.